

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**DOĞU TÜRKİSTANLI GÖÇMENLERİN SURİYELİLERE YÖNELİK
ALGISI: ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF AKYÜREK

21131302008

İSTANBUL, MAYIS 2024

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANA BİLİM DALI

SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

DOĞU TÜRKİSTANLI GÖÇMENLERİN SURİYELİLERE YÖNELİK

ALGISI: ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

YUSUF AKYÜREK

21131302008

ORCID NO: 0009-0000-7905-5132

DANIŞMAN

DR. ÖĞR. ÜYESİ PELİN YANTUR

JÜRİ ÜYELERİ

DR. ÖĞR. ÜYESİ CUMHUR EKEN

DR. ÖĞR. ÜYESİ ARDA ERCAN

İSTANBUL, MAYIS 2024

T.C.
İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZ ONAY BELGESİ

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı **Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler** Bilim Dalı **21131302008** numaralı yüksek lisans öğrencisi **Yusuf Akyürek**'in “**Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Suriyelilere Yönelik Algısı: Zeytinburnu Örneği**” adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 24/05/2024 tarih ve 2024/04 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 29/05/2024

Öğretim Üyesi Adı ve Soyadı		İmzası
Tez Danışmanı	Dr. Öğr. Üyesi Pelin Yantur	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Cumhur Eken	
Jüri Üyesi	Dr. Öğr. Üyesi Arda Ercan	

T.C.

İSTANBUL YENİ YÜZYIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

ETİK BEYAN

İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada;

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu,

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

.../.../ 2024

YUSUF AKYÜREK

ÖN SÖZ

İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyelilere yönelik algısının ortaya çıkarılması için yapmış olduğum bu araştırma; nitelik itibariyle benzeri yapılmamış bir araştırma olması ve Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli sığınmacılar hakkındaki görüşleri ışığında doğru ve sağlıklı bir entegrasyon sağlanmasına katkı sunacağından dolayı önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu araştırmada beni yönlendiren ve benden desteğini esirgemeyen Doç.Dr. Hüdayi SAYIN ile danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Pelin YANTUR hocalarıma ve savunmama katılmış olan kıymetli jüri üyelerine teşekkürlerimi arz ederim.

İSTANBUL 2024

YUSUF AKYÜREK

ÖZET

DOĞU TÜRKİSTANLI GÖÇMENLERİN SURİYELİLERE YÖNELİK ALGISI: ZEYTİNBURNU ÖRNEĞİ

YUSUF AKYÜREK

ORCID-NO: 0009-0000-7905-5132

Göçler genellikle kısa mesafeli bir yer değiştirme ya da yerinden edilme gibi durumlar neticesinde gerçekleşmektedir. Bu şekilde gerçekleşen göçler, ticaret ve sanayi merkezlerine doğru göç dalgası ile başlamakta; ulaşım, ticaret, sanayi gibi olanakların geliştiği durumlarda göç hacmi de artış göstermektedir. Gerek geçmişte gerekse günümüzde bu tür göç örneklerine dünyanın farklı coğrafyalarında sıklıkla rastlanılmaktadır. Bu bağlamda göç olgusu çok kompleks, içerisinde birden fazla faktörü barındıran, bireysel ve toplumsal yansımaları olan ulusal ve uluslararası alanda etkileri söz konusu olan bir olgudur. Çünkü göç eden farklı topluluklar arasında da bazen uyum sorunları ve sosyo kültürel çatışmalar meydana gelebilmektedir. Bu araştırma kapsamında ise göç olgusu iki farklı coğrafyadan göç edip aynı ülkede yaşayan göçmenlerin algısına yöneliktir. Buna göre bu çalışmada, Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli sığınmacılara yönelik algısı Zeytinburnu örneği üzerinden incelenmiştir.

Araştırmanın çalışma grubunu Doğu Türkistanlı göçmenlerden 2023 yılı Ocak-Mayıs aylarında İstanbul ili Zeytinburnu ilçesinde bulunan, en az 6 ay süreyle burada barınan 202 göçmen oluşturmaktadır. Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu formlarda demografik bilgiler olarak cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, göç etmeden önceki işi, çalışma durumuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca katılımcılara yönelik Suriyeli göçmenlerle ilgili olarak 20 sorudan meydana gelen görüşme formu kullanılmıştır.

Araştırmanın elde edilen sonuçlarına göre Doğu Türkistanlı göçmenlerin yaklaşık yüzde 87'sinin eğitim düzeyinin üniversite ve üzeri düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Doğu Türkistanlı göçmenlerin yaklaşık yüzde 80 oranında 35 yaş altında olduğu belirlenmiştir. Doğu Türkistanlı göçmenler ekonomi ve göçmen sorununun Türkiye'nin en önemli sorunları arasında yer aldığını belirtmişlerdir. Türkiye'ye

göç etme zamanı bakımından katılımcıların yüzde 49,5'inin 2002 öncesinde, yüzde 50,5'inin ise 2002 ve sonrasında göç ettiği belirlenmiştir. Doğu Türkistanlı göçmenler yaklaşık yüzde 90 oranında Suriyeli göçmenlerin evlerine ya da ülkelerine geri dönmelerini istediği sonucuna ulaşılmıştır. Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerin kültürel entegrasyonu konusunda yüksek düzeyde entegrasyonun tamamlanmadığı görüşü hakimdir.

Anahtar Kelimeler: Doğu Türkistanlı Göçmenler, Göç, Suriyeli Göçmenler, Türkiye, Zeytinburnu.

ABSTRACT

PERCEPTION OF EASTERN TURKISTAN MIGRANT TO SYRIANS: THE CASE OF ZEYTINBURNU

YUSUF AKYÜREK

ORCID-ID: 0009-0000-7905-5132

Migrations usually take place as a result of short-distance situations such as displacement or displacement. Migration that takes place in this way begins with a wave of migration towards the centers of trade and industry; In cases where opportunities such as transportation, trade and industry develop, the volume of migration also increases. Both in the past and today, such migration examples are frequently encountered in different geographies of the world. In this context, the phenomenon of migration is a very complex phenomenon that includes multiple factors, has individual and social reflections, and has national and international effects. Because, sometimes, adaptation problems and socio-cultural conflicts may occur between different immigrant communities. Within the scope of this research, the phenomenon of migration is about the perception of immigrants who migrated from two different geographies and live in the same country. Accordingly, in this study, the perception of East Turkestan immigrants towards Syrian refugees was examined through the example of Zeytinburnu. The study group of the research consists of 202 immigrants who were in Istanbul in January-May 2023 and stayed for at least 6 months in order to reveal the perception of East Turkestan immigrants towards Syrians. Demographic information form and semi-structured interview form developed by the researcher were used as data collection tools in the research. These forms include demographic information such as gender, age, marital status, educational status, job before immigration, and employment status. In addition, an interview form consisting of 20 questions about Syrian immigrants was used to the participants.

According to the results of the research, it has been concluded that approximately 87 percent of the immigrants from East Turkistan have a university or higher education level. It has been determined that approximately 80 percent of the immigrants from East Turkistan are under the age of 35. Immigrants from East Turkistan stated that the economy and immigration problem are among the most important problems of Türkiye. It was

determined that 49.5 percent of the participants immigrated to Türkiye before 2002, and 50.5 percent immigrated in 2002 and after. It has been concluded that approximately 90 percent of East Turkestan immigrants want Syrian immigrants to return to their homes or countries. As East Turkestan immigrants, they think that the high level of cultural integration of Syrian immigrants is not completed.

Keywords: East Turkestan Immigrants, Migration, Syrian Immigrants, Türkiye, Zeytinburnu

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ONAY BELGESİ	i
ETİK BEYAN	iv
ÖN SÖZ	v
ÖZET	vi
ABSTRACT.....	viii
İÇİNDEKİLER.....	x
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
KISALTMALAR	xiv
GİRİŞ	1
1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	7
1.1. Göç Olgusuna Kavramsal Bir Yaklaşım.....	7
1.1.1. Göç Kavramı ve Tarihsel Gelişimi	9
1.2. Göçe İlişkin Temel Kavramlar.....	15
1.2.1. Göçmen.....	15
1.2.2. Mülteci	16
1.2.3. Sözleşmelere Göre Mülteci Tanımları	16
1.2.4. Sığınmacı	18
1.2.4.1. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Farklar	18
1.2.5. Ulus-Ötesi Göçmen	19
1.2.6. Şartlı Mülteci, İkincil Koruma ve Geçici Koruma	20
1.2.7. Yerinden Edilmiş Kişi	21
1.3. Göçü Etkileyen Faktörler	22
1.3.1. Göçü Etkileyen Ekonomik Faktörler	22
1.3.2. Güvenlik Faktörü	23

1.3.3. Olumsuz Çevre Koşulları	24
1.3.4. Eğitim ve Sosyokültürel Faktörler	24
1.4. Göç Türleri	25
1.4.1. Dış Göç/Uluslararası Göç	25
1.4.2. İç Göç	26
1.4.3. Zorunlu Göç	28
1.4.4. Gönüllü Göç	29
2. GÖÇ KURAMLARI	30
2.1. Göç Araştırmalarında Yeni Kuramlar	39
2.1.1 Göç Sistemleri Kuramı	40
2.1.2 Ağ Kuramı	41
2.1.3. Sosyal Sermaye Kuramı	42
2.1.4 Uluslararası Göç Kuramı	43
2.1.5 Kümülatif Nedensellik Kuramı	44
3. DOĞU TÜRKİSTAN VE SURİYE'DEN GÖÇ NEDENLERİ	46
3.1. Doğu Türkistanlı ve Suriyeli Göçmenlerin Göç Nedenlerinin Benzerlikleri	55
3.2. Doğu Türkistanlı ve Suriyeli Göçmenlerin Göç Nedenlerinin Farklılıkları	56
4. DOĞU TÜRKİSTANLI GÖÇMENLERİN SURİYELİLERE YÖNELİK ALGISI ÜZERİNE BİR UYGULAMA	60
4.1. Katılımcılara Yönelik Demografik Özellikler	60
4.2. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Türkiye'ye Yönelik Algıları	67
4.3. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Suriyelilere Yönelik Algıları	73
SONUÇ VE ÖNERİLER	78
KAYNAKÇA	83
EKLER	99

TABLÖLER LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 4. 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	60
Tablo 4. 2. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Türkiye'ye Yönelik Algıları.....	67
Tablo 4. 3. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Suriyelilere Yönelik Algıları.....	73

ŞEKİLLER LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 4. 1. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı	62
Şekil 4. 2. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımları	63
Şekil 4. 3. Türkiye'nin En Önemli Sorunu	64
Şekil 4. 4. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri	65
Şekil 4. 5. Doğu Türkistanlıları Suriyeli Göçmenlerden Ayıran Temel Özellikler	66
Şekil 4. 6. Geline Bölgenin Durumu	72

KISALTMALAR

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BM: Birleşmiş Milletler

BMMYK: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

IOM: International Organization for Migration / Uluslararası Göç Örgütü

UNHCR: United Nations High Commissioner for Refugees / Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği

GİRİŞ

Doğu Türkistanlı göçmenler ve Suriyeli sığınmacılar Türkiye’de yıllardır varlıklarını sürdürmektedir. Özellikle İstanbul farklı kültürlerin bir arada yaşadığı bir şehir olması nedeniyle bu iki grup arasındaki etkileşim oldukça yoğun bir şekilde yaşanmaktadır. Bu çalışmada Zeytinburnu ilçesinde yaşayan Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli sığınmacılara yönelik algısı ele alınacaktır.

Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli sığınmacılara yönelik algısı üzerinde etkili olan faktörlerden biri belki de en önemlisi, medya tarafından servis edilen haberlerdir. Türkiye’de son yıllarda yaşanan göçmen krizi nedeniyle medya sıklıkla göçmenlerle ilgili haberler yapmaktadır. Medya bu haberlerde genellikle göçmenlerin suç işlediği, işsizlik sorunu yarattığı gibi olumsuz yanları vurgulamaktadır. Bu nedenle Doğu Türkistanlı göçmenler ve diğer Türk vatandaşlarında Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz bir algı oluşabilmektedir.

Suriyeli sığınmacıların sayısının artması bazı Doğu Türkistanlı göçmenlerin iş bulmakta zorlanmalarına neden olabilir. Bu durum da Suriyeli sığınmacılara yönelik olumsuz bir tutum oluşmasına sebep olabilmektedir. Aynı zamanda yetenekli, genç ve vasıflı göçmenlerin geldikleri yer için mali bakımdan olumlu etkileri bulunurken yaşlı ve vasıfsız göçmenler için tam tersi bir durum söz konusudur. Bu durumda göçmenlerin birbirine karşı algıları daha önemli hale gelmektedir. Türkiye’de Suriyeli göçmenlerin sayısı ile birlikte onlara yönelik tutumları hedefleyen araştırmaların sayısında da artış gözlenmektedir.

Tarihi süreçte zamanla toplumların bölünmesi ve diğer toplumlarla etkileşim halinde olmaları toplumların değişimine yol açmaktadır. Bu süreçte ortaya çıkan çeşitli sorunların aşılabilmesi küresel bir yaklaşımla mümkün olabilmektedir. Böylesi bir süreçte göç alan toplumlarda göçmenlere karşı davranışlar incelendiğinde, genellikle kültürel mesafeler belirlendiği, gelir kaybı endişesi ve güven kaybetme, iktisadi açıdan ve demografik kaynaklı çeşitli kaygılar, kamusal hizmetlerin aksatılması gibi hususlar gündeme gelmektedir. Göçmenlere yönelik oluşan olumsuz algılar güvensizlikle birleşince göçmenlerin sosyal uyum sağlaması güç bir hal almaktadır. Bu nedenle göçe ilişkin yaklaşımların uzmanlar tarafından uygulanması önemlidir. Neticede göçmenler; yetenek,

beceri ve vasıfları ölçüsünde gelmiş oldukları toplum ile etnik ya da kültürel bağlarının yakınlığı, adaptasyon sürecinde göstermiş oldukları gayret, göçün şekli ve zamanı, kaç kişinin göç ettiği gibi faktörlerle birlikte onlara yönelik algılar biçimlenmektedir.

Dünya zaman zaman göç dalgalarına şahit olmaktadır. Örneğin büyük bir göç dalgasına yol açan Suriye Krizi bütün dünyayı etkilediği gibi Türkiye için de büyük bir göç dalgasına yol açmıştır. Suriyeliler savaştan kaçarak topluluklar halinde sınırlara yönelerek çeşitli ülkelere sığınmışlardır. Bu göçler Afganistan, Irak, Myanmar, 2018 sonlarına doğru Venezuela gibi çatışma bölgelerini harekete geçirmiştir. Böylesi büyük göç dalgalarının, elbette kaçınılmaz derecede ciddi sonuçları olmaktadır. Örneğin göçmenlerin uyum aşamasında zaman zaman güçlük ve çatışmalar yaşanmakta, kültürel olarak iletişimsizlikler meydana gelebilmektedir. Diğer bir deyişle göçler, insan yaşamını sosyal ve fiziksel çevre açısından değiştirdiği gibi beraberinde uyum ile ilgili problemleri de getirmektedir. Bu süreçte göç edilen yerin özelliklerinin oldukça önem taşıdığı bilinmektedir. Bu bağlamda bu araştırmaya konu olan ve daha önce yapılan araştırmalarda da belirtildiği gibi Zeytinburnu bölgesi, kendine özgü özellikleri bulunan ve içinde belirli göçmenlerin bulunduğu ve diğer göçmenlerin sosyokültürel bağlamda kabulünün güç olduğu bir yerdir.

Öte yandan Zeytinburnu ilçesinde yapılan bir araştırmada, Doğu Türkistanlı göçmenlerin çoğunun Suriyeli sığınmacılara yönelik olumlu bir tutum sergilediği ortaya çıkmıştır. Araştırmaya katılan Doğu Türkistanlı göçmenlerin çoğu, Suriyeli sığınmacıların zor bir durumda olduklarını ve yardıma ihtiyaçları olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Doğu Türkistanlı göçmenlerin bir kısmı, kendilerinin de zorlu bir süreçten geçtiklerini ve Suriyeli sığınmacılara yardım etmek istediklerini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, araştırmada ortaya çıkan olumlu sonuçlar, tüm Doğu Türkistanlı göçmenler için geçerli olmayabilir. Bazı Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli sığınmacılara karşı olumsuz bir tutum sergilemesi de mümkündür.

Araştırmada Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyelilere yönelik algısının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç bağlamında Zeytinburnu örneği üzerinden çalışma gerçekleştirilmiş ve buradaki göçmenlerle görüşmeler yapılmıştır. Bu bakımdan araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılmıştır. Olgu bilim

deseninde tasarlanan araştırmalar, belirli bir durum ya da olgu ile ilgili olarak bireylerin deneyimlerine yer verilen araştırmalardır. Bu bakımdan olgu bilim deseni üzerinden bireylerin deneyimleri ve görüşleri dikkate alınmaktadır.

Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyelilere yönelik algısını otaya çıkarmak amacıyla; araştırmanın çalışma grubu 2023 yılı Ocak-Mayıs aylarında İstanbul ilinde bulunan, en az 6 ay süre ile barınan 202 göçmenden oluşmaktadır. Göçmenlerin belirlenmesinde ve araştırmaya dâhil edilmesinde gönüllülük esasına uygun olarak ulaşılabilir örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Dolayısıyla İstanbul'un Zeytinburnu ilçesinde bulunan 202 Doğu Türkistanlı göçmen gönüllü olarak araştırmaya dâhil edilmiştir.

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Bu formlarda demografik bilgiler olarak cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, göç etmeden önceki işi, çalışma durumuna ilişkin bilgilere yer verilmiştir. Ayrıca katılımcılara Suriyeli göçmenlerle ilgili olarak 20 sorudan meydana gelen görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme formu araştırma ekinde yer almaktadır.

Araştırma verilerinin analizinde nitel veri analiz yöntemleri kullanılmıştır. Bu kapsamda veriler nitel veri analizi olarak analiz edilmiş, katılımcıların verdikleri yanıtlarda görüşlere katılım sıklığını açıklamak amacıyla yüzdelik ve frekans dağılımlarından faydalanılmıştır. Analizlerde her bir soru ile ilgili kodlama ve temalar araştırma sürecinde belirlenmiş olup analizler içerik analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırmalarda araştırmacının araştırma sürecine dâhil olması nedeniyle, yanlılık araştırma güvenilirliğini tehdit eden önemli risk faktörleri arasında yer almaktadır. Bu riski en aza indirmek ve olumsuz etkileri ortadan kaldırabilmek amacıyla veri toplama ve analiz süreçlerinde farklı bir araştırmacının sürece dâhil olması sağlanarak araştırmanın güvenilirliğinin artırılması amaçlanmaktadır.

Bu bakımdan Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarının incelenmesi son derece önemlidir. Farklı kültürler arasındaki anlayışı arttırmak için daha detaylı araştırmalar yapılması önem taşımaktadır. Böylelikle çeşitli kültürler arasında karşılıklı anlayışı arttırarak ve göçmenlerin entegrasyonuna yönelik olarak daha etkili politikalar geliştirilebilir.

- **Problem Durumu**

Göçmen sorunu tarihte olduğu gibi günümüzde de dünyanın karşı karşıya kaldığı önemli sorunlar arasında yer almaktadır. İnsanlar bireysel ya da toplu olarak savaşlar, doğal afetler, hastalıklar, deprem gibi çeşitli nedenlerle bulundukları bölgeden farklı bir yaşam alanına kalıcı olarak taşınmaktadırlar. Bu durum göç olarak ifade edilmektedir. Son yüzyıl içerisinde sanayi ve teknolojinin hızlı bir gelişimi göstermesi ve yaşanan savaşlar nedeniyle insanlar hem ülke içi hem de ülkeler arasında göç olayları ile karşı karşıya kalmaktadır. Göç olayının temelinde bireyin içerisinde bulunduğu yaşam alanının artık yaşanmaz hale gelmesi, yaşam şartlarının zorlaşması ve çeşitli zorlayıcı nedenlerden dolayı yaşam standartlarının daha iyi olduğu düşünülen alana göç edilmesi bulunmaktadır.

Son yıllarda gelişmemiş ve gelişmekte olan doğu ve Asya ülkelerinde bulunan ve ülkelerinde çeşitli sorunlarla yaşayan bireylerin Batıya doğru göç ettiği görülmektedir. Türkiye bu göç edilen ülkeler arasında önemli bir konuma sahiptir. Göç edilen yer olmasının yanında göç güzergâhı üzerinde bulunması da ülkeye yapılan göçlerin oranını artırmaktadır. Göç etmede iş imkânları, yaşam şartları, kültürel benzerlikler, dini inançlar ve ırk gibi çeşitli unsurlar etkili olmaktadır. Türkiye'ye yapılan göçler genellikle Orta Asya'daki Türk Cumhuriyetlerinden ya da Türkiye'nin güneyinde bulunan komşu ülkelere olmaktadır. Göç olaylarının yoğun yaşanması nedeniyle ülkede çeşitli etnik gruplara sahip göçmenler bulunmaktadır. Göçmenlerin daha iyi yaşamak amacıyla geldikleri ülkede farklı göçmenlerle karşılaşmaları hem yaşam standartları hem de iş imkânları bakımından olumsuzluklar ortaya çıkarabilmektedir. Dolayısıyla göç olayı başlı başına bir sorun olmasının yanında, göçmenler arasında yaşanan sorunlar da ayrı bir potansiyele sahiptir. Göçmenlerin diğer göçmenlere yönelik tutum, algı ve davranışları toplumsal birlik ve bütünlüğün sağlanması bakımından önem taşımaktadır. Bu araştırma Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç eden ve İstanbul Zeytinburnu ilçesinde ikamet eden göçmenlerin aynı bölgede yaşayan Suriyeli göçmenlere yönelik algılarının incelenmesi bakımından önem taşımaktadır.

- **Araştırmanın Amacı**

Araştırmada Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyelilere yönelik algısının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu amaç bağlamında Zeytinburnu örneği üzerinden çalışma gerçekleştirilmiş ve buradaki göçmenlerle görüşmeler yapılmıştır.

- **Araştırmanın Önemi**

Zeytinburnu İlçesi bulunduğu konum itibariyle İstanbul genelinde göç açısından en hareketli bölgelerin başında gelmektedir. Muhtelif sebeplerle Zeytinburnu'na göç eden kişilerin büyük birçoğu, ikametini temin ettikten sonra dernek yahut vakıflaşma yoluyla ilçenin kalıcı unsurlarından biri haline gelmiştir. Göç ile Zeytinburnu'na gelen kişilerin arasında Doğu Türkistanlılar da yer almaktadır. Arap Baharı ile başlayan süreçte Suriyeli sığınmacılar yeni göç dalgasının başını çekmiştir.

Bu çalışmada ilçeye daha önce göç edip kalıcı unsur haline gelen Doğu Türkistanlıların, yeni göç dalgası ile birlikte gelen Suriyeli sığınmacılara yönelik bakışı incelenecek ve Suriyeli sığınmacılar örneğinden hareketle doğru ve sağlıklı bir entegrasyon için gereken noktalar ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Hedeflediği bu temel gaye ve literatürde öncü olması çalışmanın önemini gösterir durumdadır.

- **Araştırmanın Kapsamı**

Araştırmada Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyelilere yönelik algısı Zeytinburnu örneği üzerinde incelenmiştir. Bu bakımdan araştırma 2023 yılında Zeytinburnu ilçesinde yaşayan Doğu Türkistanlı göçmenlerle sınırlıdır. Ayrıca araştırma göçmenlerle gerçekleştirilen görüşmelerde kullanılan veri toplama araçları ile elde edilen verilerle sınırlıdır.

- **Araştırmanın Soruları**

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmıştır;

1. Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye'ye yönelik algıları nasıldır?
2. Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme nedenleri nedir?
3. Doğu Türkistanlı göçmenlere göre Türkiye'nin en önemli sorunu nedir?
4. Doğu Türkistanlı göçmenlerin eğitim durumu, cinsiyet ve yaş gibi özellikler bakımından dağılımı nasıldır?

5. Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyelilere yönelik algıları nasıldır?

- **Araştırmanın Hipotezleri**

Araştırmanın hipotezleri aşağıdaki gibi kurulmuştur.

Hipotez 1:

H_0 : Doğu Türkistanlı göçmenlere göre Suriyeliler kültürel entegrasyonunu tamamlamıştır.

H_a : Doğu Türkistanlı göçmenlere göre Suriyeliler kültürel entegrasyonunu tamamlamamıştır.

Hipotez 2:

H_0 : Doğu Türkistanlıları Suriyelilerden ayıran en temel özellik etnik köken değildir.

H_a : Doğu Türkistanlıları Suriyelilerden ayıran en temel özellik etnik kökendir.

Hipotez 3:

H_0 : Doğu Türkistanlılar Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini istememektedirler.

H_a : Doğu Türkistanlılar Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini istemektedirler.

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Göç Olgusuna Kavramsal Bir Yaklaşım

İnsanlığın varoluşuyla ortaya çıkan göç tarihsel süreçte; savaş, kuraklık, çatışmalar, yiyecek temini, daha iyi hayat koşullarının olduğu alanlara duyulan ihtiyaç gibi temel sebeplerle toplumlar için varlığını hissettiren bir olgudur (Çağlar, 2015, s.28). Göç kavramı, insanlık tarihi kadar eski bir kavramdır. Göç kavramı, insan toplumlarını; kültür, iktisadi, politik ve demografik yönler gibi çeşitli faktörlerden etkileme gücüne sahip bir olgudur. Göç kavramı, her toplumu etkilemekte ve tarihsel süreçte çeşitli sebeplerle meydana gelmektedir (Çağlar, 2011, s.4).

Göç, nüfusun kişi, aile veya topluluklar olarak yaşamış oldukları yeri politik, sosyal, iktisadi ve demografik sebeplerle terk etmesidir. Göç hareketinin sınırların aşılması yoluyla bir ülkeden başka ülkelere yönelik yapılması uluslararası göçü meydana getirmektedir. Bu bağlamda göç; günümüz dünyasında temelde iktisadi yönden refaha erişmek için tüm dünyaya yayılan bir olgu ve “evrensel bir sorun” olarak görülmektedir (Sayın, 2010, s. 25).

Ceylan Güneş (2021) tarafından ifade edildiği gibi göç; insanların yalnız veya toplu olarak yer değiştirme hareketi şeklinde ifade edilen bir süreç olup meydana gelme nedenleri, yaşanma şekli ve neticeleri yönünden çok boyutlu bir olgu olarak ifade edilmektedir. Göç kavramı en basit tanımıyla, insanların bir coğrafyadan başka bir yere hareket etmeleri, yer değiştirmeleri, kişisel ya da kitlesel olarak bulundukları yerden başka bir yere gitmeleri olarak tanımlanmaktadır (Lee,1966, s.16). Göçün tanımına ilişkin çeşitli kaynaklarda; toplumsal, iktisadi ve politik nedenlere bağlı bir şekilde yapılan hareketliliğin vurgusu dikkat çekmektedir.

Göç olgusu bazı ilke ve kurallara bağlı bir şekilde gerçekleşmektedir. 1871 ve 1881 yılları arasında çalışmalar yürüten Ravenstein tarafından “göç kanunları” olarak ifade edilen bazı ilkeler meydana getirilmiştir. Bu ilkeler; doğrudan göç, göç ve basamakları,

göç ve mesafe, göç zinciri, cinsiyet farkı, yerleşim yeri farkı ve yayılma emme süreci olarak belirtilebilir (Çağlar, 2018; Çağlayan, 2006).

Ravenstein tarafından ortaya konulan bu ilkeler, göçün zaman içerisinde “zincirleme” bir şekilde gerçekleştiğini ve yerleşim yerlerinin de aynı zamanda göç verdiğini ortaya koymaktadır (Çağlar, 2018; Çağlayan, 2006). Böylelikle göç dalgaları, “çekici” ve “itici” faktörlerin bünyesinde bulundurmakta ve başka göç dalgalarının yaratılmasına katkı sağlamaktadır. Diğer bir deyişle göç hareketliliği, bir kere başladığında “zincirleme” bir şekilde devam eden bir “süreç” olarak ifade edilmektedir. Emme ve yayılma süreçlerinde bir hedef birlikteliği bulunurken “*göç kendi başına, tek bir amaç*” değildir. Buna göre insanlar, yalnızca göç etmek istedikleri için yer değiştirme eylemini gerçekleştirmemektedirler (Yenigün, 2010; Kaygusuz, 2021).

Göçler, genellikle kısa mesafeli, bir yer değiştirme ya da yerinden edilme gibi durumlar neticesinde gerçekleşmektedir. Bu şekilde gerçekleşen göçler, ticaret ve sanayi merkezlerine doğru göç dalgası ile başlamakta; ulaşım, ticaret, sanayi gibi olanakların geliştiği durumlarda göç hacmi de artış göstermektedir. Sanayi, ulaşım araçları ve ticaret gibi olanakların gelişmesi ile beraber büyük alanlara doğru gerçekleşen göçün boyutlarını belirleyen ana unsur; şehir merkezlerindeki sağlık, eğitim, iş gibi imkânlardır. Göçler; kırsal alanlardan kentlere, gelişmemiş bölgelerden gelişmiş güçlü ticaret ve sanayi merkezlerine doğru yönelmekte olup yakın alandan uzak alana doğru gerçekleşmektedir. Sanayi ve ticaret olanaklarının çekiciliği uzak alanlara ulaşmasıyla süreç hızlanırken, bu merkezler doğal büyüme oranlarının haricinde göçün etkisiyle daha da büyümektedir. Diğer bir deyişle göç hareketleri, aşama büyümekte olan insan hareketliliği olarak ifade edilebilir (Ravenstein, 1885, ss.198-199). Bu bağlamda göç olgusu; çok kompleks, içerisinde birden fazla faktörü barındıran, bireysel ve toplumsal yansımaları olan ulusal ve uluslararası alanda etkileri söz konusu bulunan bir olgudur.

Bir göç hareketinde çeşitli amaçlar bulunmaktadır. Örneğin göçmenler şehirlerde, gelişmiş olan iktisadi ve ticaret faaliyetlerinden yararlanmak, daha iyi bir yaşama ulaşmak gibi isteklerle “yayılma sürecini” desteklemektedir. Bununla birlikte göç hareketleri, endüstri alanının gereksinim duyduğu iş gücünün de karşılanmasını sağlamaktadır. Buna

göre hem göç edenler hem de göç edilen yerde gereksinimler karşılanarak bir “amaç birlikteliğinden” söz edilmektedir (Çağlar, 2015).

Faist (2003) tarafından göç ve göçmen konusuna yönelik şu görüş ortaya konulmuştur; “Uluslararası alanın “öznesi” konumunda olan birey için artık göçmen” şeklinde bahsedilemeyeceğini belirtmektedir. Göçün ilk yıllarında göçmen olarak nitelendirilen bireyler; toplumsal ilişkiler, siyasal tartışmalar, ticari yapı, kültürel unsurlar gibi nedenlerle birlikte farklı ve kalıcı alanlar yaratmaktadır. Örneğin, Türkiye ve Almanya arasında son kırk yıl içerisinde gerçekleşen göçlerin ardından Almanya Türkleri tarafından yaratılan alanın böyle bir alan olduğu ifade edilmektedir. Bu durum İngiltere, Fransa, Belçika, Hindistan, Cezayir ve Fas kökenli göçmenlerin ilişkisi içinde kullanılmakta, tecrübe edilen göç ile ortaya çıkan alanlar “uluslararası” bir alan olarak değerlendirilmektedir.

Esasında coğrafi bir olgu olarak değerlendirilen göç; birey veya kitlelerin bulmuş oldukları yerden daha uzak alanlara yerleşmeleri olarak ifade edilmektedir (Bartram vd., 2017). Daha önce belirtildiği gibi, göçe neden olan ekonomik, politik, çevresel ya da kişisel sebepler toplumların yapılarında çeşitli sonuçlara neden olduğundan dolayı esasında, “sosyolojik bir olgu” olarak da değerlendirilmektedir (İnan, 2016).

1.1.1 Göç Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

Göç kavramı; “belirli bir zaman ve mekânda, belirli bir mesafe ve sürede meydana gelen fiziksel, coğrafi ayrılımlar veya sosyokültürel hareketlilik” şeklinde tanımlanmaktadır (Hoşgör, 1998; Türkyılmaz, 1998). Göç kavramı; tanımı çeşitli olup göç kavramına yönelik alt başlıklar oluşturulmasını gerektirmektedir (Kanalga, 2022). Göç kavramı; toplumsal, ekonomik, politik nedenlere dayalı olarak insan gruplarının kitleler halinde, bir ülkeye ya da bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitmesi olarak tanımlanırken insanların bir bölgeden diğer bölgeye kalıcı olmak üzere harekete geçmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Ünsal, 2019).

Göç; insanların geleceklerini, yaşam standartlarını ve sosyal olanaklarını, çeşitli alandaki gereksinimlerini daha iyi hale getirmek umuduyla, bir yerden başka bir yere taşınma maksadıyla yapılan hareket olarak belirtilmektedir. Başka bir söylem ile göç, insanların gelecek yaşamlarının bir kısmını ya da tamamını geçirmek üzere veya geçici bir süreliğine bulunduğu, yerleşim alanından diğer yerleşim alanına yerleşmek üzere yapmış oldukları coğrafi yer değiştirme olayıdır. Örneğin sınırları belirlenmiş bir siyasal toprak parçasından, bir yerleşim noktasından ya da belirli bir gruptan ayrılıp başka bir siyasal alana, başka bir gruba ya da başka bir toprak parçasına yönelik olarak kitlesel ya da grup hareketi olarak ele alınmaktadır (İzmir, 1986). Göç ile ilgili olarak yapılan genel tanımlar çok fazla bulunmasına karşın göçe ilişkin “algı” ortaktır. Bu algı, “asıl yerinden, ulaşılacak istenen yere hareket” olarak ifade edilmektedir (Karpas, 2003, s.3).

Göç, bir yerleşim alanından başka bir alana doğru yapılan hareketlilik olarak ifade edilirken yalnızca nüfus hareketi olarak “dar kapsamlı” bir şekilde ele alınmamalıdır. Buna göre göç, bir kültürün taşınması mahiyetini de içermektedir (Taşçı, 2012). Ekonomik nedenlerle ilişkili olarak göç doğrudan, daha iyi bir hayat beklentisine karşın insan topluluklarının kitleler halinde yaşamış oldukları yerleri terk ederek kalıcı ya da geçici bir süre ile yeni yerleşim alanlarına doğru gitmeye karar vermeleri olarak tanımlanmaktadır. Sonuçta güç kavramı; askeri, hukuki, eğitim, kültürel, kişisel, sosyal, iktisadi ve daha birçok nedenden kaynaklı olarak; idari yerleşim alanları, coğrafi alanlar ya da ülkeler arasında gerçekleşmekte olan geçici veyahut kalıcı sürekli olarak yerleşim alanlarının değiştirilmesine yönelik olan, dinamik bir süreci tanımlamaktadır (Pazarlıoğlu, 2005, s.121; Yenigül, 2004, s.274).

Göç hareketliliği, sürekli olarak artmakla birlikte, ulusal ve uluslararası alanlarda bilhassa Soğuk Savaş döneminin sona ermesi ile birlikte daha belirgin bir hale gelmiştir. Toplumsal yaşamı farklı bir şekilde etkileme gücüne sahip olan göç; globalleşme neticesinde, “çok taraflı”, “kompleks” ve “çok parçalı” bir hale gelmiş bulunmaktadır. Diğer bir söylemle bugün ulusal ve uluslararası alanda giderek belirginleşen ve evrensel bir problem haline gelen göç, taraflar arasında ve süreç olarak çeşitlilik, artış ve değişim yaşanmasını meydana getirmektedir. Bu bakımdan evrensel düzeyde, analizlerin yapılması gereklidir. 1980’li yıllardan itibaren başlayan globalleşme ve yenedünya düzeni, iki

kutupluluktan tek kutuplu ya da çoklu kutuplu yapılara geçiş gibi aşamalar neticesinde, g ve göçmenlik kavramları da yeni bir boyut kazanmıştır. Bununla birlikte g, tüm ülkeleri bir şekilde etkileme güne sahip sorunlar haline dönüşmüş bulunan bir olgudur. Bilhassa son zamanlarda Türkiye’nin bu gelişmelerden etkilendiği açık bir gerçektir. Türkiye geçmişte g veren bir yapıda iken zaman içerisinde g alan ülke konumuna gelmiştir. Bugün Türkiye göç konusunda ciddi sorunlar yaşayan ülkelerden biri olarak bilinmektedir (ağlar, 2015, s.28; Kanalg, 2022).

“Uluslararası G rgt (International Organization for Migration - IOM)” g problemleri üzerine çalışmalar yürüten uluslararası bir platformdur. 162 yesi bulunan IOM’a ye ülkelerden biri de Türkiye’dir. Türkiye 2014 yılında kuruluşa ye olmuş ve Ankara ile Türkiye’de temsilcilikleri mevcuttur. Uluslararası G rgt tarafından yapılan g tanımlamasına yer vermek gerekirse g; temelde uluslararası bir hududu aşıp ya da gidilen devlette kalış zamanı geçmesine rağmen kalmayı sürdürmeye yönelik yapılan girişimlerin tamamıdır. Aynı zamanda g, zamanı, sebebi ve yapısı her ne olursa olsun insan topluluklarının yer değiştirme eylemi olarak açıklanmaktadır (IOM, 2009, s.22).

1990’lı yıllar sonrasında uluslararası nüfus hareketleri, önemli bir hız kazanmıştır. “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)” verileri incelendiği zaman, Doğu Bloku’nun çıkışını izleyen senelerde mülteci, sığınmacı ve ülke içerisinde yer değiştirmek durumunda kalan insanların sayısında ciddi artışlar olduğu belirtilmektedir. Bilhassa 1991 yılında, dünya genelinde göçmenlerin sayısı st düzeye çıkmış ve yer değiştirme hareketleri sonucunda toplam 45 milyon insanın başka alanlara hareket ettiği belirtilmektedir. Bu hareketliliği izleyen yıllarda, kısmi bir düşüş olmakla birlikte sorunlar ciddi artış göstermeye devam etmiştir (ağlar, 2011).

Birleşmiş Milletler Dünya G Raporu (BM - IOM, 2011), incelendiği zaman elde edilen sonuçlara göre, dünyanın gelişmiş ülkelerine yönelik olarak 1990-2010 yılları arasında yılda neredeyse 2,5 milyon göçmen sayısı mevcuttur. Bununla birlikte 2000 ve 2010 yılları arasında göçmen sayısı artmıştır. Uluslararası alanında g hareketliliklerindeki artış, kaynaklar bakımından zengin olan batı ve göçmen kaynağı olan

Ortadoğu arasında geçiş güzergâhı konumundaki Türkiye bağlamında, zaman içerisinde giderek önem kazanan bir konu halinde gelmiştir (Çağlar, 2015, s.29).

Alanyazın incelendiği zaman göç; yaygın olarak ülke içinde ve ülke dışında yapılan insan hareketlerini tanımlamak üzere kullanılırken göçün yalnızca ülke dışında yapılmış hareketler olabileceğini savunan görüşler de bulunmaktadır. Göç her ne maksatta yapılsa yapılsın, vatandaşı olunan ülke dışına yapılan ve gidilen ülkede, hayatı sürdürmek için insanların gerçekleştirmiş olduğu harekettir (Asar’a2004). Fakat göç, ülke içi ve ülke dışı, geçici ve daimi, düzenli veya düzensiz, yasa dışı veya yasal gibi ayrımlara ve amaçlara göre sınıflandırılan farklılığa dikkat edilmeksizin tüm insan hareketleri bağlamında ele alınmaktadır. Bununla birlikte bu sınıflamalar, göç başlığı altında ele almakla birlikte yasal, pratik ve teknik olarak aralarında çeşitli farklılıklar söz konusudur. 6458 nolu “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)” uyarınca düzenli göç, yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girme, Türkiye’de kalma ve Türkiye’den çıkış gibi etkinliklerini ifade ederken düzensiz göç, yabancıların yasadışı bir şekilde Türkiye’ye girişini, burada kalışını, buradan çıkışını ve izinsiz bir şekilde çalışmasını belirtmektedir.

Göçler kendi içinde farklı şekilde sınıflandırılmaktadır. Örneğin bir ülkenin kendi sınırlarında gerçekleşen göçler; “iç göç” olarak bilinirken sınırlar dışında doğru yapılan insan hareketi ise “dış göç” olarak tanımlanmaktadır (Akkayan, 1979). Dış göçler, bir ülkenin sınırı aşıldığından dolayı uluslararası bağlamda değerlendirilmekte ve bu bakımından uluslararası göçleri ortaya çıkan unsurlar bakımından, “serbest” ve “zorunlu” göç olarak değerlendirilmektedir. Serbest göç; göç eden kişilerin herhangi bir zorlamaya, baskıya maruz kalmadıkları ve bir göç etme durumlarında can ve mal güvenliği açısından tehlikede bulunmadıklarını belirtmektedir (Saydam, 1997; Sağlam, 2020).

Göçler, göçü yapanların sayısına göre; “kişisel ve kitlesel” olmak üzere iki grupta sınıflandırılmaktadır. Bir ya da birkaç kişiden meydana gelen gruplar tarafından yapılan göçler, “bireysel” göçtür. Büyük bir kalabalık tarafından yapılan göçlerse, “kitlesel” göç diye nitelendirilmektedir. Öte yandan göç hareketine katılanların; aile, arkadaş, akraba ya da başka bir yakınlarının da göçe katılması sonucunda yaşanan göçlere “zincirleme göç” denilmektedir (Bartram vd., 2017). Bu göç hareketi, yeni yeni göçlerin meydana gelmesini

tetiklemektedir. Bir başka göç türü olarak “dairese/döngüsel” göçse, ülkeler arasında kısmen kalıcı ya da geçici olarak yapılan göçlerdir. Bu göç türünde iş yaşamıyla alakalı olarak gönüllü göç gerçekleştiği için menşe ve hedef ülke arasında yararlı olabileceği düşünülmektedir (Perruchoud ve Cross, 2013).

Göç hareketlerinin, gidilen ülkede yasal çerçevede gerçekleşmesi veya yasa dışı yollarla gerçekleşmesi de mümkündür. Buna göre bir ülkenin hukuki düzenine resmi olarak tanınan, izin verilmiş olan göç hareketleri “düzenli göç” kapsamında değerlendirilmektedir. Fakat gidilen ülkenin hukuki düzenine aykırı, yasalarla belirlenmiş kurallar dışında gerçekleşen göçlerse “düzensiz göç” olarak adlandırılmaktadır. Bu bağlamda düzenli ve düzensiz güç temelinde yasalar tarafından belirlenen, kurallara uygun bir şekilde gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği şeklinde ele alınmaktadır. Bir göç yapılırken takip ettiği güzergâh bakımından, “kademeli” ve “kadesiz” olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Buna göre kademeli göç; göç eden grubun hedef olan son yere ulaşmadan önce geçici bir şekilde, başka yerlerde ikamet etmesi ile ilgilidir. Kadesiz göç ise göç eden grubun iki yerleşim yeri ya da iki ülke arasındaki hareketliliği olarak gerçekleşmektedir (Saydam, 1997). Sonuçta göç, her ne şekilde gerçekleşirse gerçekleşsin, bir göçün meydana gelmesinde tek bir unsurdan pek çok unsura doğru genişleyen bir durum söz konusudur.

Göç çeşitli şekillerde ele alınmaktadır. Göçü meydana getiren nedenler; göç edilen yerin tercih edilmesindeki unsurlar, göçün nereye yapıldığı, göç eden kişilerin sayısı, göç edenlerin gönüllü ya da mecburi olarak göçe katılmaları, göçün tek seferde ya da kademeli olarak yapılması gibi unsurlar olarak ele alınabilir (Çağlar, 2018). Göçün ana nedeni olarak iktisadi nedenler gösterilmektedir. Aynı zamanda göçe yol açan diğer nedenler arasında dini ve milli ayrımlar, politik ve ticari nedenler, sosyal nedenler gibi diğer durumlar belirtilmektedir (Karpas, 2015). Bununla birlikte, içinde bulunan dönemin koşullarına göre göçlerin nedenleri, değişkenlik göstermektedir. 19. yüzyılda göç hareketlerinin temeli milli ve dini sorunlar iken 20. ve 21. yüzyılda ise ağırlıklı olarak ekonomik durumun göçlere yol açtığı dikkat çekmektedir. Başka bir ifadede bu durum göçlerle ilgili olarak “çekici” ve “itici” faktörler olarak değerlendirilmektedir. Göçün

meydana gelmesinde çekici ve itici faktörleri belirleyen ana unsur ise “ekonomi” olarak ifade edilmektedir (Taşçı, 2012).

Göçlerin nedenlerini değerlendirildiğinde göçler; savaşlar neticesinde değişen sınırlar, dini ve milli ayrılıklar, siyasal baskılar, kıtlık ve geçim zorluğu gibi nedenlerle meydana gelmektedir (Yalçın, 2004). Güvenlik unsuru da insanları göçe zorlayan önemli unsurlar arasında yer almaktadır. İnsanlar, can ve mallarını güvende hissetmedikleri zaman göçe yönelmektedir. Bu bağlamda göçler; güvenlik problemleri, işsizlik, nüfusun artışı, doğal afetlerden kaynaklı olarak geçim sıkıntılarının ortaya çıkması, düşman istilası, daha iyi hayat koşullarında yaşamak ve çalışmak gibi durumlardan kaynaklanmaktadır (Saydam, 1997).

Göçlerin temelde iktisadi ve güvenlik endişesinin bulunduğu belirtilmektedir. Geçim sıkıntısı çeken ve yaşam tehlikesi bulunan insanlar, bulundukları yeri terk ederek göç hareketini katılmaktadır. Diğer bir deyişle asgari yaşam koşullarını, iktisadi ve güvenlik yönünden sağlayamayan bireyler, yer değiştirme ile birlikte göçleri meydana getirmektedir. Siyasal baskılar, dini ve milli ayrımlar gibi nedenler göç için gerekçe olmakla birlikte geçim sıkıntıları ve güvenlik kaygılarına temel hazırlayan unsurlardır (Kanalga, 2022).

Sonuç olarak göç kavramı; tarihin çok eski zamanlarına dayanmakla birlikte, yapılış şekline, amacına ve zamanına göre farklı şekillerde sınıflandırılmaktadır. Aynı zamanda göç kavramı, “hem coğrafi hem sosyolojik” bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bugün yaşadığımız dünyada özellikle globalleşmenin etkisiyle birlikte göçler, sadece içinde yaşanan toplumu değil göçün gerçekleştiği çevre ülkeleri de etkileme potansiyeline sahip olan ve ulus ve uluslararası dikkate alınması gereken temel konular arasında yer almaktadır.

1.2. Göçe İlişkin Temel Kavramlar

Göç kavramı; iktisadi, politik, hukuki, kültürel ve toplumsal olarak yansımaları olan ve çeşitli yönleri ile incelenen bir olgudur (Adiller vd., 2016). Bu olguyu incelerken ilk olarak onunla ilişkili kavramları ele almak gerekmektedir. O halde göçmen, mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, ulus-ötesi göçmen, ikincil koruma ve geçici koruma gibi kavramları açıklayabiliriz.

1.2.1. Göçmen

Göçmen kavramı ile ilgili olarak yapılan çeşitli tanımlar bulunmaktadır (Kaya, 2023, s.75). Göçmen kavramı; Göç Terimleri Sözlüğü (2023)'nde bireyin maddi ve toplumsal şartlarını iyi hale getirmek, kendilerine ve ailelerine yönelik olarak beklentilerini daha iyi bir duruma getirmek amacıyla başka bölge ve ülkelere hareket eden kişi ve/veya aile üyeleri olarak açıklanmaktadır. European Commission (Avrupa Komisyonu), tarafından göçmen kavramı, düzenli-düzensiz, gönüllü-gönülsüz olmalarına bakılmaksızın bir seneden fazla bir süre yabancı bir ülkede yaşamını devam ettiren kişidir (European Commission, 2020).

Göçmen, göç eylemini yaparken herhangi bir koşul ve kısıtlamaya bağlı olmadan bunu gerçekleştiren birey/bireyler olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda göçmenler, ilk olarak iktisadi koşullar öncelikli olmak üzere, hayat standartlarını iyileştirmek amacıyla bulunduğu yerden daha gelişmiş ve koşulları iyi olan bir ülkeye kendi iradesi ile göç edenleri ifade etmekte olup göçmenlik statüsünde olan bireyler, kendi iradeleri ile hareket etmektedir (Yıldırım Mat, 2020, s.23). Buna göre göçmen kavramının tanımında bireyin “kendi iradesi” ile göçe dahi olduğu anlaşılmaktadır (Oral ve Çetinkaya, 2017, s.2).

Göçmenler hür iradeleriyle sınırlar arası hareketliliğe katılmakta, hedef ülke ve kendi ülkeleri arasında mevcut haklardan yararlanmayı sürdürmektedirler (Acungil, 2021, s.16). Göçmenler, “düzenli göçmen” ve “düzensiz göçmen” olarak sınıflandırılmaktadır. Örneğin Türkiye gelen göçmenlerin ülkeye giriş ve çıkışları, seyahat etme durumları ve

Çalışma izinleri yasal düzenlemeler bağlamında gerçekleştiğinde buradaki göçmenler, “düzenli göçmen” olarak tanımlanırken çalışma ve seyahat izninin bitmesi halinde ikamet izni almaksızın ülkede kalmayı sürdüren ya da ülkeye yasadışı yollarla giriş yapan bireylerse düzensiz göçmen olarak tanımlanmaktadır (Dedeoğlu vd., 2011, s.17; Ekşi, 2020, s.176).

1.2.2. Mülteci

En yalın hali ile mülteci, zorunlu sebeplerle g edenleri tanımlamak için kullanılan bir kavramdır (Yıldırım Mat, 2020, s.23). Mültecilik kavramı bireyin vatandaşı olduğu ülkeden bağlarını kopararak başka bir ülkede vatandaşlık ile uyuşmayan bir konumu kabul etmek demek olup mültecilik bireyin gittiği ülkede, kendini oraya ait hissetmemesi, değer yargılarından uzaklaşması olarak ifade edilmektedir (Tol ve Göktürk, 2006, ss.164-165). Mülteci, geleneksel, iktisadi, dini ve politik bazı sebeplerle vatandaşı olduğu ülkenin sınırlarından başka bir ülkeye giden ve gidilen ülkeden korunma isteyen birey olarak tanımlanmaktadır (Oral ve etinkaya, 2017, s.2). Mülteci, kavramında en önemli unsur “zorunluluk” olarak dikkat çekmektedir (Bartram vd., 2019, s.229). Kendi ülkesindeki yaşam koşulları elverişli olmayan mülteciler, başka yerlerde güvenliği yüksek olan alanlara yönelmekte ve dolayısıyla devlet desteği ile koruma statüsü elde edebilmektedirler. (Mülteci-Göçmen, 2023, www.unhcr.org). Mülteciler düzensiz ve zorunlu göçmenler oldukları için genellikle geldikleri ülkeye tekrar dönmek istememektedirler (Antepli, 2023, s.19).

1.2.3. Sözleşmelere Göre Mülteci Tanımları

Mülteciler, gidilen ülkelerde yerleşik vatandaşlardan farklı bir yaşam standartları olacağını başlangıçtan itibaren bilmektedirler. Mlteciliğin bir problem haline gelmesi, I. Dünya Savaşı yıllarında başlarken II. Dünya Savaşı’yla belirginleşmiş ve Soğuk Savaş’tan sonra bu problem ciddi bir hal almıştır. Bilhassa II. Dünya Savaşı boyunca uluslararası alanda ortaya çıkan insan hakları ihlalleri, dünya çapında bir sorun haline gelmiştir. Bunun neticesinde bazı sözleşmelerin yapılmaya başlandığını görmekteyiz.

Bugüne kadar yapılan en kapsamlı mülteci tanımlarının yer aldığı hukuki metinlerden biri, Cenevre Sözleşmesi (1951)'dir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ile uluslararası hukukta mülteci statüsünü belirleyen mülteci kavramı benimsenmiştir (Yıldırım Mat, 2020, ss.32-33). Cenevre Sözleşmesi'nde mülteci, kavramı; “ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle, yararlanmak istemeyen yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen kişidir” şeklinde tanımlanmaktadır (Cenevre Sözleşmesi, md.1).

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)'na göre mülteci; “Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir” (YUKK, md.61) şeklinde tanımlanmaktadır. Türkiye, tarafından da kabul edilen bu tanım, sözleşmede “1951 öncesinde Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar” ibaresi çıkarılarak kabul edilmiştir.

Öte taraftan 1967 Protokolü’yle 1951 Cenevre Sözleşmesindeki yer ve zaman kısıtları kaldırılmış ve eşit statüde herkesi içeren bir tanım oluşturulmuştur. Türkiye Cenevre Sözleşmesi’ne “coğrafi kısıtlama çekincesi” koymuş ve yalnızca Avrupa’dan gelenleri mülteci olarak kabul edip diğer gelenleri “sığınmacı” diye kabul etmektedir. Fakat Türkiye’nin bu yaklaşımı, mültecilerin haklarının özünü ihlal ettiği anlamına gelmemektedir (Özyakışır, 2012, ss.80-90).

1.2.4. Sığınmacı

Sığınmacı, mülteci başvurusu yapmış, neticelenene kadar uluslararası hukuk ile güvence altında olan “geri göndermeme ilkesinden” ve öteki insan haklarından faydalanan bireydir (Özgöker ve Doğan, 2019, s.10). Sığınmacı olma isteğinde bulunanların isteklerinin değerlendirilmesi bazı kural ve yasalara göre belirlendiği için bazen süreç uzayabilir. Bu aşamada süreç olumsuz dahi neticelense geldikleri ülkeden gönderilemeyeceklerinden zor koşullara maruz kalabilmektedirler (Castles, 2003, s.14). Avrupa Komisyonu sığınmacı kavramını, anavatanında maruz kaldığı/kalacağı bir zarara ya da zulme karşı başka bir ülkede koruma arayan, ulusal ve uluslararası belgelerde mülteci statüsü başvurusu sonucunda karar bekleyen kişi olarak açıklamaktadır. (European Commission, 2020).

Türk hukuki metnine göre sığınmacı kavramı; “Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik’e (md.3) göre; ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı” ifade etmektedir.

1.2.4.1. Göçmen, Mülteci ve Sığınmacı Kavramları Arasındaki Farklar

Göç söz konusu olduğunda hem ulusal hemde uluslararası metinlerde konu ile yakından ilişkili temel kavramlar bulunduğu gibi bu kavramların zaman zaman birbiri yerine yanlış bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Bundan dolayı göçmen, mülteci ve sığınmacı kavramları ile ilgili farklılıkları aşağıda yer verildiği gibi ele alabiliriz (Engelhardt, vd., 2020).

- Mülteciler, illegal yollarla başka bir ülkenin sınırına girip düzensiz göçe yol açmaktadır.
- Göçmenler, legal yollardan başka bir ülke sınırına giriş yapıp düzenli göçe yol açmaktadırlar.
- Mülteci kavramı, göçmen kavramından daha dar kapsamlıdır.
- Mülteci kavramı göçmen kavramına göre kısıtlı koşullara haiz bir özellik taşımaktadır.
- Mülteciler, gideceği ülkeyi seçme konusunda özgür değilken göçmenler için tersi durum söz konusudur.
- Göçmenler, gidecekleri yeri araştırıp hareket edebilirlerken mültecilerse ivedi bir şekilde davranıp gidecekleri yere kolay bir şekilde ulaşmak durumundadırlar.
- Mülteciler, göç etme maliyetini göz önüne alarak genellikle ayrıldıkları ülkeye yakın ya da komşu ülkeleri tercih etmektedirler.
- Göçmenler gidecekleri yer hakkında enformasyon sahibi iken mültecilerse pek fazla değildir.
- Mülteciler, göçmenlerden farklı olarak uluslararası sınırı gönüllü değil zorunlu bir şekilde geçmektedirler.
- Mülteciler, göçmenler gibi yurttışı oldukları ülkenin değil uluslararası alanın korumasına gereksinim duymaktadırlar.
- Mülteci ve sığınmacı kavramları birbirinden statü ve güvenlik konuları bakımından ayrılmaktadırlar.
- Mülteci, korunma isteyen bireyi tanımlamaktadır. Sığınmacıysa, mülteci statüsü incelenen ve bu zaman zarfında geçici koruma altına alınan yabancı kişilerin statüsünü ifade etmektedir.

1.2.5. Ulus-Ötesi Göçmen

Globalleşmeyle birlikte göçmenler çıkış ülkeleri ve hedef ülkeleri arasında sık ve hızlı bir şekilde hareket edebilmekte, böylelikle köklerini koruyabilmektedirler. Bu durum neticesinde ortaya çıkan kavram, ulus-ötesi göçmen olarak tanımlanmaktadır. Ulus-ötesi göçmen kavramında iki/ikiden çok devlet sınırı geçilerek iktisadi, dini, politik, ailesel örgütlerin kurulması da söz konusudur. Aynı zamanda sosyokültürel, siyasi ya da ticari gruplarda ulus-ötesi topluluklar olarak anılmaktadır. Ulus-ötesi göçmenler, birçok alanda var olan diasporalarla bağlantı kurarak devlet içinde baskı ve yaptırım gücü haline gelebilmekte, kültür ve dil aktarımı, maddi ve sosyal destek sağlama, iş bulma bağlantıları gibi fonksiyonları da bulunmaktadır (Kaya, 2023, s.75; Yönlü, 2018, ss.63-64). Görüldüğü gibi ulus-ötesi göçmen kavramı, göç ile ilgili diğer kavramlara göre “aktarım” özelliği ile önemli bir farklılık göstermektedir diyebiliriz.

1.2.6. Şartlı Mülteci, İkincil Koruma ve Geçici Koruma

Şartlı mülteci göç sürecinde karşılaşılan durumlara bağlı bir biçimde gerçekleşen ve göç mevzuatında yer alan bir kavram olup şartlı mülteci, temelde mülteci niteliklerine sahiptir. Bununla beraber, şartlı mülteciler vatanlarına güvenli bir şekilde dönene kadar Türkiye’de “geçici ikamet” alabilmektedirler (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1035).

Türkiye’de kalması kabul edilen şartlı mültecilerin statüsü, YUKK’na göre şu şekilde açıklanmaktadır “Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında” verilen bir statüdür (YUKK, md.62). Öte yandan geçici korumadan farklı olan ve YUKK’ta açıklanan şartlı koruma şu hallerde verilmektedir (Bozkurt, 2018, YUKK md.63):

- “Ölüm cezasına mahkûm olacak veya ölüm cezası infaz edilecek”
- “İşkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak”
- “Uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak, olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında” verilmektedir (YUKK, md.63).

İkincil koruma, “tamamlayıcı” bir niteliğe sahiptir. Bu noktada geçici koruma statüsünden ayrılmaktadır. Geçici koruma, Uluslararası Göç Örgütü tarafından şu şekilde açıklanmaktadır: “Menşe ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedür” şeklinde yapmıştır (Göç Terimleri Sözlüğü, 2009, s.19).

Geçici Koruma statüsü, ancak “kitlesel sığınma” durumu söz konusu olduğunda ortaya çıkabilmektedir. Kitlesel sığınmanın söz konusu olması için büyük felaketler, savaş ve afet durumları gibi insanları yerinden başka yerlere hareket etmeye zorlayan durumların açığa çıkması gerekmektedir (Bozkurt, 2018, s.68).

1.2.7. Yerinden Edilmiş Kişi

Yerinden edilme durumu birden çok sebeple ortaya çıkabilen bir kavramdır. Yerinden edilmiş kişi; kan davaları, iç anlaşmazlıklar, savaşlar, siyasi çatışmalar ya da kalkınma projeleri ile yapılan barajların inşası gibi “zorunlu” hallerde toprağını terk eden, ülke içinde başka bir yere yerleşmek durumunda kalanlardır (Antepli, 2023).

Yerinden edilmiş kişi; zorunlu sebeplere bağlı olarak şiddet, silahlı saldırıya maruz kalma riski, doğal ve insani felaketler, insan haklarının ihlal edilme durumu gibi olumsuz şartlardan korunmak amacıyla aynı ülke içinde başka yerlere hareket etme olarak ele alınmaktadır (Biçim, 2022, s.66). Öte taraftan yerinden edilme kavramında aniden gelişen şiddet olaylarının ya da doğal afetlerin sebep olmasının yanında uzun süreli çatışmalar neticesinde geçim kaynaklarının zarara uğrayıp yaşamsal tehditlerin açığa çıkması da rol oynamaktadır (Bartram vd., 2019, s.121).

1.3. Göçü Etkileyen Faktörler

Göç; insanlığın var olduğu günden bugüne farklı temellerle şekillenen nüfus hareketliliğidir (Dedeoğlu, vd. 2016, s.38; Özgür ve Baklacioğlu, 2010, s.7). Bu nüfus hareketliliği, insanların vatanlarından, iktisadi, sosyal ve kültürel olanaklarından kopartılmaları ya da vazgeçmek zorunda bırakılmaları suretiyle yeni yerleşim yerlerine yönelmeleri ile başlamaktadır (Antepli, 2023, ss.19-23).

İnsanların yaşamış oldukları coğrafyada göç etmelerini tetikleyen unsurlardan biri bulundukları bölgelerde yaşanan çatışmalar sonucu can ve mal güvenliğinin kalmaması buna paralel olarak göçün yaşanması söz konusu olmaktadır (Çağlar, 2018, s.46). Neticede kolektif bir eylem olarak göç; insan topluluklarının yaşamlarını sürdürme mücadelesine bağlı olarak gerçekleşmektedir (Biçim, 2020, s.14; Uzun, 2019, s.41). Bu bilgilerden hareketle göçü etkileyen ekonomik, sosyal, güvenlik, eğitim ve kültürel gibi çeşitli faktörler olduğunu belirtebiliriz.

1.3.1. Göçü Etkileyen Ekonomik Faktörler

İnsanlar münferit veya toplu olarak, dünyanın varoluşundan itibaren yaşadıkları yeri terk etmek durumunda kalmışlardır (Öksüz, 2019). Sebep bazen daha iyi bir yerde yaşama arzusu gibi bireysel, bazen de siyasi zorunluluk, coğrafi ve doğal koşullar gibi harici olmuştur. Kentli olmanın gururunu paylaşma, daha geniş bir kümenin üyesi olma duygusu, kentlerin özgür havası gibi sosyo-psikolojik etmenler de göçe sebep

olabilmektedir. Açlık, salgın hastalık, iç savaşlar, ekonomik ve politik çalkantılar, yaygın insan hakları ihlalleri gibi ülke yapılarında meydana gelen olumsuz gelişmeler de yasal veya düzensiz biçimde insanları göçe zorlayabilmektedir (Güllüpınar, 2012, s.56).

Ekonomik faktörler göçe yol açan en önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Genellikle göç edilen yer az gelişmiş yerler olup hareketlilik gelişmiş olan ülkelere doğru olmaktadır. Bununla birlikte göç edenler arasında kalifiye iş gücünün olması göç veren ülkeler için bir dezavantaj teşkil etmektedir. Öte yandan tarım bölgelerinde makineleşmenin yaygın hale gelmesi de insanların göç etmesine yol açmaktadır. Kazancını tarımdan sağlayan kırsal kesim halkı işsizlikle karşı karşıya kalınca daha iyi koşulların olduğu alanlara göç etmek zorunda kalmaktadır (Çelik, 2006, ss.151-152). Göçe yol açan ekonomik faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz (Akan vd.,2008):

- Vergi oranlarının yüksek olması,
- Mesleki alanda çalışma imkânı bulunamaması
- İşsizlikle birlikte gelecek endişesi
- Gelişmiş ülkelerin sundukları elverişli çalışma ortamları,
- Gelişmiş ülkelerdeki istikrarlı yaşam tarzı, kariyer ve ücret imkânları
- Ekonomik istikrarsızlık,
- Düşük ücret politikasına bağlı mali sorunlardır.

1.3.2. Güvenlik Faktörü

Göçe yol açan güvenlik faktörü, insanların yaşamış oldukları coğrafyadan münferit ya da grup olarak ayrılmasına yol açan çevresel güvenlik problemlerini içermektedir. Güvenlik ile ilgili bir sorun yaşandığında insanları kitleler halinde her şeyi bırakarak göç ettikleri bilinmektedir. Örneğin terör olayları insanların güvenliği için en büyük tehditlerin başında gelmekte ve buna bağlı olarak pek çok insan yaşadığı yerlerden göç etmek zorunda kalmaktadır. Öte yandan güvenlik sorunlarına yol açan diğer bir durum dini ya da etnik kökenli olaylar, askeri darbe ya da savaşlar da ciddi bir göç dalgası yaratabilmektedir

(Özyakışır, 2013, ss.19-20). Güvenlik faktörüne bağlı olarak ortaya çıkan göçler hem geçmişte hem de günümüzde sıklıkla yaşanmıştır. Bunlara örnek olarak Balkanlar, Kafkaslar gibi coğrafyalardan Anadolu'ya, Suriye'den Türkiye'ye ve diğer yerlere pek çok insan göç etmek zorunda kalmıştır (Öksüz, 2019).

1.3.3. Olumsuz Çevre Koşulları

Çevre koşulları, insan yaşamı için çok büyük bir öneme sahip olup zaman zaman insanların göç etmesinde rol oynayabilmektedir. Örneğin depremler, volkanik patlamalar, erozyon gibi insanın kontrolü dışında gelişen olaylar insanların göç etmesine yol açmaktadır. Olumsuz çevre koşullarından derin izler bırakan 1986 Çernobil faciası ve 17 Ağustos 1999 Marmara Depremi neticesinde insanlar bu bölgeleri terk etmek durumunda kalmıştır. sonrası çok sayıda insan bölgeleri sürekli olarak terk etmiştir (Mutluer, 2003, s.17). Çevresel koşullar insan yaşamında hemen her zaman etkili olmakla birlikte son yıllarda artan küresel ısınma ile birlikte değişen çevre şartları, gelecekte daha fazla göç hareketliliği olacağına işaret etmektedir.⁸⁹ Çevresel koşulların günden güne değişip insanların bulundukları yeri terk etmek zorunda kalması, “iklim mültecileri/çevresel mülteci” kavramını ortaya çıkarmaktadır. Örneğin Tuvalu Ada Devleti nüfusunun yaklaşık dörtte biri, buzulların erimesi neticesinde Yeni Zelanda'ya göç etmek durumunda kalmışlar ve bu, iklim mülteciliğinin ilk örneğini temsil etmektedir. Yine, Hindistan'ın Orissa eyaletinde okyanus sularının yükselmesi sonucunda geçim kaynağı bulunmayan kişiler göç etmek durumunda kalmışlardır (Tok ve Korkut, 2012, ss.9-10).

1.3.4. Eğitim ve Sosyokültürel Faktörler

Eğitim ve sosyokültürel olanakların iyi olduğu yerler, insanlar için her zaman çekici olmuştur. Gelişmiş yerler, eğitim için birçok olanağa sahiptir. Öte yandan toplumların sosyokültürel normları da göçe yol açabilmektedir. Aile içi ve aileler arası çatışmalar, töre olayları, arazi çekişmeleri gibi unsurlar göçe neden olmaktadır (Özyakışır, 2013, s.17). Toplumsal yapının sürdürülebilir olmasında iyi bir ekonomik yapının önemi yadsınamayacağı gibi sağlıklı bireylerin varlığı da bu denli önemlidir. Dolayısıyla

toplumun kültürel değerlerinin tahrip edilmesi insanları bulundukları yerden başka alanlara göç etmeye yönlendirebilmektedir (Öztaş ve Zengin, 2005, s.67). Öte taraftan cinsiyet eşitsizliklerinin de göçe yol açan faktörler arasında olduğu bilinmektedir.

Cinsiyet eşitsizliği ulusal ve uluslararası göç nedenleri arasında önemli bir unsurdur. Bilhassa globalleşmenin ve teknolojik alandaki gelişmelerin sayesinde, insanların bilgi düzeyi artarken diğer ülkelere dair seçeneklerin de arttığı görülmekte, kadınlar da kendilerini geliştirmek daha iyi eğitim olanaklarına erişebilmek adına uluslararası göçe yönelmektedir. Sonuçta göç; olumsuz koşullardan daha elverişli alanlara doğru yapılan bazen bireysel çoğunlukla topluluk şeklinde gerçekleşen bir yer değiştirme sürecidir. (Aykaç, 2007, s.51)

1.4. Göç Türleri

Geçmişten günümüze göç dalgaları incelendiğinde göçlerin daha güvenilir, daha verimli ve olanakların daha iyi olduğu coğrafyalara yapıldığı görülmektedir. Göç olgusunun; sosyal, ekonomik, kültürel, siyasi boyutlarının yanında süresi bakımından da önem taşımakta ve göçün türü üzerinde belirleyici olabilmektedir. (Yücedağ, 2020, ss.14-16). Göçün süresi; “kısa süreli göç”, “uzun süreli göç” ve “kalıcı göç” şeklinde ele alınmaktadır. Aynı zamanda gidilen yere göre “mevsimlik” ya da “senelik” gibi zamanları da içeren göçlerle karşılaşılmaktadır. (Oltmer, 2016, s.15). Alanyazın incelendiğinde göç ile ilgili farklı sınıflamaların bulunduğu görülmektedir. Bu araştırma kapsamında dış göç/uluslararası göç, iç göç, zorunlu göç ve gönüllü göç türleri incelenmektedir.

1.4.1. Dış Göç/Uluslararası Göç

Dış göç ya da uluslararası göç, insanların isteyerek ya da koşullar gereği kendi ülkeleri dışında başka bir ülkeye gitmeleri, ulusal sınırlarını değiştirmeleridir tarafından belirtildiği üzere yaşam standartlarını yükseltmek, daha iyi gelir elde etmek, politik, kültürel ve iktisadi baskılardan kurtulmak gibi sebeplerle başka ülkelere göç gerçekleşmektedir. (Antepli, 2023; Biçim 2020, s.58). Örneğin Türkiye’den Almanya’ya

gerçekleşen işçi göçü iradeye dayalı göçü temsil ederken Suriye, Afganistan, Irak gibi ülkelerde yaşanan savaşlar neticesinde gerçekleşen göçler zorunlu dış göçlerdir. Dış göç; gidilen yerde kalıcı ya da geçici bir biçimde gerçekleşirken (Oral ve Çetinkaya, 2017, s.2), gidilen ülkenin yapısındaki beşeri unsurlardan etkilenmekte ve hatta o ülkeyi etkilemektedir (Bartram vd., 2019, s.14). Sonuçta dış göçler, bir süreliğine veya kalıcı bir şekilde, farklı amaçlar için ülke sınırları dışına yapılan göçler olarak gerçekleşmektedir (Özyakışır, 2012, ss. 6-8).

Birleşmiş Milletler tarafından bir göçün uluslararası göç olabilmesi için zaman kıstası bulunmakta ve bu zaman bir yıldan daha uzun bir süre olmalıdır. Buna göre bireyin kendi ülkesinden başka bir ülkeye gittiği zaman orada bir yıldan uzun bir süre kalması dış göç olarak değerlendirilmektedir. Uluslararası göç 6 sınıfta ele alınmakta olup bunlara aşağıda yer verilmektedir (Gençler, 2004, s.174):

- Süreli sözleşmeli çalışanlar
- Süreli çalışan profesyoneller
- Sürekli yerleşenler
- Sığınmacılar
- Gizli veya yasal olmayan çalışanlar,
- Mültecilerden 1951 Cenevre Antlaşmasına göre güvence altına alınanlardır.

1.4.2. İç Göç

İç göç aynı ülkenin farklı bölge ya da şehirleri arasında gerçekleşen, herhangi bir yasa ile karşı karşıya kalınmayan kırdan şehre olabildiği gibi, şehirden ıra doğru yönü farklılaşabilen ve bireyin vatandaşlık haklarının korunduğu bir göç çeşididir (Bartram vd., 2019). İç göç, bir ülkenin sınırları içerisinde, birey veya grupların seneden az olmamak şartıyla yaşamış olduğu ortamı değiştirmesidir (Pazarlıoğlu, 2001, s.121). “Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması (TGYONA)” isimli çalışmada iç göçün nedenleri analiz edilmiştir. (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2006, s.55). İç göçe yol

açan ana sebep iktisadi koşullardır. (Tekeli, 2008, s.43). Diğer sebepleri de şu şekilde ele alabiliriz (Doğan, 2018, s.110; Özdemir, 2012, s.2):

- Toprağın miras yoluyla parçalanması
- Terör örgütüne katılma baskısı
- Tarımsal üretime teşvik konusunda yeterli düzeyde devlet politikalarının olmaması
- Sosyalleşme arayışları
- Sanayi ve kamu hizmetlerinin kentsel mekânlarda yoğunlaşması
- Makineleşme ve modernleşme
- Kent yaşamına özenme
- Kazancın yetmemesi vb.
- Kan davaları, namus cinayetleri
- Terör olaylarına bağlı köylerin boşaltılması
- İş olanağının olmaması
- Güvenlik kuvvetlerinin bazı yerleşim yerlerinin boşaltılmasını talep etmesi
- Güvenliğe bağlı can ve mal güvenliğine ilişkin kaygı
- Geçim kaynaklarının yetersizliği
- Fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalma gibi
- Ekonomik kalkınma projeleri ile yapıla barajların yaşam alanlarını ortadan kaldırması
- Ebeveyn veya eşin iş değişikliği
- Doğal afetler (deprem, yangın, sel vb.)
- Sağlık gibi nedenlere dayalıdır.

Yukarıda yer verilen nedenler incelendiğinde iç göçlerin hem birbiri ile alakalı hem de kompleks bir yapıya sahip olduğu anlaşılmaktadır.

1.4.3. Zorunlu Göç

Doğal afetler, savaşlar, kaynak yetersizliği gibi nedenler insanların kitlesel olarak göç etmesine yol açmış ve açmaya devam etmektedir. Zorunlu göç, hali hazırdaki şartlara bağlı olarak meydana gelen, bireyi isteği dışında gerçekleşen, iktisadi bunalımlar, savaşlar, şiddet ve dini-siyasi baskılar neticesinde ortaya çıkmaktadır (Bartram vd., 2019, s.15). Siyasal istikrarsızlıklar, iklim krizleri, etnik ve dini çatışmalar gibi durumlar insanları zorunlu olarak göçe yönlendirmektedir (Wood 1994, s.607). Zorunlu göçün zamanla dini, etnik ve ırksal olarak insanları ayırıştıran bir etkiye sahip olduğu belirtilmektedir (Özyakışır, 2012, s.10).

Ortadoğu’da yaşanan savaş ve kaoslar, Türkiye’de 1990’lı yıllarda Doğu ve Güneydoğu Anadolu’daki terör olayları neticesinde yaşanan göçler zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir. Zorunlu göç, göçmenlerin maruz kaldıkları deneyimler ve yerleşik halkın karşılaştığı sorunlar bağlamında travmatik bir süreç olarak da yaşanabilmektedir (Erdoğan, 2020, s.86). Günümüzde devam eden Filistin-İsrail çatışması sonucunda insanların yerlerinden edilmesi bir zorunlu göç örneğini teşkil ederken bu araştırmaya konu olan Doğu Türkistanlılar ve Suriyelilerin de yaşadıkları zorunlu göçler arasında yer almaktadır. (Kaya 2023, ss.89-90) tarafından belirtildiği gibi zorunlu göç edeler arasında şu grupları sayabiliriz:

- Ülke içine yerinden edilen kişiler
- Sığınmacılar
- Mülteciler
- Kaçakçılık ve insan ticaretine maruz kalanlar
- İklim mültecileridir.

Zorunlu göçlerde doğal felaketlerin baskısı gibi nüfus baskısı da dikkat çeken diğer bir öğedir. Kaynakların yetersizliği nüfus baskısına yol açarken insanlar yaşamlarını devam ettirebilecekleri insani yaşam koşullarına erişebilecekleri alanlara yönelmektedirler (Petersen, 1958, s.260).

1.4.4. Gönüllü Göç

Gönüllü göçler, aile üyelerinden bir ya da birkaçının göç ettiği yerde iş bulup sonrasında kademeli olarak ailenin diğer fertlerini yanına alması olarak gerçekleşmektedir (Erder, 1998, ss.25-26). İkinci Dünya Savaşı sona erince Avrupa ülkelerinin toparlanmak için işgücü gereksinimleri açığa çıkmıştır. Bu açığı gidermek için Avrupa ülkeleri, gelişmekte olan ya da az gelişmiş ülkelere göç almaya başlamışlardır. Örneğin Almanya, 1954-1970 yılları arasında Yunanistan, İspanya ve Türkiye gibi ülkelere gönüllü göç almıştır. Buraya kadar göçlerin genele ekonomik sebeplere bağlı bir şekilde gerçekleştiğinden bahsettik fakat emeklilik dönemi gibi zamanlarda insanların yaşamlarını farklı bir yerde geçirmek istemeleri de söz konusu olup bu göçler gönüllü göç kapsamında değerlendirilmektedir (Aksoy, 2012, s.294).

2. GÖÇ KURAMLARI

Farklı disiplinler içinde incelenme olanağı bulunan göç konusuna yönelik olarak bilim insanları, farklı görüşler geliştirmişlerdir. İnsanların göç etmesine yol açan nedenler, göçün süreci, kaynak ve hedef alanların nitelikleri gibi konulara yönelik olarak değerlendirmeler yapan bilim insanları, farklı kuramlar ortaya koymuşlardır. Bu kuramlarla göç konusu, daha anlaşılır hale getirmeye çalışılırken devletler, ulusal ve uluslararası kuruluşlar göç sürecine yönelik olarak politika geliştirme çalışmalarını sürdürmektedirler (Kanalga, 2022).

Göç teorileri; insanların davranış şekilleri, iktisadi, toplumsal ve politik durumları gibi değişkenlerle meydana gelmektedir. Göç teorileri, bir yandan bireylerin göç üzerinde belirleyici olduğunu belirtirken bazı görüşler ise yapısal belirleyicilikler üzerinde durmaktadır. Uluslararası alanda göçe ne şekilde yaklaşıldığı; daha geniş uluslararası iktidarda ve politik yönetimlerin algısı ile açıklanmaktadır. Her dönem uluslararası politik ve iktisadi yapılanmalara göre şekillenerek uluslararası alanda, göç olgusunun tarihsel gelişimi ortaya konulmaya çalışmaktadır. Benzer şekilde günümüzde göç hareketlerinin niteliklerini açıklamaya yönelik olarak teoriler, günün konuya bakış açısına bağlı bir şekilde yaklaşım sergilemektedir. Bundan dolayı göç kuramları açıklanırken göçün gelişim süreci, siyasi ve ekonomik bağlamla ilişkilendirilerek ele alınmaktadır (King vd., 2010).

Göç ve göç hareketlerini anlamak ve anlamlandırmak için kuramlardan sıklıkla yararlanılmaktadır. Bu bağlamda bu araştırma kapsamında da kuramların göçe yaklaşımına geniş bir yer verilmektedir. Bu hususta öncelikle temel göç kuramlarına yer verilmiş ve devam eden bölümde ise yeni göç kuramları ayrıntılı bir şekilde ele alınmaya çalışılmıştır. Ravenstein'ın Göç Kanunları kapsamında göçü; göç ve uzaklık, göç ve aşamaları, yayılma ve oturma süreçleri, göç zincir ve halkaları, dolaysız yani doğrudan göç, kent ve köy göç farkı, kadın ve erkek gibi farklı değişkenlerle ele alırken uluslararası göçe ilişkin yaklaşımı iktisadi temellere oluşturulmuştur. Kuram çerçevesinde göçü ortaya çıkaran unsurlar, olumsuz baskıcı koşullar, kanunlar, olumsuz iklim şartları, ağır vergiler gibi hususlara dikkat çekilmiştir. Bununla birlikte göç kavramını açıklarken

temelde iktisadi bakımından daha iyi olmaya yönelimli olduğu ve bunun harici koşulların ise o kadar güçlü olmadığı üzerinde durulmaktadır (Vural, 2007). Bu bağlamda kuramın ifade ettiği gibi, iktisadi olarak meydana gelen göç dalgalarının diğer şartların ortaya çıkardığı görüş dalgalarından daha güçlü olduğu ifade edilmektedir. Aynı zamanda göçün sürekli bir şekilde artarak devam etmesi ve bunun bir süreç olduğunun belirtilmesi sanayileşmeye bağlı gelişim, sanayi ve ticaret merkezlerinin artışıyla ilgili olarak açıklanmaktadır (Yalçın, 2004, s.26).

Göçe yönelik olarak yapılan farklı çalışmalar bulunmakla birlikte, göç ile ilgili, ilk kuramsal çalışma, Ravenstein tarafından ortaya konulmuştur. Ravenstein, 1885'te göç ile ilgili kuramını oluşturmuştur. İngiltere'nin nüfus verileri üzerine çalışan Ravenstein, 1871-1881 yılları arasındaki verilerden hareketle göçü açıklamaya çalışmıştır. Bu hususta temel madde ile kuramını geliştirmiştir. Bunlar: Uzun yollar boyunca hareket eden göçmenler genel olarak büyük ticaret ya da endüstri merkezlerine yönelmektedirler. Kırdan yaşamakta olanlar kentte yaşayanlara göre göçe daha eğilimlidirler. Şehirlerin hızla büyümesi ile yakın çevreden göç alınmakta ve boşalan yakın çevre kırsaldan göçler için alan hazırlamaktadır. Göçmenler, genel olarak yakın mesafe alanlarına hareket ederken büyük endüstri alanlarına doğru olan göçler nüfus kayması ve göç akımlarını ortaya çıkarmaktadır. Dağılma süreci ile emme süreci birbirinin tersidir. Her ana göç akımı dengeleyici karşı bir akım meydana getirir. Kadınlar erkeklerden daha çok göçe eğilimlidirler (Ravenstein, 1889).

Bu kurama göre, 19. yüzyılda göç kavramı; endüstrileşme ve şehirleşme üzerine kurgulanmış ve bu dönem elde edilen verilerinden oluşturulmuştur (Çağlayan, 2006). Ravenstein, kuramını hazırlarken başlangıçta sadece İngiltere'den elde edilen verileri kullanmış, zaman içerisinde ise verilerin elde edildiği sahayı genişletmiştir. Buna göre Belçika Hollanda ve Almanya gibi diğer ülkelerden elde edilen veriler değerlendirilerek göç kuramı, daha kapsamlı bir hale getirilmiştir. Bu kuram kendinden sonraki kuramlar için bir temel oluşturmuştur. İlk göç kuramı, olarak kabul edilen bu kuramdan sonra göç konusu ile ilgili olarak daha kapsamlı kuramlar geliştirilmiştir.

Stouffer tarafından 1940 yılında, göç hareketliliği ve göç esnasında kat edilen yol arasında, zorunlu bir ilişki olmadığını varsayan bir kuram, ortaya konulmuştur. Buna göre kuramda, “kesişen fırsatlar” kavramı yer almaktadır. Stouffer’e göre belirli bir mesafedeki yolu kat eden kişilerin sayısı ile gidilen mesafedeki fırsatların sayısının doğru orantılı; belirli bir mesafedeki yere gidenlerin sayısı ile kesişen ya da araya giren fırsatların sayısının ise ters orantılı olduğunu belirtmektedir. Kesişen fırsatlar olarak tanımlanan bu kuramda, göç ve mesafe arasındaki ilişki üzerinde durulmaktadır. Bununla beraber bu kuramda; göç sırasında meydana gelebilecek durumların, güçlüklerin ve fırsatların dikkate alınarak değerlendirilmesi üzerinde durulmaktadır (Bulak, 2015, s.28).

William Petersen tarafından geliştirmiş olan göç kuramında, göç hareketleri beş şekilde sınıflandırılmıştır. Göçler: ilkel, özgür, yönlendirilmiş, zorunlu ve kitlesel göçler şeklinde ele alınmaktadır (Petersen, 1958). Kuramda yer alan *ilkel göçe göre*, göç konusunda temel unsur “doğa” olarak ifade edilmektedir. Ekolojik kaynaklı olarak itme sonucunda meydana gelen bu göç hareketi, ilkel insanların göçünü değil, insanların doğa kaynaklı ortaya çıkan gelişmeler karşısında çaresiz kalması neticesinde gerçekleşen göçleri ifade etmektedir. Yönlendirilmiş ve zorunlu göçlerse, göçü ortaya çıkaran nedenin devlet veya ona eş değer bir sosyal kurum tarafından meydana gelen baskı neticesinde gerçekleştiği göçlerdir. Bu süreçte göç edip etmemek kararı insanın kendisinde bulunuyorsa “yönlendirilmiş” göçten bahsedilebilir. Eğer göç kararı bireyin inisiyatifinde olmayıp başka birilerine bağlı olarak gerçekleşiyorsa “zorunlu” göçten bahsedilmektedir. Bu üç göç durumunda, Petersen’in belirttiği gibi, göçmen pasif durumda görülmektedir. Buna karşın göçmenin iradesinin etkin olduğu durumlarda, özgür ve serbest göç meydana gelmektedir. Bu bakımdan başarılı olan bir göç hareketi Petersen’e göre ardından gelecek olan yeni göçlerin tetikleyicisidir. Böylesi bir durumda gerçekleşen göç, *kitlesel göç* olarak ifade edilmektedir (Petersen, 1958). Beş farklı şekilde sınıflandırılan bu yapıya göre, göçe neden olan unsurlar, sadece doğa ve ekonomik nedenler gibi unsura bağlanmamakta aynı zamanda bireyin kendi isteklerinin söz konusu olduğu ve göçü tetikleyici yönde bulunduğu zamanları da içermektedir.

Göç konusu ile ilgili olarak geliştirilen başka bir kuram ise Everett Lee tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre göç sürecine ve göç kararına etki eden dört faktör

belirlemiştir. Bu dört faktör; araya giren engeller, hedef bölge ile ilgili unsurlar, kaynak bölge ile ilgili unsurlar ve kişisel unsurlardır (Lee, 1996). Bu kuramda temel nokta, göçmenlerin yaşamış olduğu yerde hayat koşullarının göç kararı alma üzerinde etkisi ile ilgilidir. Buna göre hedef yerleşim yeri ya da ülkenin elverişli koşullarının göçmenler için bir “çekim alanı” olması şeklinde ifade edilebilir. Göç boyunca, göçmenlerin karşılaşmış olduğu engeller ve bireylerin kişisel durumları da göç kararı ve göç süreci üzerine dâhil edilmiş faktörler arasında yer almaktadır. İkiye Bölünmüş Piyasalar Kuramı ise Michael Piore tarafından geliştirilmiş ve göç hareketlerinin gelişmiş olan endüstri ülkelerinde doğru işgücü talebine yönelik olarak meydana geldiği belirtilmektedir. Piore itici faktörlerden çok çekici faktörlerin göç konusunda baskın durumda olduğunu belirtmektedir. Buna göre, göçün kaynak ülkelerdeki mevcut olan işsizlik veya düşük ücret gibi itici durumlardan göç alan ülkelerdeki iş gücü gereksiniminden kaynaklandığı ortaya konulmaktadır. Neticede sanayileşmiş ülkelerin devamı için ucuz iş gücü gereksinimi bulunduğundan göçün engellenmesi söz konusu değildir (Piore, 1979).

Dünya Sistemleri ya da Merkez Çevre Göç Kuramına göre, gelişmiş olan ülkelerle az gelişmiş olan ülkeler arasındaki ilişki göçün konusunu meydana getirmektedir. 1970’li yıllarda geliştirilen bu kurama göre, birçok bilim insanı bu kuramın gelişmesinde katkı sağlamıştır. Buna göre kuram Wallerstein, Âmin, Galtung, Castle ve Kosack tarafından ortaya atılıp Castles, Sassen ve Portes tarafından geliştirilmiştir. Bu kuramın ortaya koyduğu görüşe göre, gelişmiş olan ülkeler merkez konumunda olup az gelişmiş olan ülkelerin ise insanları, işgücü olarak görülmekte ve gelişmiş olan ülkelerin menfaatlerine yönelik olarak sömürülmektedir görüşü hâkimdir. Kuramın önde gelen isimleri, gelişmiş olan ülkelerin işgücü gereksiniminden dolayı ortaya çıkan göçler sonucunda, az gelişmiş olan ülkeleri sömürdüklerini ve dolayısıyla bu ülkelerde olumsuz sosyoekonomik gelişmelere yol açtığını savunmaktadırlar (Abadan ve Unat, 2022).

Öte yandan göç hareketlerin birbirini tetiklediğini, başlangıçtaki göç eyleminin potansiyel olarak yeni göçlere yol açacağını öne süren İlişkiler Ağı Kuramı ise daha çok uluslararası alanda meydana gelen göç yaklaşımını ele almaktadır. Bu kuram eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayanlar arasındaki bağlantıları incelemektedir.

İlişkiler ağı kuramına göre, yurt dışında yakınları, tanıdıkları bulunan kişiler göç etmeye daha kolay karar vermekte ve böylelikle göç kolaylaşmaktadır (Abada ve Unat, 2022).

Göç Sistemi Kuramına göreyse, iki ya da daha çok ülkenin karşılıklı bir şekilde göçmen göndermesi neticesinde ortaya çıkan göç hareketleri üzerinde durulmaktadır. Bu kurama göre, yaygın bir şekilde anlaşılabilir olarak, göç alıp göç veren ülkeler arasında göç hareketliliği ilişkisi söz konusudur. Bu göçmen hareketliğinde resmi bağlantılar söz konusu olup kaçak yollardan yapılan göçlerden çok yasal zemine dayalı göç hareketliliği söz konusudur.

Larry Sjaastad, “İnsan Göçünün Getiri ve Maliyetleri” (1962), çalışmada göç ilişkisi bir kuram meydana getirmiştir. Buna göre, bir kişi göç kararı aldığı anda maliyet ve getiri analizi yapmaktadır. Göçün meydana gelmesi için elde edilecek getirinin göç için ortaya konulacak olan maliyetten daha fazla olmasını gereklidir (Akyıldız, 2016; Kanalgı, 2022). Bu kurama göre göçe yönelik olarak göçün meydana geliş şekliyle çok göç kararı alınması ile ilgilenilmektedir. Buna göre bu hususta göç kararı alınmasında bireysel karardan çok grubun kararları ön plana çıkmaktadır. Yeni ekonomik kuramı olarak ifade edilen bu yaklaşımda, göç kararı alınırken aile bireylerinin iktisadi durumu göz önüne alınmakta ve ailenin düzenli bir gelire gereksinimi olduğu bilinmektedir. Buna göre bu kuramda göç olgusu, kişisel kararlardan çok geniş bir kitlenin çevresinde ve kararında gerçekleşmekte, yerel gelir dağılımı hesaba katılmaktadır (Güllüpınar, 2012).

“İkili Ekonomik Kalkınma Teorisi” 1954’te Lewis tarafından geliştirilmiştir. Bu kuram, “sınırsız işgücü arzıyla büyüme modeli” göç teorileri için bir model teşkil etmektedir. Bu kurama göre, işgücü talebi iktisadi kalkınma için anahtar durumdadır. Gelişmekte olan ülkelerin iktisadi bakımından model sektörlerle sahip olması tarım gibi geleneksel sektörlerden gelecek olan işçi göçü ile şekillenmektedir. Buna göre iktisadi yönünden zayıf olan geleneksel alanlardan modern alanlara doğru çalışmak amacıyla göç eden işçi gücü arzı yoğun olduğundan dolayı, ücretler düşük seviyede kalmakta ve böylelikle modern sektörler için sınırlı harcamalarla genişlemeyi sürdürmektedir. Bu kurama göre göç olgusu, işgücü talebine olan modern sektörler ve bu iş gücü talebinin

üretildiği geleneksel sektörler arasında “bir kaldıraç görevi” görmektedir (IOM, 2003, s.14).

Göç ile ilgili, odak temelli kuramlardan biri İtme-çekme faktörleri kuramıdır. Bu kuramda göç ön plana alınırken göçmen ise göz ardı edilmektedir. Buna göre yapılan göçmen araştırmaları genellikle göçmenlerin demografik yapısı ile ilgili bir eğilim ortaya koyma düzeyinde bulunmakta ve bunun ilerisine geçememektedir (Todaro,1976, s.16). Bundan dolayı ilk olarak göçmenlerin karakteristik nitelikleri ve onları göçe yönlendiren çekici ve itici faktörler araştırılmaktadır. Bu kuram kapsamında hedef alandaki sosyoekonomik şartlar, merkez alandaki şartlardan daha üstün olduğunda insanlar bu alanlara doğru göç etmeye yönelmektedir (Yalçın, 2004, s.30).

Neoklasik kuram, 1960’lı yıllarda Ranis, Fei ve Todaro tarafından ortaya konulmuştur. İktisat teorisinden esinlenerek göçün yapısal belirleyicileri ile kişisel davranışları bir araya getirerek bir göç kuramı geliştirilmiştir. Bu noktada kuram, yapısal bakımdan göçün sebebi, iş gücünün ve sermayenin bölgesel olarak eşit dağılmaması ile ilgilidir. Ücret ve yaşam standartları bakımından iş gücünü mobilize etmekle, göç veren ülke ve göç alan ülke arasında iş gücü arz talep dengesi farklılıkları göçün yapısal nedenlerini meydana getirmektedir. Bundan dolayı bu kurama göre ücret farklılıklarının ortadan kalkması, globalleşme ile ulusal ekonomilerin birbirine bağımlı olması söz konusu oldukça işgücü dolaşımı da daha az hale gelecektir. Bu kuramın mikro düzeydeki yaklaşımı, insanların göç kararına rasyonel bir şekilde, bireysel sermayelerine maksimum katkıyı getirecek biçiminde olmasına dayalı olarak aldıklarına, bireylerin tam bir farkındalık ile bütün fayda ve maliyetlerini hesaplayarak yapma kararını ve göç hareketine isteyerek katılıp katılmadıklarını açıklamaktadır (Todaro, 1969, ss.138-148).

1970’li yılların sonlarında geliştirilen İkili İşgücü Piyasası Teorisi kuramının öcüsü Michael J. Piore tarafından göç, sanayi toplumlarının daimi bir şekilde gereksinimi olarak nitelendirilmektedir. Göçmen iş gücüne gereksinim duyan sanayi toplumları, yapısal niteliklerine bağlı olarak, kapitalizmin varlığını devam ettirmek için olumsuz şartlarda ve düşük ücretler vererek çalıştırabileceği insanlara gereksinimi vardır. İşgücü piyasasında yukarı doğru hareketlilik oldukça zor olduğu için iş gücüne yönelik olarak ikincil sektörde

kalınmakta ve diğer taraftan enflasyon baskısı gibi sebeplerle ücretler ve çalışma koşulları iyileştirilememektedir. Bu yapılanma sürecinde göçmenler, ikinci işleri kabul ederken elde ettikleri gelir, halen gelmiş oldukları ülkelere göre yüksek miktarlar anlamına gelmektedir. Bundan dolayı bu yapılanma sürecinde, esnek üretim anlayışında vasıfsız göçmenler işçi olarak kötü iş koşullarında çalışmaktadırlar. Buna bağlı olarak gelişmiş ülkeler, kendi vatandaşları tarafından yerine getirilemeyen ikincil işleri içim göçmen olarak gelen kişileri istihdam etmekte ve birincil sektörleri geliştirmeyi sürdürmektedir (Piore, 1986, ss.23-33).

1980’li yıllarda Saskia Sassen ve Portes tarafından ortaya konulan ve Samir Amin, Immanuel Wallerstein, Andre Gunder Frank gibi bilim insanları tarafından dünya teorisi temelinde ve merkez çevre ilişkisini odak alarak geliştirilen Bağımlılık Teorisi; merkez ülkeleri iktisadi ve sosyal koşullar bakımından gelişmiş, genel olarak refah düzeyi yüksek, kapitalist ilişkilerin egemen olduğu bir sistem olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte çevre ülkeler ise kapitalist ağlar ve değerlerle kuşatılmış ve merkez ülkelere bağımlı olmak zorunda olan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerdir. Merkez ve çevre ülkeler kapitalist değerler ve iktisadi olarak zorlu koşullar etrafında gelişmiş, karşılıklı olarak birbirine bağımlı olan ilişkileri yansıtmaktadır. Çevre ülkeler, merkez ülkelerin devamlı olarak kapitalist sistemin gelişimine yönelik olarak gereksinim duyduğu bir konumda bulunmakta olup bağımlılık sistemine göre, merkez ülkeler ham madde mallarının pazarlanması ve ucuz iş gücü için çevre ülkelerin iş gücüne gereksinim duymaktadır. Çevre ülkelerden elde edilen ham madde yine çevre ülkelerden gelen ucuz işçi gücü ve malzemeler kullanılarak maliyetler düşürülmekte ve düşük maliyetler elde edilen ürünler merkez ülkeleri için tüketilmekte veya merkez ülkeler adına diğer ülkelere pazarlanmaktadır (Balibar ve Wallerstein, 1995, s.134).

Bağımlılık kuramına göre, uluslararası göç globalleşmenin ve güçlü kapitalist ekonomilerinin zayıf ekonomik sistemlere entegre edilerek dünya sistemi yaratılmasının bir neticesi olarak görülmektedir. Bu durum, fakir ülkelerdeki gelir kaynaklarının giderek zayıflamasına ve daha iyi şartlar arayan işçi gücünün ortaya çıkmasına yol açmaktadır. Bu süreç, doğrudan yabancı yatırımlarla ve çok uluslu şirketler aracılığıyla ivme kazanmakta, tarım reformları ve tarımsal üretimin azaltılmasıyla kent ve kırsal arasındaki ayrım artmakta

ve böylelikle olumsuz koşullarda gelişmiş ülkeler, vasıfsız iş gücüne gereksinim duymaktadır. İş gücü açığı bulunan ve gelişmemiş ülkelere gelen göçmenlerse bu açığı kapatma konusunda ön planda bulunmaktadır. Böylelikle göç akımlarına dayanan dünya çapında bir arz talep ve iş gücü düzenlemesi yaratılmakta, beyin göçü ile birlikte nitelikli iş gücünü sömürülmekte ve asimetric bir bağımlılık ilişkisi yaratılmaktadır (Vural, 2007).

Oded Stark tarafından Profesyonel Göçün Yeni Ekonomisi Teorisi 1990'lı yıllarda geliştirilmiştir. Bu göç kuramına göre, göç kararında hem bireylerin hem de grupların kararlarının etkili olduğu, bilhassa aile halkının bu kararlarda etkili olduğu, göçün bir aile stratejisi olduğu ileri sürülmektedir. Göçe katılan kişilerin, göç sürecine katılmasıyla ailenin geliri artarken aile için bir çeşit teminat ortaya çıkmaktadır. Bu kuram kapsamında, daha iyi gelire sahip olanların göç etme nedenleri de açıklanmaktadır. Buna göre göç sürecinde, riske girmek istemeyen yoksul aile üyeleri kendi ülkelerinde kalırken daha fazla harcamayla yeni ülkelerin göçe katılan aileleri daha fazla ekonomik gelir elde etmeyi hedeflemektedir (Stark ve Bloom, 1985, ss.173-178).

1990'lı yıllarda geliştirilen Göç Ağları Teorisine göre ise sosyoloji disiplininde ağ kavramı, göç olgusunu açıklamak için kullanılmaya başlanmıştır. Göç ağları, göçmenlerin aile, arkadaş, yakın çevreleri ile karşılıklı olarak kurdukları ilişkilerin bir bütünü olarak ortaya koymaktadır. Bu ağlar sayesinde göç süreci, maliyeti ve riskleri azalmaktadır. Böylelikle yeni göç kanallarının oluşması da desteklenmektedir ve daha fazla hedef alanı ortaya çıkmaktadır. Bu ağların enformel olması durumunda göç edenler, bazen baskı ve şiddet olaylarına maruz kalmaktadırlar (Massey vd.,1993, ss.24-32).

Yapılan araştırmalar ve kuramlar incelendiğinde; bu kuramların geliştikleri dönemin ekonomik ve siyasi belirleyicilerini temel alarak göç akımlarını açıklamaya yöneldiklerini göstermektedir. Göç akımları, tarihsel olarak teorilerin ortaya çıktığı zamanlarla eş zamanlıdır. Sanayi Devrimi devam ettiği yıllarda endüstrileşmenin ortaya çıkardığı iş gücü gereksiniminin sağlanması, 1950'li yıllarda tarımdan sanayi alanına geçişin kalkınma için temel olduğu, modern kalkınma projelerinin oluşturulduğu görülmektedir. Bundan dolayı ikili ekonomide, kalkınma teorisi gibi göç, iş gücü için “*bir kaldıraç*” olarak nitelendirilmiştir. 1960'lı yıllarda ortaya atılan Neoklasik teori, günün

şartlarına uygun bir şekilde, kişisel faktörleri göç analizine dâhil etmişlerdir. Kurama göre göç eylemi, kişisel gelişimin bir parçası şeklinde değerlendirilirken, bölgelerarası meydana gelen eşitsizlik ve işgücü, göç yoluyla giderilebilecek “geçici dengesiz” durumlar olarak ortaya çıkmıştır (Altınkoz, 2017, s.29; Bulak, 2015, s.17).

1970’li yıllara gelindiğinde iktisadi krizler, iş gücünün hareketliliğine karşı meydana gelen olumsuz ortam, yapısal eşitsizliklerin sorgulanmasını sağlarken 1990’lı yıllara gelindiğinde uluslararası sürecinin kompleks bir hal alması ile beraber yapısal unsurlarının yanında gruplar, aileler ve ağlar da göç konusuna dahil edilmiştir. Göç kuramlarının herhangi bir şekilde tek başına göçü açıklaması yeterli olmayacaktır. Bundan dolayı göç çevrelerinin değerlendirilmesi konunun hangi bağlamda incelendiğiyle yakından ilgilidir (Vural, 2007). Diğer bir deyişle kuramlar, göçleri farklı yönlerden ele aldığından dolayı kendisinden sonra gelen çalışmalar için bir kaynak nitelik taşımaktadır. (Ak, 2021).

Buraya kadar incelenen kuramlar, değerlendirildiği zaman göçün çok boyutlu bir olgu olduğu, bundan dolayı çeşitli yaklaşımların geliştirildiğini belirtilebilir. Buna göre, bireysel kararlardan toplumsal kararlara, ulusal alandan uluslararası alandaki ilişkilere, iktisadi sebeplerden toplumsal koşullara, uzanan geniş bir yelpazede etkisi bulunan göç ile ilgili kuramlar ortaya konulmuş ve konuya yönelik belirli bir perspektif oluşturulmuştur. Bu bağlamda bazı kuramların gelir gereksinimi yani iş gücünü ön plana çıkarttığı bazı kuramların ise toplumsal ve ailevi unsurları ön planda tuttuğu belirtilebilir. Diğer bir deyişle birbirinden farklı nitelikleri bulunan göç hareketlerini, belirli bir kuramdan yola çıkılarak ve sadece bir kurama bağlı kalınarak açıklamak oldukça zordur. Bundan dolayı göç kavramı ele alınırken farklı kuramların etkileri üzerinde durulması gerekmektedir. Aynı zamanda değişen ve dönüşen dünyanın ihtiyaç duyduğu yaklaşımlara yönelik perspektifler de önem taşımakta olup araştırmanın devam eden bölümünde göç araştırmaları için oluşturulan yeni kuramlara yer verilmektedir.

2.1. Göç Araştırmalarında Yeni Kuramlar

Göç araştırmaları, günümüzde çok yönlülük arz etmektedir. Bundan dolayı birden fazla analiz seviyesini gerektirmektedir (Özcan, 2017). Bu bağlamda genellikle göç konusu ile ilgili olarak göçün kökeni, göç akımlarının yönü (1), sürekliliği (2), göçmen emeğinin kullanımı (3) ve göçmenlerin sosyal kültürel adaptasyonu (4) ile ilgili araştırma ve analizler üzerine odaklanılmaktadır (Portes, 2001). Göç kuramlarının temel hedefi, göçle ilgili sayılan bu dört unsurdan farklı yönlerini de açıklamaya çalışmaktır (Arango ve Massey, 1993). Farklı disiplinlerde göç araştırmalarının teorik ilerleme bakımından yetersiz olduğu belirtilirken ampirik araştırmalarda ise genel olarak göç teorisi ile ilişkisinin kurulmadığı ya da var olan kuramsal önermeleri iyileştirme, sınama, sorgulama yerine onaylamaya yönelik olarak kullanıldığı üzerinde durulmaktadır (Kurekova, 2011).

Göç konusunda belirleyici olan etkenlere ilişkin yapılan araştırmalar, çeşitli varsayım, kavram, analiz ve bağlam düzeyinde teorik modeller ve bakış açıları yansıtmaktadır. Bu kuramsal modeller genellikle deneysel gözlemlere göre geliştirilmektedir. Bununla birlikte çağdaş göç kuramlarında göçe yönelik yapılan değerlendirmelerin “tamamlayıcı” bir şekilde değerlendirilmesi gerekliliği üzerinde durulmaktadır (Arango, 2000; Castles, 2008; Massey vd., 1993; Portes, 1999). Göç araştırmalarında, iç ve dış göçler arasında bir ilişki ya da bağlantı kurulmasına yönelik olarak konunun ihmal edildiği, bununla birlikte tüm göç tiplerini içeren, dünyanın her bölgesini ve tüm zamanları içeren, kapsayıcı olabilecek tek bir göç kuramının oluşturulabilmesi güçtür (Pryor, 1981, s.128). Bu durumun göçün dinamik yapısından kaynaklı olduğunu ifade edebiliriz.

Öte yandan bugün göç küresel bir olgu olarak değerlendirildiği ve uluslararası alanda da artış gösterdiğinden dolayı çağdaş göç teorileri genellikle uluslararası göç üzerinde şekillenmektedir. (Özcan, 2007).

2.1.1. Göç Sistemleri Kuramı

Uluslararası ekonomik ve politik ilişkiler bağlamında göç sistemleri kuramı önemli bir yer tutmaktadır (Toksöz, 2006, s.20). Ekonomik ve siyasal düzenlemeler, yakın çevre

ve uzak çevre, uluslararası alanda karşılıklı bir şekilde göçleri meydana getirmektedir (Gurak ve Caces, 1992, s.152). Göç sistemleri kuramına göre, ülkelerin karşılıklı bir şekilde göç verdiği ve bu göçün karşılıklı bir şekilde gerçekleşmesinin iktisadi, siyasi ortak hedefleri olmasından kaynaklandığını belirtilmektedir. Göçler yalnızca komşu ülkeler arasında değil daha uzak ülkelere doğru da gerçekleşebilmektedir (Çağlayan, 2006, s.82).

Göç sistemleri kuramına göre, göç alışverişi yapan ülkelerin uluslararası ilişkileri, göç öncesine dayanmakta olan, makro ve mikro seviyede gerçekleşen, ilişkilerden dolayı meydana gelmektedir. Buna göre göçlerden evvel ülkeler arasındaki kültürel, sosyal, politik ve siyasi anlamda ilişkiler güçlü bir durumdaysa göç alışverişi gerçekleşmektedir (Güllüpnar, 2013, s.77). Aynı zamanda göç hareketinin hangi yöne doğru gerçekleşeceği, ülkeler tarafından belirlenen sosyopolitik ilişkiler bağlamında olabileceği gibi askeri işgallerden ya da sömürge zamanından sonra da gerçekleşebilmektedir (Castles ve Miller, 1998, s.23).

Göç hareketine katılan bireylerin veya grupların yer değiştirme hareketi neticesinde meydana gelen mikro düzeydeki yapılar, göçmenler tarafından geliştirilmekte ve geliştirilen bu yapı “göç zinciri” kavramını meydana getirmektedir. Göç sisteminin oluşmasında mikro etkenlerden, sosyal ağlar ortaya çıkmakta ve böylece göç aşamalı ve sosyal ağlar gibi birbiriyle ilişkili bir hale gelmektedir (Çağlayan, 2006, s.83; Gurak ve Caces, 1992, s.151). Göç sistemleri teorisi hakkında bazı özelliklere değinilmektedir (Faist, 2003, ss.82-83; Massey vd.,1993, s.454). Bu özellikler şu şekilde belirtilebilir: Yakın olan ülkeler arasında ilişkilerin etkileri bulunmakla birlikte “yakınlık bağlayıcı” sebep değildir. Ülkelerde farklılaşan siyasi ve iktisadi gelişmelere yönelik sorunlar ülkenin istikrarını sarsmaktadır. Birey veya gruplar politik ve ekonomik dalgalanmalara yönelik tepkisel yaklaşarak bulundukları sistemi değiştirebilmektedir. Ülkeler arasındaki sosyo-politik ilişkiler neticesinde göçler gerçekleşirken yapısal olarak uyumun sürmesi ülkeler arası göçü devamlı hale getirmektedir. Göç sistemlerinde ülkelerin birbirine yakın olması göçün nedeni değilken göç hareketleri çok yönlü olabilmektedir (Ateş, 2021).

Göç sistemleri kuramına göre, ekonomik ve politik temelli yaklaşımda uluslararası ilişkiler bağlamında ilenilmektedir. Bu kurama göre, iki veya daha fazla ülkenin karşılıklı bir şekilde göçmen değişimi, bir göç ilişkisi ve bir göç sistemi zemini yaratmaktadır. Buna

göre göç sistemleri kuramında ilişkiler, yakın iki ülke arasında meydana gelebileceği gibi karşılıklı olarak uzak mesafede bulunan ülkeler ve bölgeler arasında da gerçekleşebilir (Ateş, 2021; Çağlayan, 2006).

Mikro yapılar, göçe yönelik olarak ve göçmenlerin kendi aralarında yerleşim problemleri ile baş edebilmek için geliştirmiş oldukları enformel sosyal ağlardır. Bu yapı ve ilişkiler göç zinciri, olarak tanımlanırken bu kavram yalnızca göçe ait bir durumu açıklamakta makro yapılar kavramı ise göçmenliğe ait durumları ve göçmenler arasındaki ilişkileri ele alan sistemleri işaret etmektedir. Göç sistemleri kuramına göre, mikro yapıların dayanmış olduğu esas sosyal ağlardır. Bu sosyal ağların meydana gelmesini sağlayan ve yine göç ağlarının taşıdığı olduğu temel değerler; sosyal sermaye ve kültürel sermaye olarak nitelendirilen referans noktaları olarak belirtilmektedir (Çağlayan, 2006; Güllüoğlu, 2013).

2.1.2. Ağ Kuramı

İlişkiler ağı kuramı, göçmenlerin göç etmiş oldukları ülke ya da bölgede, göç alan ülke ve göç veren ülke arasında karşılıklı olan kurulan sosyal ağların varlığı ve bu ağların devam eden karşılıklı göçler üzerindeki etkisini açıklamaktadır. Bu ağlar, neredeyse her türlü sosyal temeli ve değişkeni içermekte, güçlü ve zayıf ağlar olarak gerçekleşebilmektedir. Bu ağlar, genel olarak göçmen ağı olup göçmenlerin gelmiş olduğu ülke ile yeni yerleştikleri ülke arasında eski göçmenler ve yeni göçmenleri aynı zamanda göçmen olmayan kişilerle kurmuş oldukları ortak dostluk, soydaşlık ve köken gibi bağlarla kişiler arası bağlantıları olarak açıklanmaktadır (Abadan ve Unat, 2002, s.18).

Ağ kuramında iktisadi ve siyasal bağlar da bulunmaktadır. Kurulan ilişki ağları, zamanla her iki ülke de katmanlaşırken farklı boyutlara ulaşmaktadır. Ağlar ilk defa, pek çok farklı gereksiniminden kaynaklanarak kendiliğinden oluşurken zaman içerisinde yine kendiliğinden gelişmeyi sürdürmektedir. Buna göre bir ağın varlığı sayesinde gereksinimlerini kendi grubunun içerisinde karşılayan yeni göçmen bireyler, daha çok kendi grubunun içerisinde hareket etmekte ve gittiği ülkedeki halkla iletişime geçmekten uzak durmaktadır. Bu durumda, göçmenler ağ sisteminin tam olarak insanları ne şekilde kendi kültürüne hapsederek ülkedeki uyumun ne kadar zorlaştırdığını ortaya koymaktadır (Yalçın, 2004, ss.53-54). Bu kurama göre göçmen ağları; toplumsal, psikolojik, iktisadi,

kültürel anlamda olumlu ve olumsuz çeşitli etkiler ortaya çıkarmaktadır. Meydana gelen bu etki ile göçmen ağıları temel altı işleve sahiptir. Bunlar: Göçten kaynaklanan rahatsızlık ve masraflar ciddi ölçüde azalabilir. Göçmenleri gittikleri topluma karşı izole hale getirirken, geldikleri yer ile ilişkilerinin devam etmesini sağlamaktadır. Göçün başlangıcı ve hedef yer, kimlerin göç edeceğini belirleme noktasında belirleyicidir. Göçmenlerin göç ettikleri sahalarda adaptasyon sağlamalarına dair kolaylık sağlamaktadır. Göçün büyüklüğü ve hızı üzerinde önemli ölçüde belirleyicidir (Yalçın, 2004, ss.51-52).

Göçmenler üzerinden göçü anlamaya çalışan ilişkiler ağı kuramı, diğer kuramlardan farklı olarak göç içerisinde yitirilen göçmeni yani “bireyi” ön planda tutmaktadır. Bu yaklaşıma göre, yapılacak olan analizlerde yalnızca yapısal faktörlerin göç nedeni olarak açıklanmasından öte, bireysel faktörlerle geçiş sebebi olarak analize dâhil edilmesini olanaklı kılmakta ve böylece bir yandan geniş bir bakış açısı ortaya koymaya çalışırken diğer taraftan çok faktörlü analizlerini de yapılmasına olanak sağlamaktadır. Buna göre bu kuramda göç, “göç alan” ve “göç eden” ülkeler temelinde anlamlandırılmaya çalışılırken aynı zamanda günümüzde, meydana gelen göçleri ve göç olgusunu bireysel ve toplumsal analize, üst düzeyde olanak tanıyan bir kuram olarak nitelendirilmektedir (Çağlayan, 2006).

2.1.3. Sosyal Sermaye Kuramı

Faist (2000) tarafından ortaya konulan sosyal sermaye kuramı, rasyonel biçimde kişisel göç kararı modelleri ve yapısal makro güç modellerini bir araya getirmektedir. Bu kuram; hane halkı, topluluklar, mahalleler ve daha geniş anlamda organizasyonlar içerisinde bulunan sosyal ilişkiler ve sosyal sermaye göç kararlarının alınmasında etkili olmaktadır. Aynı zamanda göçmenlerin adaptasyon süreçlerinde yardımcı olabilecek nitelikleri içerisinde bulundurmaktadır (Özcan, 2017).

Sosyal sermaye “kaynaklık etme” ve “bütünleştirme” bağlamında işlevi olan bir tür araçtır. Bununla birlikte farklı sosyal ilişkiler farklı birer sosyal sermaye şeklinde nitelendirilmektedir. Kaynaklık etme ve bütünleştirme fonksiyonu bulunan bir araç olarak değerlendirilirken farklı sosyal ilişkiler farklı birer sosyal sermaye yaratmakta ve bununla birlikte farklı sorumluluklar ve sonuçlar meydana getirmektedir. Sosyal sermaye farklı ilişkiler neticesinde kazanılan bir kaynak olarak görülürken bir sermayeyle

dönüşebilmektedir. Sosyal ilişkiler ve sosyal sermaye gibi kavramların kullanılması mikro düzeyde kararları şekillendirmede, makro düzeydeki faktörlerin mekanizmasını açıklığa kavuşturmada yardımcı olmakta ve aynı zamanda göçmenler arasındaki ilişki yollarını, sosyal bağları ve sosyal sermaye kavramının uygulanmasının bir neticesi olarak görülmektedir. Sonuçta daha önce gelen göçmenler, daha sonra gelen göçmenlerin yaşamış oldukları pek çok zorluğu azaltma konusunda görev almaktadırlar (Goss ve Lindquist, 1995, s.324; Massey vd. 1998. s.254).

2.1.4. Uluslararası Göç Kuramı

Uluslararası göç kuramına göre iki ya da daha çok ülke arasında karşılıklı bir şekilde, göçmen değişiminin meydana gelmesi göç sistemi veya ilişkiler zincirini meydana getirmektedir (Özcan, 2017). Göç hareketleri, göçten evvel meydana gelen ilişkiler temelinde gerçekleşmektedir (Çağlayan, 2006).

Mabogunje (1970) öncülüğünde geliştirilmiş olan uluslararası göç kuramına göre; göç nedeniyle hem çıkış hem de varış noktalarının kültürel, iktisadi, sosyal ve kurumsal şartlarının değiştiği, göç sürecinin etkisinde özgün bir gelişim alanlarının meydana çıktığı varsayımı üzerine durulmaktadır. Dünya sistemleri gibi uluslararası göçler; iktisadi, politik, kolektif eylem ve kurumsal öğelere önem vermekte ve bölgesel göç hareketlerinin analiz edilmesini sağlamaktadır. Uluslararası göçün bilhassa sömürgeci devletler ve bu devletlerin geçmişteki sömürüleri arasında gerçekleştiği belirtilmektedir (Toksöz, 2006). Uluslararası göç sisteminin merkezinde genel olarak bir ülke veya ülkeler grubunda meydana gelen, alıcı bir bölge ve bu bölgenin etrafında rutin bir şekilde gerçekleşen göçler haricinde, daha büyük göçmen akınları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan bir takım gönderici ülkeler yer almaktadır (Fawcett, 1989).

Buna göre göç akımları, ülkeler arasında siyasi ve iktisadi ilişkilerden doğan, ülkelerin coğrafi anlamda yakınlığının önem taşımadığı görüşünü ortaya koymaktadır. Değişim ilişkilerinin şekillenmesinde kolaylaştırıcı bir özellikte olan fiziksel yakınlık, bu ilişkileri garanti etmediği gibi meydana gelmesini de engellememekte, bir ülkenin başka ülkelerin gözetim sistemlerine dâhil olabileceğini belirtmektedir (Massey vd., 1993).

Esasen uluslararası topluluklar üzerine inşa edilen bu teori; bilişim, iletişim ve ulaşım alanlarında meydana gelen hızlı değişim, göçmenlerin gelmiş olduğu alanlarla sürekli iletişim halinde olmayı kolaylaştırmakta ve bundan dolayı insanların aidiyet olarak bağlı oldukları yerler ile devam eden göç akışı gerçekleşmektedir (Castles ve Miller, 2008, s.40).

Ulusal kimlik ve uluslararası politikayı etkilemekte olan bu durum yurtsuzlaştırılmış ulus devletleri meydana getirmekte, uluslararası göçe maruz kalan insanların ve onların gereksinimlerini, ilişki alanları temelinde merkeze almaktadır. Uluslararası alanda politikaların neticesinde göçe zorlanan insanlar göç kaynağı ve hedefi arasında birçok bağ meydana getirmektedir. Bu bağlar; toplumsal, kültürel ve iktisadi bağlar olarak bilinmektedir (Akşit ve Bozok, 2015, s.97; Ay, 2019).

2.1.5. Kümülatif Nedensellik Kuramı

Merkez çevre ve Neo-marksist gelişim teorilerine yakın bir anlayış sunan kümülatif nedensellik kuramı, nüfus hareketlerini incelerken tarihsel yapısalcı kaynaklardan yararlanmakta, endüstrileşmiş zengin devletler ve şehir merkezlerindeki kapitalist sermaye sahiplerine ucuz emeği sağlayarak ulusal ve bölgesel gelişmeyi engellemekte, göçün en değerli kaynaklarını sermaye sahiplerine aktararak asimetrik bir şekilde çevre ve merkeze olan bağlılık artmakta ve ülke ekonomilerin sarsılmasına yol açılmaktadır (De Haas, 2010, s.234).

Kümülatif göç biçiminden etkilenen yaygın sosyal ekonomik faktörler bulunmaktadır. Bu sosyal ekonomik faktörler arasında yer alan gelir dağılımı; hane halkının göç üzerinde belirleyici olduğu bilinmektedir. Hane halkının gelir dağılımı, göç üzerinde etkili olurken haneden birkaç kişi göç ettiği zaman hanenin geliri yükselmekte ve böylelikle haneler arasında dereceli yoksulluk ve gelir eşitsizliği ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda bu durum diğer hanelerden kişilerin de göç etmesi için motive edicidir (Massey vd.,1993).

Sosyal ekonomik faktörlerden bir diğeri ise *toprak dağılımı*dır (Massey vd., 1993). Buna göre göç edenler, çoğunlukla yatırımlarını toprak alma üzerinden gerçekleştirmekte, toprağı işlemeyi bıraktıklarından dolayı toprağın olduğu bölgede ise tarımsal işçi gücüne

talep azalmakta ve böylece diğer insanların da göç etmesini teşvik etmektedir. Öte yandan göç kültürünün meydana gelmesi ise göçün artışı üzerinde etkili olan diğer bir faktördür. Buna göre göç eden kişi sayısı arttığı zaman ve göç yaygın bir hale geldiği zaman, davranış kalıpları da şekillenmektedir. Buna göre daha iyi yaşam koşulları meydana geldikçe daha fazla insan göçe yönelmektedir. Beşeri sermaye artırma diğer bir sosyoekonomik faktördür. Buna göre gelişmiş ülkelerin beşeri sermayeyi kendi ülkelerine çekmeye çalıştıklarını belirtebiliriz. Bu bağlamda beşeri sermaye yönünden güçlü olanlar, göçe yöneldikleri ülkenin gelişmesine katkı sağlamaktadır. *Göçmenlerin mesleği* de göçü besleyen diğer bir faktör olarak belirtilebilir (Massey vd., 1993, ss.451-453). Kümülatif nedensellik kuramına göre göç; birçok kuramda olduğu gibi göçün genellikle iktisadi birleşimini temel almaktadır (İnce, 2019).

3. DOĞU TÜRKİSTAN VE SURİYE'DEN GÖÇ NEDENLERİ

Tarihsel olarak göç hareketleri incelendiğinde, 1492 yılına İspanya'dan gemilerle on binlerce Yahudi; 1709'da İsveç Kralı Şarl ile birlikte, iki bin kişiye yakın bir grup; Macar Özgürlük Savaşı'nda yenilen Prens Lajos Kossuth üç bin Macar ile birlikte 1849'da Osmanlı İmparatorluğu'na sığınmıştır. 1917'ye gelindiğinde Bolşevik İhtilali sonucunda neredeyse 135.000 kişi ile Osmanlı İmparatorluğuna sığınmıştır (Göç İdaresi Raporu, 2019). Cumhuriyet dönemine gelindiğinde 1922-1945 tarihleri arasında Balkanlar, Almanya ve Yunanistan'da 1 milyon 185 bin kişinin Türkiye'ye getirildiği bilinmektedir. 1988 ve 2000 yıllarına gelindiğinde; Bulgaristan, Bosna Hersek, Irak ve Kosova'dan yaklaşık 900.000 kişi Türkiye'ye gelmiştir. Bilhassa 1988 yılında gerçekleşen Halepçe Katliamı ve 1990'lı yıllarda meydana gelen Körfez Savaşı neticesinde ortalama 450 bin kişi, Irak'tan Türkiye sınırına gelmiştir (Apak, 2015, s.23). Suriye'de meydana gelen olaylar neticesinde neredeyse 4 milyon kişi 2011-2019 yılları arasında Türkiye'ye göç etmiştir. Ay (2019) tarafından belirtildiği gibi barınma merkezlerinde 136.198 Suriyeli kalmakta; geçici yerleşim merkezleri ile Türkiye'nin farklı illerinde 3.5 milyona yakın Suriyeli bulunmaktadır.

Türkiye, çatışmalar ve bölgesel istikrarsızlığın sıklıkla yaşandığı, Asya ve Ortadoğu ülkeleriyle istikrarlı bir yaşam kalitesine sahip Avrupa ülkeleri arasında “köprü konumunda” bir ülkedir. Bilhassa, Türkiye'ye komşu olan Ortadoğu ülkeleri, siyasal istikrarsızlık ve iç kargaşalarla sarsılmaktadır. Bu durum Türkiye'ye doğru gerçekleşmekte olan “göç akışını” ortaya çıkarmaktadır. Türkiye, etrafında sürekli göç hareketlerinin olduğu ve özellikle düzenli-düzensiz göçlerle bazen transit göçlerin yaşandığı bazen de hedef ülke konumunda olarak göçlerden etkilenmektedir (Ay, 2019; Deniz, 2009). Ateş (2021) tarafından belirtildiği gibi Türkiye'ye doğru yapılan göçler, jeopolitik konumundan dolayı göçmenlerin Avrupa ülkelerine geçişini sağlaması ve iktisadi-sosyal gelişmelere bağlı olarak yaşanmaktadır (Aksel ve İçduygu, 2012, s.17; Ünal, 2014, s.68). Buna göre Türkiye, Avrupa ülkelerinde misafir ve işçi göçleri gönderirken aynı zamanda, göç alan bir ülke konumundadır.

Türkiye'nin son zamanlarda kitlesel göç almasında temel nedenler bulunmaktadır. Bu nedenler; komşu ülkelerde meydana gelen olaylar, İran'daki rejim değişiklikleri, Suriye'de meydana gelen olaylar, Irak'ta Saddam Hüseyin rejimi ve sonrasında meydana gelen olayların etkisi ile gerçekleşen iç karışıklıklar, Doğu Avrupa ve Sovyetler birliğinin rejiminin çökmesi, Afganistan'ı Sovyet Rusya'nın işgal etmesi gibi olaylardır (Aksel ve İçduygu, 2012, s.20). Sonuçta göç çeşitli nedenlere bağlı olarak gerçekleşmekte; iktisadi, politik, askeri, hukuki ve kültürel sonuçlarla farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır (Çağlar, 2015; Karasu, 2018a). Bir yerin tarihsel sürecindeki konumu, çoğunlukla coğrafi konumu ile yakından alakalıdır. (Ceylan ve Güneş, 2021). Doğu Türkistan birçok Türk devletine ev sahipliği yapmış bir yerdir. 20. yüzyılda Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye doğru yapılan göç hareketleri, zorunlu göçler kapsamında, işgal ve siyasi baskılar sebebiyle meydana gelmiştir. Doğu Türkistanlar, görmüş oldukları zulüm ve baskılar neticesinde, ana yurtlarından ayrılarak zor koşullar altında büyük bir göçe zorlanmışlardır (Kara, 2018, s.213).

Doğu Türkistan'da Manço İmparatorluğu'nun son bulduğu devirden sonra genel valiler döneminde; özgürlüklerin kısıtlanması, şiddet uygulanması, halkın ezilmesi ve komünist etkinliklerinin artırılması neticesinde halk, hak ve özgürlükleri yaşayabilecekleri başka ülkelere göç etmeye mecburi bırakılmıştır. Bu göçler, uzun soluklu göçler olup birdenbire meydana gelmemiştir. Farklı zamanlarda, farklı yıllarda, farklı liderlerin dönemlerinde ara ara gerçekleşmiştir. Doğu Türkistan'da yaşayan halkın, benimsemiş olduğu konargöçer yaşantısı ile birlikte yazlık ve kışlık şeklinde olan göçlere aşikâr olunmakla birlikte Doğu Türkistan'da yaşanmış olan bu göçler, zorunlu göç kapsamında değerlendirilmektedir. Türkiye'ye uzanan göç hareketleri ise konargöçer ya da yazlık olarak yaptıkları göç faaliyetlerinin çok ötesinde Doğu Türkistanların "yok olma mücadelesine karşı çıktıkları yola işaret etmekte"dir. Valiler döneminde aydınlar ve ileri gelenlerin idamları başta olmak üzere, halkın mallarına ve eşyalarını el konulması, arazilerin Çinli göçmenler tarafından doldurulması, dil ve ibadet özgürlüklerinin kısıtlanması gibi yaşanan sorunlar neticesinde, ağır bir göçle karşı karşıya kalmışlardır. Bu göçler, doğrudan değil aşamalı bir halde Türkiye'ye yapılmıştır. Buna göre Kara (2021) tarafından belirtildiği gibi, 1935'ten 1952'ye kadar 17 yıllık dönemde 4 aşamada gerçekleşmiş bir göç hareketliliğidir.

Doğu Türkistan, sahip olmuş olduğu ekonomik kaynaklar ve konumu dolayısıyla; Rusya, Çin, İngiltere gibi devletlerin yakın ilgi alanı olan bölgelerden biri olup sürekli büyük devletlerin çekişme noktası halindedir (Duman, 2020). 20 yüzyılda Çin'in artan sanayi kapasitesi, Doğu Türkistan'ı Çin ekonomisi için vazgeçilmez kılarken aynı zamanda Çin, insanları tamamen egemenlik altına almaya yönelik olarak baskılarla bölgeyi asimile etmeye çalışmıştır. Çin'in etnik baskıları ve dini baskıları karşısında bölgeden, 19. yüzyıldan başlayarak sürekli göç verme durumunda kalınmıştır. 19. yüzyıldan 21. yüzyıla kadar Doğu Türkistan'da Çin'in uygulanmış olduğu politika ve baskı üzerine kuruludur. Aynı zamanda Çin'in bilinçli bir şekilde uygulamış olduğu tasfiye süreci Doğu Türkistanlılar için 19. ve 20. yüzyılda yaşam mücadelesi haline gelmiştir. Çin tarafından Doğu Türkistan'a karşı uygulanmış olan baskı ve zulümler Çin'in iktidar çıkarları ve yayılma isteği göz önüne alındığında uzun bir süre kaçınılmaz bir şekilde devam ettireceğini işaret etmektedir (Duman, 2020).

Doğu Türkistan'dan yapılan göçler 1935'ten 1952'ye kadar 17 yıllık uzun bir süreçte gerçekleşmiştir (Kara, 2010). Doğu Türkistan'da yaşayan Uygurlardan bazıları Çin'in baskısından dolayı 1961 yılında göç etmek zorunda kalmıştır. Bu göç ilk olarak Afganistan'a gerçekleşmiş ve bu göçmenler Çin tarafından Afganistan'a yapılan baskılar neticesinde Türkiye'ye göç etmek zorunda kalmışlardır (Gül, 2020). 20. yüzyılda, Doğu Türkistan'da Çinli valilerden Yang Zengxin (1912-1928), Jin Shu Ren (1928-1933) ve Sheng Shi Tsai (1933-1944) dönemlerinde Doğu Türkistan'daki Kazaklar, sürekli bir şekilde zulme maruz kalmışlardır (Kara, 2018). Valiler Uygur ve Kazak Türklerine karşı hâkimiyeti baskıyla kurmaya çalışmışlardır. Özellikle Jin Shu Ren (1928-1933) ve Sheng Shi Tsai (1933-1944) zamanlarında bu baskılar üst düzeye çıkmıştır. Bu dönemde ağır vergiler alınması, eğitim öğretimin sınırlandırılması yapılmış ve toplumun ileri gelen insanları tutuklanmıştır. Yapılan isyanlar neticesinde, özerk bir yaşam arayışı Kazakların göç etmesine neden olmuştur (Kara, 2010). Türkiye'ye Kazaklar tarafından yapılan göç, 1930'ların ikinci yarısından 1950'lerin başına kadar gerçekleşen Sun Yat Sen Devrimiyle yakından alakalıdır. Bu devrimle Mançu İmparatorluğu son bulmuş ve Doğu Türkistan'da otorite boşluğu meydana gelmiştir. Buraya atanan genel valiler, baskı ve zulümle Doğu Türkistan'da halkın huzurunu kaçırmış ve göçe zorlamışlardır. Böylelikle 1930'larda

başlayan ilk göç hareketi ve 1940'ların sonunda ikinci göç hareketi gerçekleşmiştir. Bu iki göç hareketi de 1952-1954 yılları arasında Türkiye'de son bulmuştur (Kara, 2018).

Kazaklar ilk olarak Gansu eyaletine göç etmiş ve gördükleri baskılardan kurtulmanın yollarını aramışlardır (Biçen, 2018). Göçün ikinci aşamasında Gansu'dan Hindistan'a hareket etmişler ve bu süreçte birçok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bu aşamada Ma Lu Jang göçe mani olmak istemiş ve Ma Lu Jang, 1939 Mayıs ayında Tibet'e doğru hareket eden Elishan kafilesine elçiler göndererek çeşitli vaatlerde bulunmuş ve onları geri dönmeye ikna etmiştir. Uyrık Irka'ya dönerlerse geçmişte olduğu gibi rahat yaşayabileceklerini vaat edip teslim olmalarını vaat etmiştir. Fakat kendilerine mani olmak isteyen Çin ve Tibet askerleri ile çatışmak durumunda kaldıkları gibi zorlu doğa şartlarına karşı da dayanmak durumunda kalmışlardır. Tüm zorluklara rağmen Kazak kafilesi 1940'ta Hindistan sınırına ulaşmıştır (Kara, 2010). Tibet sınırını geçerek Hindistan'a ulaşan Kazakların yaşadıkları problemle bitmemiş ve dolayısıyla göç ettikleri bu alanlarda da olumsuz koşullarla karşı karşıya kalmışlardır. Hindistan'da Muzafferabad'daki mülteci kampında altı ay süren güç şartlarda yaşam mücadelesi verdikten sonra Hazara vilayetine bağlı Kamfor kampına sevk edilmişlerdir. Kamfor kampı Muzafferabad kampında ise salgın hastalıklar başlayınca birçok insan yaşamını yitirmiştir (Kara, 2010). Bununla birlikte Kazaklar, II. Dünya Savaşı'nın ardından Hindistan'ın Türkiye Büyükelçiliğine başvurmuş ve Türkiye'ye göç talebinde bulunmuşlardır. İlk başvuruları kabul edilememesine rağmen aradan geçen birkaç yıl sonra dayanışma anlayışı desteklenmiştir. Kazakların Türkiye'ye göç için başvuru yaptıkları dönemde (1950) Doğu Türkistan'dan ikinci Kazak göç kafilesi Keşmir'e gelmiştir. Bu kfile de "Alibek Hakim, Delilhan Canaltay, Hüseyin Teyci ve Sultan Şerif Teyci idaresindeki Kazak Türkleri ile İsa Yusuf Alptekin ile Mehmet Emin Buğra liderliğindeki Uygur Türkleri" bulunmaktaydı. Alptekin ve MD. E. Buğra 1951'de Ankara'ya ulaştıklarında göçmen olarak başvuruda bulunanların Türkiye'ye kabulü hızlandırılmıştır. Eylül 1952'den 1954 Nisan ayına kadar Kazaklar; "Zeytinburnu", "Tuzla" ve "Sirkeci"deki göçmen misafirhanelerine yerleştirilerek devam eden süreçte "Manisa-Salihli", "Kayseri-Develi", "Niğde-Altayköy", "Nevşehir", "Aksaray" ve "Konya-İsmil"e yerleştirilmişlerdir. Zamanla kırsal alanlarda ortaya çıkan geçim zorlukları yeniden İstanbul-Zeytinburnu'na göç etmelerine yol açmıştır (Biçen, 2018, s.38).

Altay dağları çevresinden özerk bir dünyaya çıkmak için göç eden Kazaklar, Türkiye'ye -üç dalga halinde ulaşmışlardır. Birinci dalga, "Chang Kai Shek yönetimindeki Çin Cumhuriyeti'nin Doğu Türkistan'ın Barköl, Kumul ve Altay bölgelerindeki Kazaklarının Türkiye'de" tamamlanan göçü olup 1930'ların ortasından başlayıp "Gansu, Tibet, Hindistan ve Pakistan" üzerinden 17 sene devam etmiştir (Kara, 2012). İkinci dalga, göç hareketi ise 1949 Mao ihtilalinden sonra gerçekleşmiş ve göç hareketi rastgele gerçekleşmemiştir. Bu göçler liderler öncülüğünde konargöçer bir şekilde yaşayan Türk toplumlarının niteliklerine uygun, kontrollü ve toplu bir biçimde yapımıştır. Bu iki göç hareketi 1952'de Hindistan ve Pakistan'dan Türkiye'ye göçmen olarak aynı anda kabul edilmeleri ile neticelenmiştir. Üçüncü göç dalgası ise Afganistan'da yaşamakta olan Kazaklar tarafından ve çoğu bireysel olarak serbest göçmen niteliğinde Türkiye'ye hareket etmişlerdir. Bu üç göç dalgasında Türkiye'nin nihai ülke olarak tercih edilmesi bilinçli olup dil, din, kültür ve tarih açısından ortak kökler sürecin yönlenmesine katkı sağlamıştır (Kara, 2010). Öte taraftan bu büyük göçlerin yanında 1980'lerde Çin'deki açıklık politikasından faydalanmak isteyen Doğu Türkistanlılar Türk akrabalarını ziyaret etmek için Türkiye'ye gelmiştir. Dağılan ailelerin bir araya getirilmesiyle yüzlerce Doğu Türkistanlı göçmen Türkiye'ye yerleşmiştir. Yine son yirmi senede devlet politikalarıyla 300'ün üzerinde Doğu Türkistanlı öğrenci Türkiye'ye gelmiştir. Gelen göçmenlerin büyük çoğunluğu yoğun olarak "İstanbul" ve "Kayseri"de yaşamaktadır (Güldeş, 2008).

Türkiye 1980'li yılların sonundan itibaren uluslararası göç hareketlerine yoğun bir şekilde maruz kalmış ve göç alan ülke kimliği kazanmaya başlamıştır (Erturun, 2023). Bu durum globalleşmenin etkisiyle birlikte Türkiye'nin yakın çevresinde meydana gelen politik, toplumsal ve iktisadi koşullarla ve dönüşümlerle yakından alakalıdır. 1980'de Sovyetlerin Afganistan'ı işgal etmesi, 1980-1988 yılları arası İran-Irak Savaşı, 1988 Halepçe Katliamı ve 1990 yılındaki Körfez Savaşları ve devam eden dönemlerde ortaya çıkan bölgesel çatışmalar ve karışıklıklar Türkiye'ye yönelik zorunlu ve kişisel görüşlerin artmasına yol açmıştır. Böylelikle Türkiye hem transit bir ülke hem de göç alan bir ülke konumuna gelmiştir (İçduygu, 2014, s.57).

Türkiye'nin çevresinde yer alan ülkelerde toplumsal, iktisadi ve politik problemler ve globalleşmenin hız kazanması ile beraber göç hareketleri artmaktadır. Göç

hareketliliğine katılan insanlar, kendi ülkelerinde söz konusu olan itici faktörlerden yeni göç hareketi yönü belirlemektedirler. Bugün için genel olarak göçler, Avrupa gibi gelişmiş olan ülkelere doğru yapılmakta ve burada coğrafi bakımdan komşu olan ülkeler transit göç süreçlerinden daha fazla etkilenmektedir. Buna göre coğrafya gereği transit bir ülke olması durumundan dolayı Türkiye, yasadışı yapılan birçok göçün hedefinde olmuştur. Göç eden bireyler sayılarının fazlalığı ve gittikleri yerde kalma ve çıkma sürelerinin düzensizliği dolayısıyla pek çok sosyal problem de ortaya çıkmıştır (Demirhan ve Aslan, 2015, ss.39-40; Karasu, 2018, s.55).

Türkiye, uluslararası alanda göç politikaları bağlamında 2011'den bugüne geri kabul antlaşmasını imzalamıştır. 2011 yılında başlayan ve hala süren Suriye'deki iç savaştan dolayı Türkiye yaşanan yoğun göçün merkezinde bulunmaktadır. 2011 yılında Suriye'de rejim karşıtı gösteriler ve kısa sürede yoğunlaşan çatışma nedeniyle iç savaş ortaya çıkmış ve bu iç savaşın başlamasından dolayı Suriye'de yaşayan insanlar başta Türkiye olmak üzere komşu ülkelere doğru yoğun bir göç dalgasının ortaya çıkmasına neden olmuşlardır. UNHCR tarafından bu “göç dalgası” yakın tarihte ortaya çıkan “en büyük göç dalgası” şeklinde nitelendirilmektedir. Türkiye’de vatanını bırakan 6.5 milyon üzerinde Suriyeli’nin yarısından çoğu geçici koruma statüsünde bulunmaktadır ve bu sayıyla Suriyelilerin en çok bulunduğu ülke Türkiye olarak bilinmektedir (Erdoğan, 2018, s.4; Erdoğan, 2020, s.75).

Suriye’de yaşanan iç savaş ve devamında ortaya çıkan göçleri anlama hususunda Arap Baharı’nın önemli bir yeri vardır. “Arap Baharı” olarak bilinen “*isyan dalgası*” Tunus’ta başlamış ve devamında komşu ülkelere sıçramıştır. Tunuslu 26 yaşındaki “Muhammed Buazizi” 17 Aralık 2010’da belediye binasının önünde kendini yakmış ve Böylelikle diğer gençlerin katkısıyla Arap Baharı’nın başlamasına yol açmıştır. Bir isyan dalgasının yayılmasına yol açan Tunuslu gençler bu isyanların Mısır, Libya ve diğer Arap ülkelerine yayılmasını sağlamışlardır. “Arap Baharı” olarak ve genellikle “uluslararası alanda dış politika meselesi” olarak nitelendirilen bu isyan dalgası Suriye’ye de sıçramıştır (Güçer vd., 2013, s.7). Bu isyan dalgasının Suriye’de başlaması, 2011 yılında olmuştur. Suriye’de iç silahlı çatışmayla beraber Saddam Hüseyin, Pol Pot gibi Beşşar Esed rejimi de **“yukarıdan aşağıya sistematik bir biçimde halka karşı bastırıcı tedbirler”**

uygulamışlardır (Yeşil, 2013, s.8). Dolayısıyla Suriye’de Arap Baharı’nın etkisiyle başlayan çatışmalar giderek şiddetlenmiş, muhalif kesim Baas Partisi rejimine karşı başkaldırmıştır. Muhalefetin ve Sünni rejimin büyük çoğunluğu “Nusayri” olup bu durum yaşanan çatışmaların “Sünni-Şii mezhep kavgası” olarak değerlendirilmesine yol açmıştır. Suriye’de 2011’de tetiklenen meşru hak istekleri Esed rejimi tarafından kanlı bir biçimde bastırılmış, barışçıl protestolar silahlı ve ölümcül müdahalelerle yanıtlanmıştır. Bu durumda Esed rejimi tarafından protestoculara yönelik olarak silah kullanılması Suriye iç savaşını başlatmıştır (Coşkun, 2015; Yılmaz, 2013, s.2). Sonuçta meydana gelen istikrarsızlık ortamı; Suriye halkının güvenli alan aramasına ve “zorunlu göçe” yönelmelerine neden olmuştur (Orhan, 2014, s.5). Bu durum Suriye’ye komşu olan ülkeler için toplumsal, iktisadi ve politik birçok sorunun zeminini hazırlamıştır (Ağır ve Sezik, 2015, s.97). Suriye’de 2011 yılında yaşanan çatışmalar sebebiyle pek çok insan göç etmek zorunda kalırken gidilen yerler arasında başta Türkiye olmak üzere Lübnan, Ürdün, Irak gibi komşu ülkeler bulunmaktadır (Demirtaş, 2019). Nisan 2011’den itibaren Türkiye’ye göç hareketi başlamıştır. Türkiye, Suriyelilere dair “*açık kapı politikası*” uygulayacağını ilan etmiş ve 100.000 kişinin kritik eşik olduğunu dile getirmiştir. Fakat neticede Suriye’den gelen göç dalgası beklentinin çok üzerinde gerçekleşmiştir (Orhan ve Gündoğar, 2015, s.12).

Dünya siyasi tarihi ve özellikle Ortadoğu ülkeleri açısından 2011 yılı, adeta bir dönüm noktasıdır. 2011’de patlak veren ve “Arap Baharı” olarak bilinen olaylar, yalnızca Ortadoğu’yu değil birçok coğrafyayı içine alan geniş bir göç hareketliliğine neden olmuştur (Akın ve Bozbaş, 2020, s.50).Tunus’ta, Muhammed Bouazizi’nin, kendisini ateşe vermesiyle başlayan, hızlı bir şekilde Libya’ya oradan da Mısır’a sıçrayan ve çok kısa bir zamanda iktidarlara deviren bir toplumsal hareket olan “Arap Baharı”, “Arap Uyanışı” ve “Arap İsyanı” olarak da bilinmektedir. Bu sosyal hareket, Suriye’ye de sıçradı ancak Suriye’de diğer ülkeler gibi kısa sürede bitmedi. Diğer bir deyişle iktidara yönelik başlamış olan hareket, sonraları farklı muhalif gruplar arasında devam ederek bir *iç savaş* halini almıştır (Aydemir ve Şahin, 2018, s.130).

Arap Baharı’nın ortaya çıkış nedenleri, “sosyal” ve “kitlesele” hareketler gibi birbirine benzer görülmele birlikte meydana gelmiş olduğu ülkenin “tarihi”, “politik”,

“dini” ve “etnik yapıları” gibi sosyolojik unsurların farklılığından dolayı her ülkede kendine özgün süreçlerle yaşanmıştır. Arap Baharıyla beraber iktidarlara devirmeye yönelik eylemler başlamıştır. Tunus’ta 23 yıl kadar iktidar olan Devlet Başkanı *Zeynel Abidin Bin Ali*, demokratik açılımlarına rağmen iktidarı kaybederek ülkeyi terk etmek zorunda bırakılmıştır (ORSAM, 2015, s.11). Mısır’da 25 Ocak 2011’de halk, *Hüsnü Mübarek*’in 1981 yılından beri süren otuz yıllık iktidarına 11 Şubat 2011’de son verilmiştir. Libya’da *Muammer Kaddafi*’nin, Yemen’de Cumhurbaşkanı *Ali Abdullah Salih*’in 32 yıllık iktidarı son bulmuştur. Görüldüğü üzere Arap Baharı olarak bilinen bu süreç, doğrudan veya dolaylı olarak bütün Ortadoğu’yu ve yarattığı göç dalgasıyla Türkiye’yi etkisi altına almıştır (ORSAM, 2015, s.11; SETA, 2011)

Arap Baharı’nın en sancılı yaşandığı ülke Suriye’dir. 26 Ocak 2011’de, Kürt nüfusun yoğun olarak yaşadığı Haseke bölgesinde göstericilerden birinin kendini yakmasından sonra Kürt kökenli iki askerin öldürülmesini protesto etmek için *Rakka* şehrinde başka bir protesto gösterisi yapılmıştır. Etnik talepler çerçevesinde yapılan bu gösterilerin devamında 4-5 Şubat 2011’de olaylar başkent *Şam*’a yayılmıştır. 1 Mart 2011’de, Cuma namazını takiben, Suriye’nin Şam, Halep, Dara, Kamışlı, Humus, Banyas ve DeirZor kentlerinde, neredeyse 30 yıldır Suriye tarihinde yaşanmamış isyan ve protestolar meydana gelmiştir. *Dara*’da en kanlı olaylar yaşanırken kentte olaylar bir grup gencin, şehrin duvarlarına “halk rejimi devirmek istiyor” sloganını yazmalarıyla başlamıştır. Polis, kalabalığa oldukça sert müdahalede bulunmuş ve bunun neticesinde dört gösterici hayatını kaybederken onlarca kişi yaralanmıştır. Olayların büyümesi neticesinde Baas Partisi binası, adalet sarayı ve Rami Maluf’a ait “Syria Tel” şirketinin bürosu yakılmış ve Dara’daki olaylar büyüyünce ordu şehre girmiştir. Bu süreçte Hama, Humus, Halep, Banyas ve DeirZor’da da gösteriler sürerken Türk hükümeti, Suriye yönetimini, protestocuların demokratikleşme isteklerine karşı olumlu ve etkili yanıt vermeye, ikna etmeye ilişkin birtakım diplomatik çalışmalar yürütmüş ancak istenildiği gibi olmamıştır. Neticede Türkiye’ye yönelen bir göç dalgası meydana gelmiştir (Aydemir ve Şahin, 2018, s.132).

Suriye’de 2011’de başlayan “meşru hak talepleri” Esed rejimi tarafından kanlı bir şekilde bastırılmak istenmiştir. Barışçıl protestolar, silahlı ve ölümcül yöntemlerle

bastırılmak istenip direkt olarak ateşli silahların kullanılmış olması Suriye iç savaşını ortaya çıkarmıştır (Yılmaz, 2013, s.2). Suriye topraklarında ortaya çıkan kaos ortamı Suriye’den güvenli alanlara doğru zorunlu göç yapılmasına neden olmuştur (Orhan, 2014, s.5). Suriye’den Türkiye’ye doğru mülteci akışı 29 Nisan 2011’de 250-300 kadar Suriye vatandaşının Türkiye topraklarına sığınma talebiyle başlamıştır. Çok kısa bir sürede, kalabalık bir topluluk sınır kapılarına yığılmış ve sayıları giderek artan sığınmacılar 7 yıl içinde milyonlara ulaşmıştır (Aydemir ve Şahin, 2018, s.132). 2010’da Suriye’nin nüfusu, 21.5 milyona yakinken, 2014 yılına gelindiğinde bu nüfusun neredeyse 10 milyonu başka bir ifadeyle neredeyse yarıya yakını yerinden ettirilmiştir. Bu rakamlardan 6.5 milyon kadarı kendi ülkesi içerisinde yerinden edilmiştir. 3.5 milyona yakın Suriyeli ise mülteci olmuştur (Yonca, 2004, s. 26).

Suriye’den yapılan göçler başlangıçta uluslararası bir niteliğe sahip olmasından dolayı dış göç iken zamansal olarak “uzun süreli göçler” olarak değerlendirilmektedir. Aynı zamanda bir iç savaşın sebep olduğu göç olmasından dolayı “zorunlu göç” ve büyüklüğüne göreyse “toplu göç” olarak nitelendirilmektedir (Eseler, 2022, s.39).

Avrupa ve Ortadoğu arasında Türkiye stratejik konuma sahiptir. Bu konum onu aynı zamanda göç güzergâhları üzerinde bulunmasından dolayı daha önemli bir hale getirmektedir. Buna göre Türkiye’nin geçmişten bugüne kadar göçlerden etkilendiğini belirtebiliriz. Arap Baharı ve hemen arkasından 2011’de meydana gelen Suriye iç savaşında Türkiye’nin daha önce hiç karşılaşmadığı bir mülteci akını söz konusu olmuştur. Bu mülteci akını “büyük-yoğun-kitlesel-ani” bir şekilde nitelendirilmektedir. Neticede Türkiye mevcut koşullarda bulunduğu konumu dolayısıyla göç ve mülteci konularıyla yakından ilgili olan bir ülkedir. BMMYK’nın sunduğu verilere göre 15 Haziran 2015 itibarıyla Türkiye, Lübnan, Ürdün, Irak ve Mısır’dan oluşan 5 komşu ülke mültecilerin en yoğun bir şekilde gittikleri ülkeler olarak belirtilmektedir (Tunç, 2015, s.30).

Yaşanan çatışmalardan dolayı Suriye halkı kaos ortamına sürüklenmiştir. Suriye’de meydana gelen çatışmalarda ülkenin bazı yerleri iç karışıklığa sürüklenirken pek çok kişi yaralanmış ya da ölmüştür. Aynı zamanda milyonlarca Suriyeli ülkeyi terk etmiş ve beraberinde bir “göç dalgası” yaşanmıştır. Sonuçta hem Doğu Türkistan hem Suriye’de

yaşanan olaylar derin bir kaos yaratırken toplumsal, politik, ulusal ve uluslararası alanda üzerinde önemle durulması gereken sorunları açığa çıkarmıştır.

3.1. Doğu Türkistanlı ve Suriyeli Göçmenlerin Göç Nedenlerinin Benzerlikleri

Uzakdoğu coğrafyasında ortaya çıkan siyasal güçlerden biri Doğu Türkistanlılar tarafından gerçekleştirilmiştir (Ay, 2019). Doğu Türkistan'da meydana gelen zorunlu göçler 18. yüzyıla kadar dayanmaktadır. Çin tarafından yapılan baskılara dayanamayan halk kitleleri halinde göç etmek zorunda kalmışlardır. 1900'lerde Batı Türkistan'ın Rum işgali altına girmesiyle göçler, Tibet ve Keşmir üzerinden Afganistan, Pakistan, Hindistan, buradan da Türkiye ve Suudi Arabistan gibi ülkelere doğru meydana gelmiştir. Bugün Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya başta olmak üzere, Avrupa ve Ortadoğu ülkelerinde totalde 24 ülkede 5 ila 7 milyon arasında Doğu Türkistanlı göçmenin bulunduğu düşünülmektedir (Tuna, 2012, s.153). Komünist Çin ordusunun Doğu Türkistan'ı ablukaya alması ile Doğu Türkistan'da kitlesel göçler başlamış ve halk kitleleri halinde can güvenliği için BMMYK vasıtası Pakistan ve Hindistan aracılığıyla Türkiye, Avrupa ve ABD'ye yerleşmişlerdir (Tuna, 2012, s.153).

Komünist Çin ordusunun Doğu Türkistan'ı abluka altına almasıyla Doğu Türkistan'da kitlesel göçler başlamıştır. Bu süreçte halkla birlikte bilim insanları, yöneticiler ve kanaat önderleri de göç etmek durumunda kalmışlardır. Ayrıca göçmenler Hindistan ve Pakistan aracılığı ile BMMYK vasıtasıyla Türkiye, Avrupa ve ABD'ye yerleşip buralarda diaspora örgütlenmeleri meydana getirmişlerdir (Tuna, 2012, s.153).

19. yüzyıldan bugüne dek bağımsızlık mücadelesinde Türkistan halkı Türkiye'den destek görmüştür. Fakat Ay (2019) tarafından ifade edildiği gibi Çin'in günden güne büyüyen ekonomisi karşısında Türkiye, Doğu Türkistan'a olan bu desteğini sürdürürken Doğu Türkistan'da meydana gelen baskılar hala sürmektedir. 1991'de Körfez Savaşı başlayınca Irak'tan Türkiye'ye 467.489 kişi sığınmacı olarak gelmiştir (Şahin ve Düzgün, 2015: 167-195). Irak'ta yaşanan göç; Halepçe katliamı ile başlamış, 1991 Körfez krizinden bugüne devam etmektedir. Şiddet ortamı neredeyse 4 milyon Iraklı'nın vatanını terk

etmesine yol açmıştır. Bununla birlikte, Irak'ta meydana gelen kitlesel göçleri Suriye'de ortaya çıkan kitlesel göçler takip etmiştir. 2010 yılında Tunus'ta başlayarak pek çok Arap ülkesine yayılan yönetimleri protesto etmeye yönelik gösteriler Suriye'de de yaşandı. Suriye'de birçok insan demokrasi ve özgürlük isteğinde bulunurken Baas rejimi ve Esad'a karşı özgürlük isteyen Suriyeli muhalifler kısa zamanda direnişe geçmiş ve Baas rejimi gösterileri engelleyememiştir. (Ercoşkun, 2015; Şahin ve Düzgün, 2015, s.172). Bu gelişmelerle birlikte uluslararası devletler konuya kendi çıkarları doğrultusunda yaklaşarak, Suriye'deki kaos ortamını perçinlemişlerdir. Yaşanan iç savaş neticesinde, Suriye vatandaşları için göç hareketi başlamıştır. BM Mülteci Örgütünden elde edilen verilere göre 5 milyondan fazla Suriyeli; Türkiye başta olmak üzere Lübnan ve Ürdün ülkeleriyle birlikte dünya geneline yayılmıştır (UNHCR, 2019). Buna göre Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye yapılan göçlerin temel nedenini; büyük devletlerin baskısı ve bu coğrafyada yaşanan şiddet olayları ile baskı, zulüm ve can güvenliği oluşturmaktadır. Doğu Türkistan'dan göç edenler dünyanın farklı yerlerine gitmek durumunda kalmışlardır. Doğu Türkistan'da meydana gelen olaylarda büyük devletler kendi çıkarlarına göre hareket etmiştir. Öte yandan Suriye'de meydana gelen iç karışıklıklar, baskı ve çatışma ortamından dolayı pek çok insanın vatanını terk ederek zorunlu göçe tabi tutulduğu görülmektedir. Doğu Türkistan'da meydana gelen göçlere benzer şekilde bu bölgede de büyük devletlerin kendi menfaatlerinin ön planda olduğu dikkate değerdir. Aynı şekilde Suriye'de meydana gelen karışıklık ve baskılar neticesinde buradan dünyanın farklı bölgelerine göç hareketliliği yaşanmıştır. Her iki ülkede de meydana gelen göç hareketi neticesinde uluslararası kuruluşlar göçmenlerin yaşamlarının daha iyi koşullara taşınabilmesi ile ilgili olarak düzenlemelerde bulunmuştur. Sonuçta her iki ülkede de yaşanan göçler neticesinde toplumsal, iktisadi, psikolojik ve sosyolojik yönden olumsuz durumlarla karşı karşıya kalmıştır.

3.2. Doğu Türkistanlı ve Suriyeli Göçmenlerin Göç Nedenlerinin Farklılıkları

Doğu Türkistan ve Suriye'den başka coğrafyalara doğru yapılan göçlerin birbirine benzer yönleri olduğu gibi farklılıkları bulunduğu da söz edebiliriz. İlk olarak Doğu Türkistan ve Suriye topraklarının yer aldığı coğrafyaların farklı olduğu, buradan gelen göçmenlerin sosyokültürel, milli, ekonomik ve politik olmak üzere sahip oldukları

birikimlerin farklı olduğunu belirtebiliriz. Diğer bir deyişle Doğu Türkistan ve Suriye’den gelen göçmenlerin geldikleri yerlerin jeopolitik ve jeostratejik konumları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan diğer unsurların birbirinden farklı olduğunu belirtebiliriz.

İkincisi, Doğu Türkistan’dan Türkiye’ye doğru yapılan göçlerde Çin gibi büyük bir devletin “baskı” ve “zulmünden” kaçış söz konusudur. Suriye’den Türkiye’ye gelen göçmenler ise ülkelerinde yaşanan “iç savaş” dolayısı ile vatanlarını terk etmek zorunda kalmışlardır.

Üçüncü olarak, Doğu Türkistan’dan ülkemize yapılan göçler tarihsel süreci içerisinde incelendiğinde daha eski bir döneme rastlamaktayken Suriye’den ülkemize gelen göçmenlerin ise daha yakın bir zamanda geldiklerini belirtebiliriz.

Dördüncüsü, Doğu Türkistan ve Suriye’den gelen göçmenlerin ülkemizde farklı illere dağıldıkları ve farklı meslek grupları içinde yer alarak yaşamlarını devam ettirdikleri bilinmektedir. Doğu Türkistan’dan gelen göçmenler başta İstanbul’da Tuzla, Küçükçekmece ve Zeytinburnu olmak üzere Kayseri, Niğde, Aksaray, Manisa-Salihli gibi illerde iskanlı göçmen olarak yerleştirilmişlerdir. (Çakırer ve Özservet, 2015, s.67) Türkiye nüfusu içerisinde yaklaşık yüzde 5’lik bir oran yabancılardan oluşmaktadır. Suriyeliler ise 2020 yılı itibarıyla sırasıyla en çok İstanbul’da (484.995), Gaziantep’te (453.409), Hatay’da (440.019) ve Şanlıurfa’da (425.557) bulunmaktadır. Suriyelilerin nüfusa oranla en yoğun bulundukları il ise Kilis (115.934) olarak belirtilebilir (Akın ve Bozbaş, 2020, s.49). 1980’li yıllardan sonra yaşanan *Yumuşama Döneminde* Doğu Türkistan’dan göç edenler dünyanın farklı bölgelerine dağıldılar. Buna göre Doğu Türkistanlıların yoğun bir şekilde gittikleri ülkeler; Türkiye, Almanya, Kazakistan, Pakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Avustralya, Amerika, Suudi Arabistan, Kanada, İsveç ve İsviçre’dir. Suriyeli mültecilerinde başta Türkiye olmak üzere Avrupa’ya gittiklerini belirtebiliriz (Bayraklı, 2007, s.73).

Beşincisi, Doğu Türkistan ve Suriye’den gelen göçmenlerin politik davranışları, etnik-dini yapıları birbirinden farklıdır. Örneğin Doğu Türkistan’dan gelen göçmenler alt

gruplardan meydana gelmektedir. Bu alt gruplar Uygur, Doğu Türkistan Kazak'ı ve Doğu Türkistan Uygurlarıdır. Suriye'den gelen Arapların çoğunluğu Müslüman-Sünni gruplardan oluştuğunu belirtmek mümkündür.

Son olarak Doğu Türkistan ve Suriyeli mültecilerin farklılıklarına gittikleri yerlerdeki uyumları ve gündelik yaşamları bağlamında değinebiliriz. Doğu Türkistan Türk-İslam dünyası için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Doğu Türkistan'ı bu denli önemli kılan tarihi, etnik yapısı, dini inancı, jeopolitik ve jeostratejik konumu, coğrafi yapısı gibi önemli niteliklerdir. Doğu Türkistan, henüz deniz yollarının keşfedilmediği zamanlarda Avrasya kıtasında çok önemli bir yer olup İpek Yolu, Asya ve Avrupa'yı karadan birbirine bağlamıştır. Avrupa'yı Asya'nın büyük merkezlerine bağlayan kara, demir ve hava yolları Doğu Türkistan'dan geçerken bilhassa Türklerin ilk yerleşik yaşamları bu topraklardır. Bundan dolayı bu coğrafya, Türk kültür ve medeniyeti için temel merkezlerinden biridir. Çin'in Doğu Türkistan'ı asimile etme politikaları, Sovyetler Birliği'nin yıkılması sonrası batıya açılıp Orta Asya'da stratejik bir etki yaratma isteğini ortaya koymaktadır. Bu durumda bölge, aynı zamanda *global güç mücadelesinde* önemli bir alan olarak görülmektedir. Doğu Türkistan Türklerinden göçle yeni gelen mültecilerin dil birliği ve sosyal ağları bulunanların uyum süreci daha kolay olmuş ve ev kurma, iş bulma gibi konularda güçlük yaşamamışlardır. Örneğin deri sanayinde ve sektöründe çalıştıkları bilinmektedir (Çakırer ve Özservet, 2015, s.67).

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM) 2020 verilerine göre kayıt altındaki Suriyeli mültecilerin yüzde 98'i geçici barınma merkezleri yerine şehirlerde, ev sahibi toplumla birlikte yaşamaktadırlar. Malatya, Osmaniye, Kilis, Adana, Gaziantep, Hatay ve Şanlıurfa'da sığınmacılar için "Geçici Barınma Merkezi" bulunmakta, aynı zamanda 16 milyon nüfusa sahip İstanbul'da, kayıtlı Suriyeli sığınmacı sayısının 555 bin 951 olduğu ve bu resmi kayıtlar haricinde Suriyeli mültecilerin büyük şehirlerde yaşadıkları bilinmektedir. Suriyeli mülteci sayısının artmasıyla beraber uyum problemleri yaygınlaşmaktadır. Bu durumsa şehir hayatına adapte olamamaktan kaynaklı olarak pek çok sorunu da beraberinde getirmektedir. Neticede kamplar yerine şehirlerde bulunan mülteciler, elverişsiz koşullar dolayısıyla hem kendilerini hem de Türk vatandaşlarını olumsuz olarak etkilemektedir (Eseler ve Karanuh, 2019, s.1024). Bahsi edilen durumlar

göz önüne alındığında Doğu Türkistan ve Suriye'den gelen mültecilerin pek çok yönden farklı özelliklere sahip olduğunu ifade edebiliriz. Özetle gerek Doğu Türkistan'dan gelen mülteciler gerekse Suriye'den gelen mülteciler, farklı sorunlarla mücadele ettikleri gibi ülkemiz için de farklı sorunların oluşmasında rol oynamışlardır. Bu bağlamda etnik, dini, sosyokültürel ve politik bağlardan bağımsız olarak göçün toplumları hem mülteciler için hem de gidilen ülkeler için pek çok yönden etkilediğini belirtmek mümkündür.

4. DOĞU TÜRKİSTANLI GÖÇMENLERİN SURİYELİLERE YÖNELİK ALGISI ÜZERİNE BİR UYGULAMA

4.1. Katılımcılara Yönelik Demografik Özellikler

Araştırmaya katılan Doğu Türkistanlı bireylerin demografik özelliklerine ilişkin bulgular incelenmiş ve aşağıdaki tabloda verilmiştir.

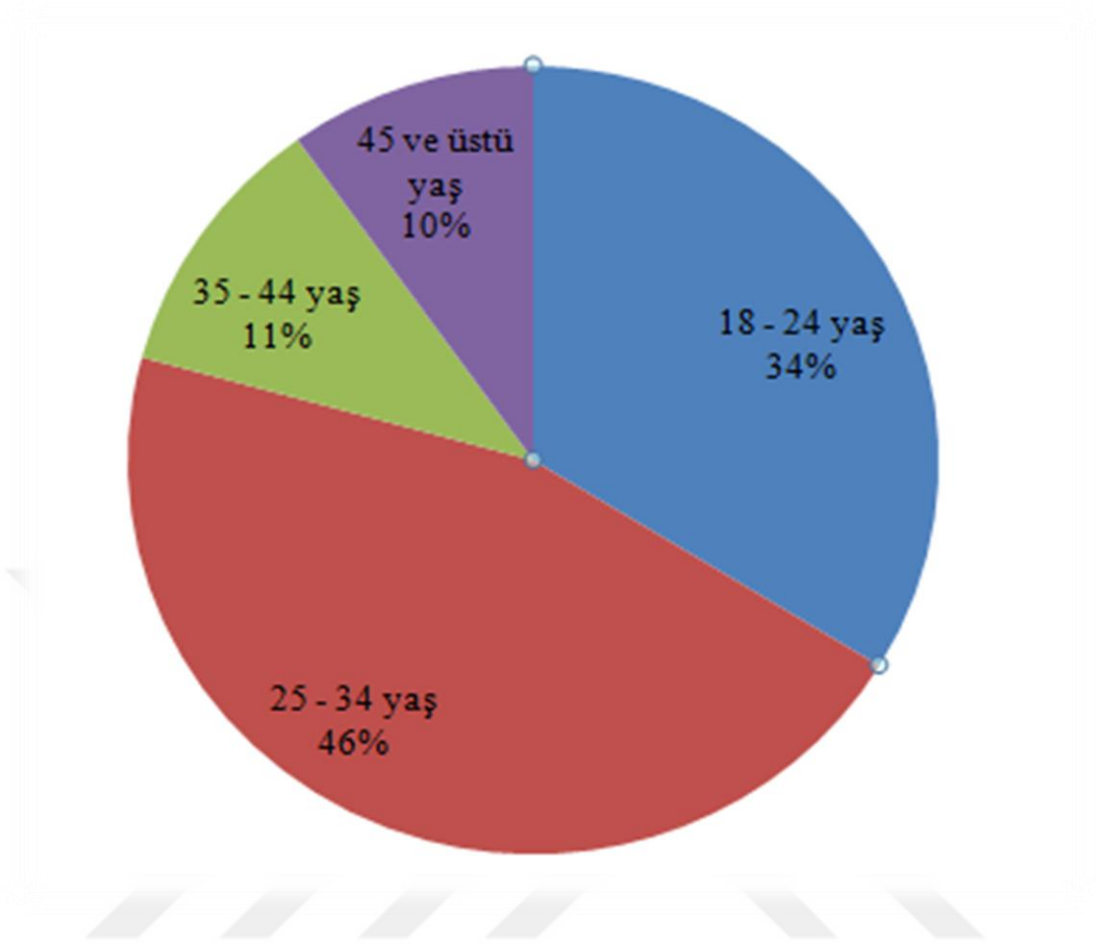
Tablo 4. 1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

Demografik Özellikler		n	yüzde
Cinsiyet	Erkek	80	39,6
	Kadın	122	60,4
Yaş	18 - 24	68	33,7
	25 - 34	92	45,5
	35 - 44	22	10,9
	45 ve üstü	20	9,9
Medeni Durum	Bekâr	146	72,3
	Evli	56	27,7
Eğitim Durumunuz	Fakülte ve yüksekokul öğrencisi	22	10,9
	Fakülte veya yüksekokul mezunu	154	76,2
	İlkokul mezunu	4	2,0
	Lise mezunu	10	5,0
	Okur -yazar	4	2,0
	Okur-yazar değil	2	1,0
	Ortaokul mezunu	6	3,0
Göç etmeden önceki işi	Çalışmıyordum	66	32,7
	Çocuktum/küçüktüm	8	4,0
	Doğduğumdan beri İstanbul’da yaşıyorumd.	2	1,0

Demografik Özellikler	n	yüzde
	Ev hanımı	4 2,0
	Göç etmedim	4 2,0
	İşçi	72 35,6
	Memur	8 4,0
	Mühendis	4 2,0
	Öğrenci	6 3,0
	Serbest	4 2,0
	Tüccar	2 1,0
	Türkiye’de doğdum	6 3,0
Çalışma Durumu	Evet	152 75,2
	Hayır	50 24,8
	Toplam	202 100

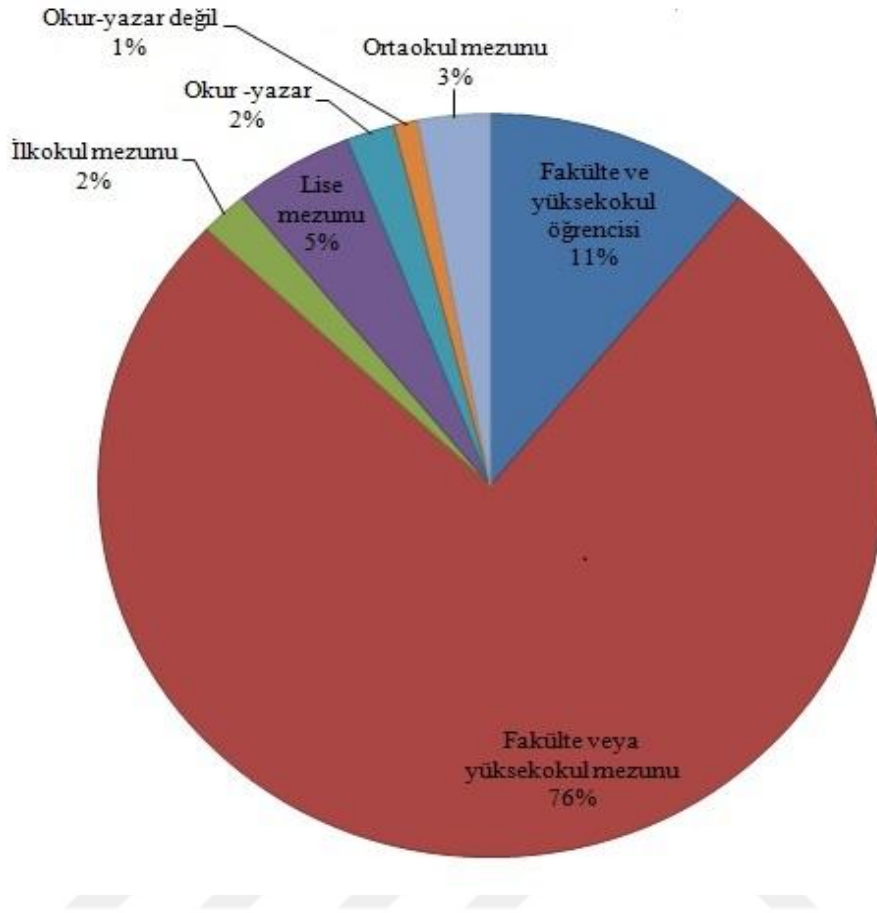
Doğu Türkistan’da katılımcıların demografik özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde cinsiyet bakımından yüzde 60,4’ünün kadın ve yüzde 39,6’sının erkek olduğu görülmüştür. Yaş grubu bakımından yüzde 33,7’sinin 18-24 yaş aralığında, yüzde 45,5’inin 25-34 yaş aralığında ve yüzde 10,9’unun 35-44 yaş aralığında olduğu görülmüştür.

Medeni durum bakımından katılımcıların yüzde 72,3’ünün bekâr, yüzde 27,7’sinin evli olduğu belirlenmiştir. Eğitim durumu bakımından Doğu Türkistanlı göçmenlerin yüzde 76,2’sinin fakülte veya yüksekokul mezunu olduğu, Bununla birlikte yüzde 10,9’unun fakülte veya yüksekokulda öğrenim görmekte olduğu belirlenmiştir. Buna göre Doğu Türkistanlı göçmenlerin yaklaşık yüzde 87’sinin eğitim düzeyinin üniversite ve üzeri düzeyde olduğu anlaşılmaktadır. Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye’ye göç etmeden önceki işlerine yönelik bulgular incelendiğinde yüzde 32,7’sinin daha önce çalışmadığı, yüzde 35,6’sının ise işçi olarak çalıştığı belirlenmiştir. Şu anki çalışma durumu bakımından Doğu Türkistanlı göçmenlerin yüzde 75,2’sinin çalışmakta olduğu ifade edilmiştir.

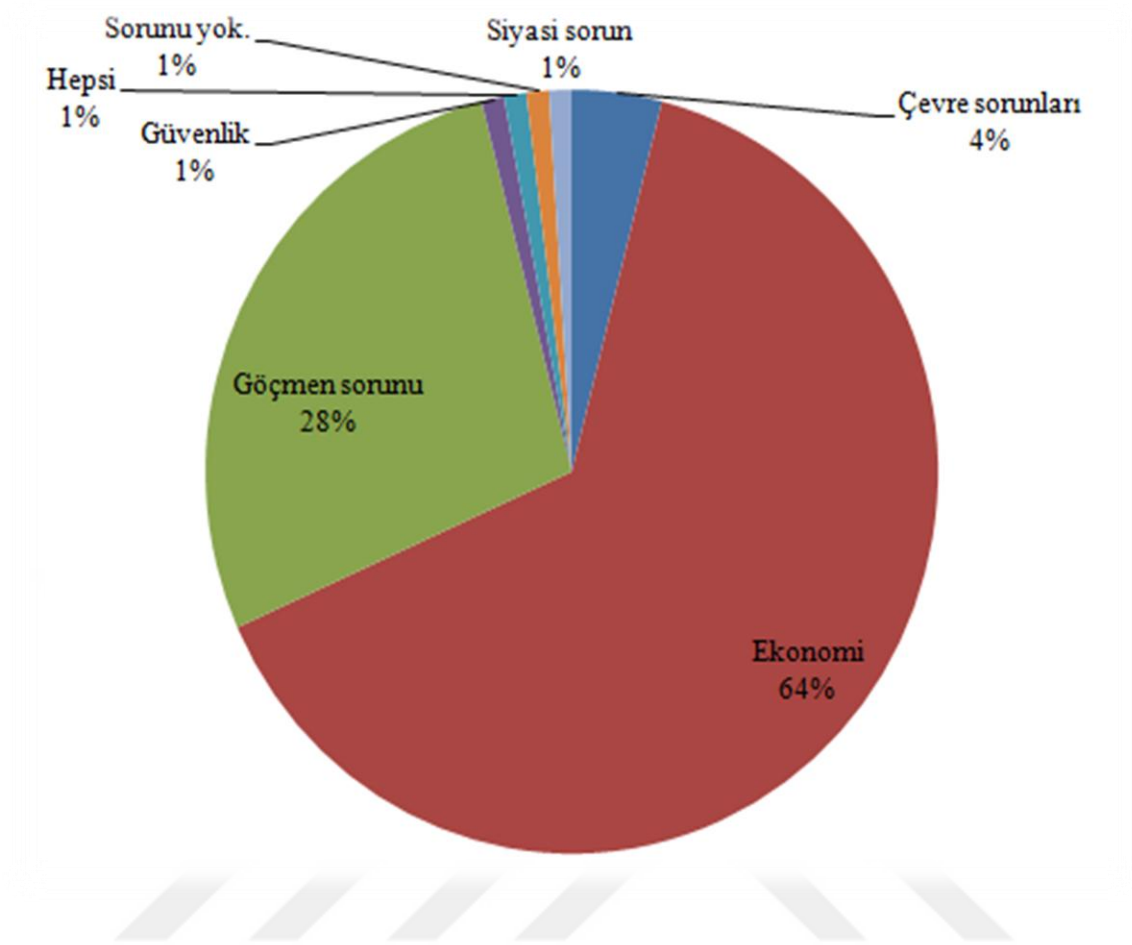
Şekil 4. 1. Katılımcıların Yaş Değişkenine Göre Dağılımı

Araştırmaya katılan Doğu Türkistanlı katılımcıların yaşlarına göre dağılımı incelendiğinde yüzde 34'ünün 18-24 yaş aralığında olduğu, yüzde 46'sının 25-34 yaş aralığında olduğu, yüzde 11'inin 35-44 yaş aralığında olduğu, yüzde 10'un ise 45 ve üzeri yaş grubunda olduğu belirlenmiştir.

Şekil 4. 2. Katılımcıların Eğitim Durumuna Göre Dağılımları

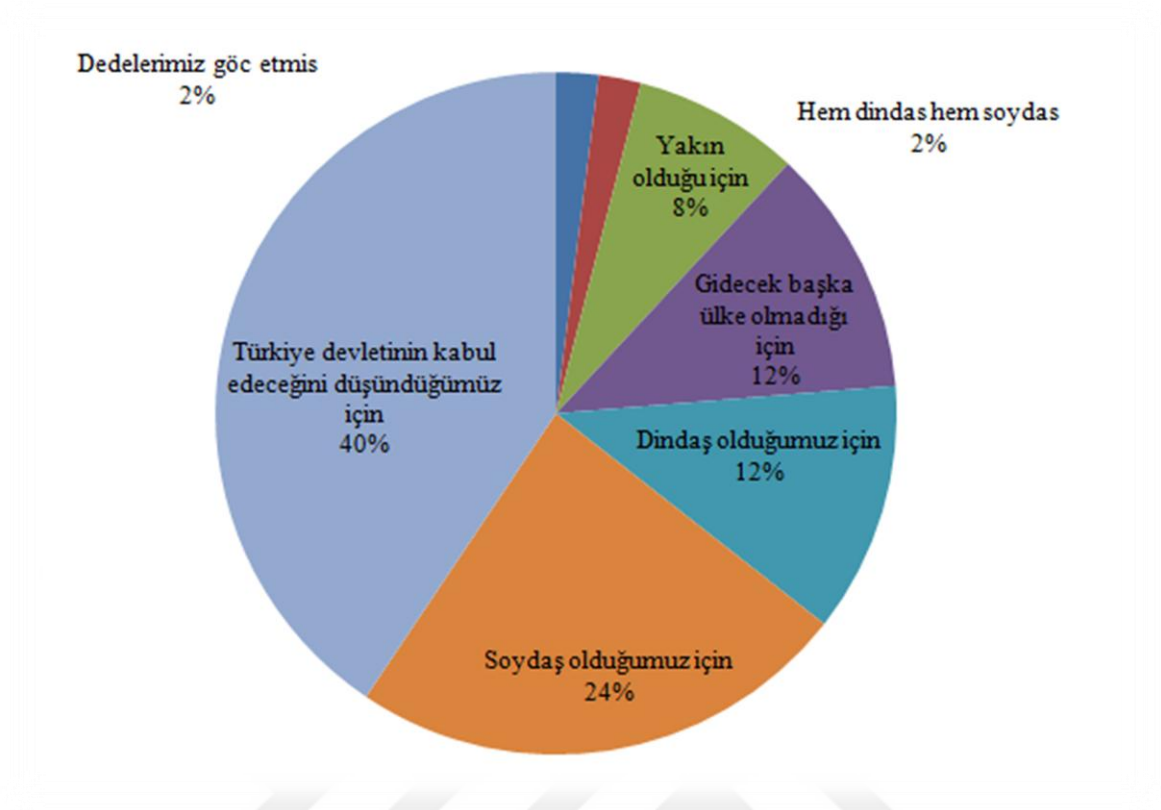
Doğu Türkistan göçmenlerinin eğitim durumu incelendiğinde yüzde 76 oranında fakülte ve yüksekokul, yüzde 11 oranında fakülte ve yüksekokul öğrencisi, yüzde 3 oranında ortaokul, yüzde 2 oranında ilkokul ve okur-yazar düzeyinde öğrenim gördüğü belirlenmiş ve son olarak yüzde 1 oranında okur-yazar olmadığı yönünde bulguya ulaşılmıştır.

Şekil 4. 3. Türkiye'nin En Önemli Sorunu

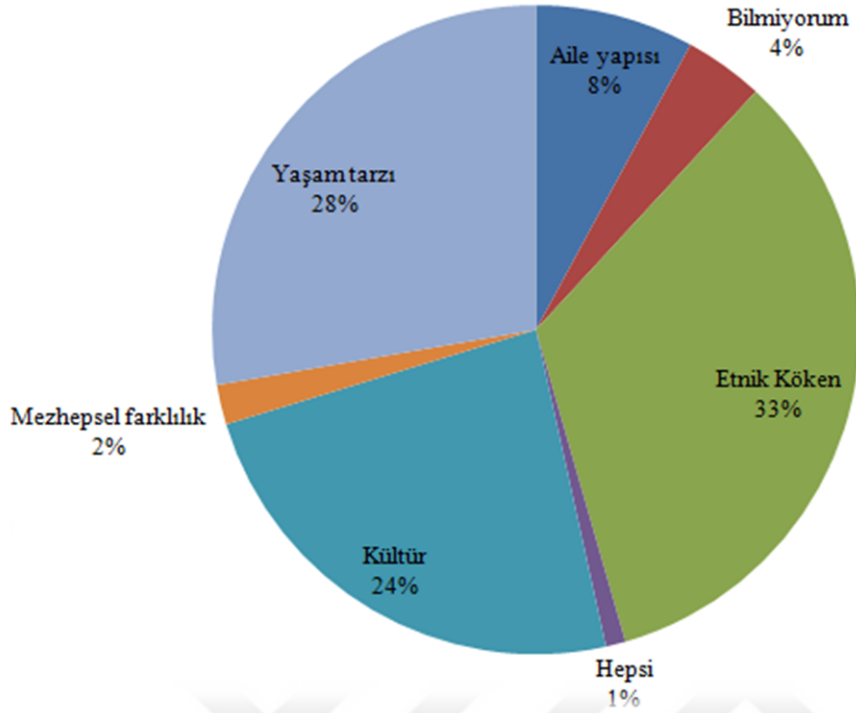
“Sizce Türkiye’nin en önemli sorunu nedir?” sorusu katılımcılara yöneltildiğinde; katılımcılardan yüzde 64 ekonomi, yüzde 28 göçmen sorunu, yüzde 4 çevresel sorunlar, yüzde 1 oranında ise siyasi, güvenlik, sorunu yok ve hepsi yönünde yanıtlar bulgulanmıştır.

Türkiye’nin en önemli sorununa ilişkin Doğu Türkistanlı göçmenlerin verdikleri yanıtları incelendiğinde ekonomi ve göçmen sorununun en önemli sorunlar olarak ifade edildiği belirlenmiştir.

Şekil 4. 4. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Türkiye’yi Tercih Etme Nedenleri

“Sizce, Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye’yi tercih etme nedenleri nedir?” sorusu katılımcılara yöneltildiğinde; katılımcılardan yüzde 40 Türkiye devletinin kendilerini kabul edeceği, yüzde 24 soydaş olmaları, yüzde 12 gidecek başka ülke olmaması, yine yüzde 12 aynı dine mensup olması, yüzde 8 yakın olması, yüzde 2 dedelerimiz göç etmiş, hem dindas hem soydaş yanıtları bulgulanmıştır.

Şekil 4. 5. Doğu Türkistanlıları Suriyeli Göçmenlerden Ayıran Temel Özellik

“Sizce, Doğu Türkistanlıları Suriyeli göçmenlerden ayıran temel özellik nedir?” sorusu katılımcılara yöneltildiğinde; katılımcılardan yüzde 33 etnik köken, yüzde 28 yaşam tarzı, yüzde 24 kültür, yüzde 8 aile yapısı, yüzde 4 bilmiyorum, yüzde 2 mezhepsel farklılık ve yüzde 1 hepsi yanıtları bulgulanmıştır.

Doğu Türkistanlı katılımcılar yüksek oranda etnik köken, yaşam tarzı ve kültürel anlamda Suriyeli göçmenlerden farklı olduklarını belirtmişlerdir.

4.2. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Türkiye'ye Yönelik Algıları

Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye'ye yönelik algıları aşağıda verilmiştir.

Tablo 4. 2. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Türkiye'ye Yönelik Algıları

Türkiye'ye Yönelik Algılar	n	yüzde
Gelenin Bölgenin Durumu	Çatışma Bölgesi	18 7,9
	Güvenli Bölge	56 27,7
	Risk Altındaki Bölge	126 63,4
	Türkiye'de doğdum	2 1,0
Türkiye'ye gelmenize vesile olan olay ya da kişiler oldu mu?	Evet	154 76,2
	Hayır	48 23,8
Türkiye'ye geldikten sonra hayatınızın olumlu yönde değiştiğini düşünüyor musunuz?	Evet, hayatım olumlu değişti	178 88,1
	Hayır, hayatımda bir değişiklik olmadı	24 11,8
Bundan sonraki yaşantınıza Türkiye'de devam etmeyi düşünüyor musunuz?	Evet	174 86,1
	Hayır	28 13,9
İmkânınız olsa başka bir ülkede yaşamayı düşünür müsünüz?	Evet, başka bir ülkeye gitmeyi düşünürüm	82 40,6
	Hayır, başka bir ülkeye gitmeyi düşünmem	120 59,4
Türkiye'ye hangi yıl göç ettiniz?	2002 öncesi	100 49,5
	2002 ve sonrası	102 50,5
Göç etmek için Türkiye'yi seçme nedeniniz nedir?	Dedelerimiz göç etmiş	4 2,0
	Dindaş olduğumuz için	24 11,9
	Gidecek başka ülke olmadığı için	24 11,8
	Hem dindaş hem soydaş	4 2,0

Türkiye'ye Yönelik Algılar		n	yüzde
	Soydaş olduğumuz için	48	23,8
	Türkiye devletinin kabul edeceğini düşündüğümüz için	82	40,6
	Yakın olduğu için	16	7,9
Daha önce göç tecrübesi yaşadınız mı?	Evet	12	6,0
	Hayır	190	94,1
	Çevre sorunları	8	4,0
	Ekonomi	130	64,4
	Göçmen sorunu	56	27,7
Sizce Türkiye'nin en önemli sorunu nedir?	Güvenlik	2	1,0
	Hepsi	2	1,0
	Huzurlu bir ülke bence bir sorunu yok.	2	1,0
	Siyasi sorun	2	1,0
Türkiye'ye göç eden insanların etnik kimliği göçe karşı tutumunuzu etkiler mi?	Etkilemez	110	54,5
	Etkiler	92	45,5
Türkiye'ye göç eden insanların dini kimliği göçe karşı tutumunuzu etkiler mi?	Etkilemez	126	62,4
	Etkiler	76	37,6
Türkiye'ye göç eden insanların mezhebi göçe karşı tutumunuzu etkiler mi?	Etkilemez	136	67,3
	Etkiler	66	32,7
İnsanların hangi sebeplerden dolayı göç etmesini makul bulursunuz?	Doğal afet	16	7,9
	Doğal afet, Savaş	10	5,0

Türkiye'ye Yönelik Algılar	n	yüzde
Doğal afet, Savaş, Ekonomik nedenler	6	3,0
Doğal afet, Savaş, Etnik ve dinsel ayrımcılık	16	7,9
Doğal afet, Savaş, Etnik ve dinsel ayrımcılık, Ekonomik nedenler	4	2,0
Doğal afet, Savaş, İşsizlik	2	1,0
Doğal afet, Savaş, İşsizlik, Ekonomik nedenler	2	1,0
Doğal afet, Savaş, Salgın hastalık	8	4,0
Doğal afet, Savaş, Salgın hastalık, Etnik ve dinsel ayrımcılık	12	5,9
Doğal afet, Savaş, Salgın hastalık, İşsizlik	10	5,0
Doğal afet, Savaş, Salgın hastalık, İşsizlik, Ekonomik nedenler	16	7,9
Doğal afet, Savaş, Salgın hastalık, İşsizlik, Etnik ve dinsel ayrımcılık	4	2,0
Doğal afet, Savaş, Salgın hastalık, İşsizlik, Etnik ve dinsel ayrımcılık, Ekonomik nedenler	26	12,9
Etnik ve dinsel ayrımcılık	2	1,0
Salgın hastalık	2	1,0
Savaş	34	16,8
Savaş, Etnik ve dinsel ayrımcılık	12	5,9

Türkiye'ye Yönelik Algılar	n	yüzde
Savaş, Etnik ve dinsel ayrımcılık, Ekonomik nedenler	2	1,0
Savaş, Etnik ve dinsel ayrımcılık, Ülke bazlı soruluyorsa işaretlediğim dışında başka sebeplerden göç edilmesi gerekecek bir sorun değil diye düşünüyorum.	2	1,0
Savaş, İşsizlik	4	2,0
Savaş, İşsizlik, Ekonomik nedenler	4	2,0
Savaş, İşsizlik, Etnik ve dinsel ayrımcılık, Ekonomik nedenler	2	1,0
Savaş, Salgın hastalık, İşsizlik, Etnik ve dinsel ayrımcılık, Ekonomik nedenler	6	3,0
Toplam	202	100

Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye'ye yönelik algıları genel olarak değerlendirildiğinde gelinen bölgenin durumunun yüzde 27,7 oranında güvenli bölge ve yüzde 63,4'ünün risk altındaki bölgeden Türkiye'ye göç ettiği ifade edilmiştir.

Göçmenlerin Türkiye'ye gelmesinde etkili olan olay ya da kişilerle ilgili ifadeleri incelendiğinde yüzde 76,2'sinin belirli kişi ya da olayın etkisiyle Türkiye'ye geldiği görülmektedir. Türkiye'ye geldikten sonra hayatında olumlu yönde değişme meydana gelip gelmemesine yönelik olarak, katılımcıların yüzde 88,1'inin hayatında olumlu yönde bir değişiklik meydana geldiği ifade edilmiştir. Katılımcıların yaşamına Türkiye'de devam etmeyi düşünme durumu bakımından yüzde 86,1'inin, yaşamına Türkiye'de sürdürmeyi düşündüğü ifade edilmiştir. Bu Türkiye'den yüksek düzeyde memnuniyet duyduklarını göstermektedir.

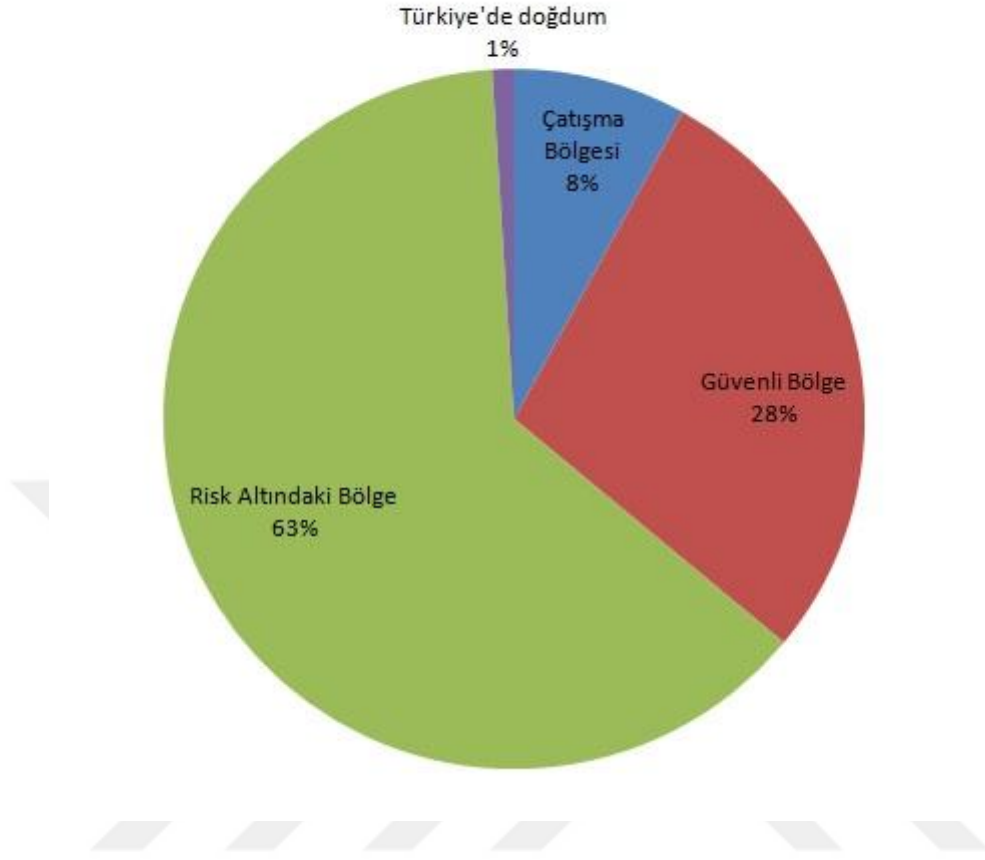
İmkân olması durumunda başka bir ülkede yaşamayı düşünmelerine ilişkin soruya; Doğu Türkistanlı göçmenlerin yüzde 40,6'sının başka bir ülkeye göç etmeyi düşündüğü belirtilmiştir. Türkiye'ye göç etme zamanı bakımından katılımcıların yüzde 49,5'inin 2002 öncesinde, yüzde 50,5'inin ise 2002 ve sonrasında göç ettiği belirlenmiştir. 2002 öncesi göçlere ilişkin katılımcıların ifadeleri dikkate alındığında 1950'li yıllardan itibaren göçlerin yaşandığı ve yıllara göre göç olaylarında dalgalanmalar meydana geldiği anlaşılmaktadır.

Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye'yi tercih etme nedenlerine yönelik ifadeleri incelendiğinde yüzde 11,9'unun aynı dine sahip olduğu için, yüzde 11,8'inin gidecek başka ülke olmadığı için, yüzde 23,8'inin Soydaş olduğu için, yüzde 40,6'sının Türkiye devletinin kabul edeceğini düşündükleri için, yüzde 7,9'un ise Türkiye'nin yakın olmasından dolayı tercih sebebi olduğu ifade edilmiştir. Daha önceki göç tecrübesi ile ilgili soruya katılımcıların yüzde 94,1'inin hayır yanıtını verdiği ve daha önce göç tecrübesine sahip olmadıkları ifade edilmiştir.

Katılımcılara Türkiye'nin en önemli sorunu ile ilgili görüşleri sorulduğunda yüzde 64,4'ünün ekonomi, yüzde 27,7'sinin ise göçmen sorunu olduğu ifade edilmiştir. Dolayısıyla ekonomi ve göçmen sorunları Türkiye'ye göç eden bireyler tarafından ifade edilmesi önemli bir bulgu olarak görülebilir.

Katılımcıların Türkiye'ye göç eden insanların etnik kimliğinin göç etmeleri üzerinde etkili olup olmayacağı ile ilgili soruya yüzde 54,5'inin etkilemez yanıtını verdiği görülmektedir. Türkiye'ye göç eden insanların kimliğine yönelik bilgiler, Doğu Türkistanlı göçmenlerin yüzde 62,4'ü tarafından etkili bir faktör olarak görülmemiştir. Benzer şekilde Türkiye'ye göç eden insanların mezhebinin Doğu Türkistanlı göçmenlerin yüzde 67,3'ünün Türkiye'ye gelmesi üzerinde etkili olmadığı belirtilmiştir.

Doğu Türkistanlı göçmenlerin, insanların göç sebebi ile ilgili makul sebep olarak gördükleri faktörler incelendiğinde bunlar arasında doğal afetler, savaş, ekonomik nedenler, salgın hastalıklar ve işsizlik önemli faktörler olarak ifade edilmiştir. Dolayısıyla insanların göç etmesinde bu faktörlerin önemli olduğu anlaşılmaktadır.

Şekil 4. 6. Geline Bölgenin Durumu

Doğu Türkistanlı göçmenlerin gelinen bölgenin durumuna ilişkin değerlendirmeleri incelendiğinde yüzde 8'inin çatışma bölgesinden, yüzde 63'ünün risk altındaki bölgelerden ve yüzde 28'inin güvenli bölgeden Türkiye'ye göç ettiği ifade edilmiştir.

4.3.Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Suriyelilere Yönelik Algıları

Tablo 4. 3. Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Suriyelilere Yönelik Algıları

Suriyelilere Yönelik Algılar		n	yüzde
Sizce Doğu Türkistanlıları Suriyeli göçmenlerden ayıran en temel özellik nedir?	Aile yapısı	16	7,9
	Çözemedim	8	4,0
	Etnik Köken	68	33,7
	Hepsi	2	1,0
	Kültür	48	23,8
	Mezhepsel farklılık	4	2,0
	Yaşam tarzı	56	27,7
Soy bağı sizden farklı olan göçmen gruplarla etkileşiminizin iyi olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet, etkileşimimizin iyi olduğunu düşünüyorum	90	44,6
	Hayır, etkileşimimizin iyi olduğunu düşünmüyorum	112	55,5
Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerle kültürel bağlamda farklılıklarınız olduğunu düşünüyor musunuz?	Evet, kültürel farklılıklarımız var	184	91,1
	Hayır, kültürel farklılıklarımız yok	18	8,9
Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerin kültürel entegrasyonunu tamamladığını düşünüyor musunuz?	Evet, kültürel entegrasyonunu tamamladığını düşünüyorum	38	18,8
	Hayır, kültürel entegrasyonunu tamamladığını düşünmüyorum	164	81,2
Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmen grupların ülkelerine dönmelerini ister misiniz?	Evet, dönmelerini isterim	180	89,1

Suriyelilere Yönelik Algılar	n	yüzde
Hayır, dönmelerini istemem	22	10,9
Doğu Türkistanlı göçmenler Kararsızım	80	39,6
olarak Suriyeli göçmenlerle bir Rahatsız olmam	50	24,8
arada çalışmaktan rahatsızlık Rahatsız olurum	72	35,6
duyar mısınız?		
Doğu Türkistanlı göçmenler Evet, rahatsız olurum	86	42,6
olarak çocuklarınızın Suriyeli göçmenlerin çocuklarıyla		
arkadaşlık etmesinden Hayır, rahatsız olmam	116	57,4
rahatsızlık duyar mısınız?		
Toplam	202	100

Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli göçmenlere yönelik algıları incelendiğinde kendilerini Suriyeli göçmenlerden ayıran en temel özellikler arasında yüzde 33,7 oranında etnik Köken, yüzde 23,8 oranında kültür, yüzde 27,7 oranında yaşam tarzı olarak ifade edildiği görülmektedir. Dolayısıyla etnik köken kültür ve yaşam tarzı Doğu Türkistanlı göçmenlerle Suriyeli göçmenler arasındaki önemli farklılıklar olarak ifade edilebilir.

Doğu Türkistanlı göçmenler etnik olarak farklı göçmen grupları ile etkileşim bakımından yüzde 55,5'inin etkileşiminin iyi düzeyde olmadığı belirtilmiştir. Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerle kültürel bağlamdaki farklılıklar sorulduğunda; göçmenlerin yüzde 91,1'inin farklılıklar taşıdığı yönünde görüş belirttikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmen gruplarını ülkelerine dönmeleri ile ilgili katılımcıların yüzde 89,1'inin dönmelerini isterim şeklinde görüş bildirdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Katılımcıların Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerle bir arada çalışmaktan rahatsızlık duyma durumları incelendiğinde yüzde 35,6'sının rahatsız olduğu, yüzde 39,6'sının kararsızım şeklinde görüş bildirdiği bulgusuna ulaştırılmıştır.

Doğu Türkistanlı göçmenler olarak kendi çocuklarının Suriyeli göçmen çocukları ile arkadaşlık etmesinden rahatsızlık duymasına yönelik görüşler incelendiğinde, katılımcıların yüzde 42,6'sının bu arkadaşlıktan rahatsızlık duyacağı, yüzde 57,4'ünün rahatsızlık duymayacağı yönünde görüş bildirdiği bulgusuna ulaştırmıştır.

Yapılan araştırmada Doğu Türkistanlı göçmenlerin çoğunluğunun kadın olduğu ve göçmenlerin yaklaşık yüzde 75'inin 35 yaş altı olduğu belirlenmiştir. Eğitim düzeyi dikkate alındığında Doğu Türkistanlı göçmenlerin yaklaşık yüzde 90'ının lisans eğitimi almakta olduğu ya da mezunu olduğu görülmektedir. Doğu Türkistanlı göçmenler Türkiye'ye göç ettiklerinde yüksek düzeyde yaşamlarında olumlu değişimler meydana geldiği, katılımcıların yarısının 2002 öncesi diğer yarısını ise 2002 sonrası Türkiye'ye göç ettiği belirtilmiştir.

Göç etme nedenleri olarak önemli düzeyde Türkiye'nin kabul edeceğini düşünmeleri, gidecek başka yer olmaması ve aynı dine mensup oldukları için özellikle Türkiye'yi seçtiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılar önemli düzeyde Türkiye'nin başta gelen sorunlarının mülteci sorunu ve ekonomik sorunlar olduğunu ifade etmişlerdir. Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye göç eden göçmenler kendilerini Suriyeli göçmenlerden etnik köken ve kültür bakımından farklı görmektedirler.

Doğu Türkistanlılar Suriyeli göçmenler için büyük ölçüde kültürel entegrasyonlarını tamamlamamış olduğunu düşünmekte ve özellikle Suriyelilerin kendi ülkelerine dönmeleri gerektiğini düşünmektedirler. Doğu Türkistanlı göçmenlerin önemli bir kısmı Suriyeli göçmenlerle ortak yaşam alanlarına sahip olmayı istememektedir. Araştırmada ulaşılan bu bulgulara benzer şekilde yapılan araştırmada Suriyeli mültecilerin Türkiye'deki algıları incelenmiş, Araştırma sonucunda Suriyeli mültecilerin ülkede ekonomiye yük olmaları, sokaklarda dilencilik yapmaları, sosyal yaşamda karşılaşılan sorunlar ve krizin ne kadar süreceğine ilişkin bilgilerin yetersiz olması gibi sorunlar nedeniyle toplumda olumsuz algıların ortaya çıktığı görülmektedir (Özdemir, 2017). Benzer şekilde yapılan araştırmada Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye yakın olmasına rağmen farklı sosyal kültürel yapılara sahip oldukları ve bu nedenle çeşitli uyumsuzluklar yaşanarak sorunların ortaya çıktığı belirtilmiştir (Özpınar, 2016). Bununla birlikte

Türkiye'ye gelen Suriyeli mültecilerin sözünde durmayan, gürültü yapan, temizliğe dikkat etmeyen, kaba ve tembel kişiler oldukları yönünde algılar bulunmaktadır.

Üniversite öğrencilerinin Suriyeli mültecilere yönelik algılarına yönelik yapılan araştırmada; Suriyeli mültecilerin savaş nedeniyle ülkesinde yaşama hakkı kalmadığı ve bu nedenle temel ihtiyaçları karşılamak üzere daha güvenilir yaşam alanına sahip olduğunu düşündükleri ülkelere göç ettikleri belirtilmiştir (Cambaz vd., 2018). Araştırmalarda elde edilen bulgulara göre Suriyeli mültecilerin toplumda kaynakları daha fazla tükettikleri, dilencilik yaptıkları ve ekonomik imtiyazlardan faydalandıkları belirtilmiştir. Yine yapılan bir araştırmada Suriyeli mültecilerin kültürel sorunlara neden oldukları, toplumla uyum problemi yaşadıkları, yüksek doğum oranları ve çok eşlilik gibi Türk kültürüne uymayan yaşam tarzlarının bulunduğu belirtilmiştir (Çiftçi, 2018).

Toplumda birer kültürel zenginlik oluşturduğu yönünde bazı görüşler bulunsa da Suriyeli mültecilerin ekonomik ve toplumsal sorunlar ortaya çıkardığı, dil ve kültür bakımından topluma uyum sağlayamadıkları, kayıtsız iş gücüne yol açarak toplumsal düzenin bozulmasına neden oldukları ve Türk halkının Suriyeli mültecilerle birlikte yaşamak istemediği belirtilmiştir (Kardeş vd., 2017). Başka bir araştırmada Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı incelenmiştir. Araştırmada göç kavramına ilişkin değerlendirmeler yapılmış, Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye gelişine yönelik veriler analiz edilmiştir (Yılmaz ve Günay, 2022).

Araştırmada katılımcıların yaklaşık yüzde 60'ının haftada birkaç kez Suriyeli mülteci ile karşılaştıkları, yüzde 35'inin çevresinde Suriyeli mültecinin ikamet ettiği ve Suriyeliler hakkında fazla bilgi sahibi olmadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların önemli bir kısmı Suriyeli biriyle karşılaştığında şefkat ve acıma gibi duygular yaşadıklarını, az bir kısmı ise nefret ve hiddet gibi duygular yaşadıklarını belirtmişlerdir. Suriyeli mültecilere tepki gösteren ve istemeyen katılımcılar Bunun nedeni olarak korkma, kendi hakkının gasp edildiğini düşünme ve kalıcı olduklarına yönelik algılar şeklinde ifade edilmiştir. Ayrıca katılımcılar Suriyeli ifadesini duyduklarında genellikle savaş ve göç gibi algılara sahip olduklarını ifade etmişler, katılımcıların önemli bir kısmı kendi çocuklarının Suriyeli mültecilerin çocukları ile aynı okulda öğrenim görmesini istemediklerini belirtmişlerdir.

Konuyla ilgili yapılan başka bir araştırma neticesinde de yerel halkın Suriyeli mültecileri istemedikleri, kendi çocuklarının onların çocuklarıyla aynı ortamda eğitim almasına karşı çıktıkları, Suriyeli mültecilere yardım yapılmasını istedikleri ancak mültecilerin toplumun içerisine yayılmaması gerektiği yönünde görüş bildirdikleri belirlenmiştir. Bunun nedeni olarak Suriyeli mültecilerin suç potansiyeli taşıdıkları, sosyal ve kültürel olarak toplumla uyum sağlayamadıkları şeklinde ifadeler yer verilmiştir (Bayır ve Aksu, 2020).

4.4 Hipotezlerin Değerlendirilmesi

a. Hipotez 1:

Yapılan araştırma sonucunda Suriyeli göçmenlerle Doğu Türkistanlı göçmenler arasında kültürel farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerin kültürel entegrasyonunu konusunda yüksek düzeyde entegrasyonunu tamamlamadığını düşünmektedirler. Yapılan anket neticesinde yüzde 81,2 oranında Suriyelilerin kültürel entegrasyonunu tamamladığı bulgulanmıştır. H_0 reddedilmiş, H_a kabul edilmiştir.

b. Hipotez 2:

Doğu Türkistanlıları Suriyelilerden ayıran en temel özellik konusunda yapılan araştırmada; Doğu Türkistanlıların yüzde 33,7 oranında etnik köken bakımından farklı oldukları bulgunlanmıştır. Bunu hemen akabinde yüzde 23,8 oranında kültür, yüzde 27,7 oranında yaşam tarzı takip etmektedir. H_0 reddedilmiş, H_a kabul edilmiştir.

c. Hipotez 3:

Doğu Türkistanlılara Suriyelilerin ülkelerine dönmelerini ister misiniz sorusu yöneltildiğinde; katılımcılar yüzde 89,1 oranında dönmeleri yönünde görüş bildirmiştir. H_0 reddedilmiş, H_a kabul edilmiştir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çeşitli şekillerde meydana gelen göçler, göç edilen yerin tercih edilmesindeki unsurlar, göçün nereye yapıldığı, göç eden kişilerin sayısı, göç edenlerin gönüllü ya da mecburi olarak göçe katılmaları, göçün tek seferde ya da kademeli olarak yapılması gibi nedenlere dayalı olarak gerçekleşmektedir. Bununla birlikte yapılan araştırmalarda göçün temel nedenleri ile ilgili olarak ekonomik ve güvenlik ile ilgili nedenler önemle vurgulanmaktadır. Aynı zamanda dini ve milli ayrımlar, politik ve ticari nedenler, sosyal nedenler gibi diğer durumlar da göçe yol açan diğer nedenler arasında belirtilmektedir. Bununla birlikte, içinde bulunulan dönemin koşullarına göre göçlerin nedenleri değişkenlik göstermektedir. Sonuçta göç kavramı tarihin çok eski zamanlarına dayanmakla birlikte, yapılış biçimine, amacına ve dönemine göre farklı şekillerde kategorize edilmektedir.

Öte yandan göç kavramı, “hem coğrafi hem sosyolojik” bir olgu olarak değerlendirilmektedir. Bugün yaşadığımız dünyada bilhassa küresel faktörlerin etkisiyle beraber göçler, yalnızca içinde yaşanılan toplumu değil göçün gerçekleştiği çevre ülkeleri de etkileme potansiyeline sahip olan ulusal ve uluslararası alanda dikkate alınması gereken temel konular arasında yer almaktadır. Farklı disiplinler içinde incelenme olanağı bulunan göç konusuna yönelik olarak bilim insanları, farklı görüşler geliştirmişlerdir. İnsanların göç etmesine yol açan nedenler, göçün süreci, kaynak ve hedef alanlarının nitelikleri gibi konulara yönelik olarak değerlendirmeler yapan bilim insanları, farklı kuramlar ortaya koymuşlardır. Bu kuramların geliştirdiği görüşler sayesinde göç ve göçmenlerin algısı, göç olaylarının değerlendirilmesi, belirli bir çerçevede gerçekleşmektedir. Buna göre bu araştırma kapsamında Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli sığınmacılara yönelik algısı Zeytinburnu örneği üzerinde incelenmiştir.

Araştırmada elde edilen verilerin analizi ile ulaşılan sonuçları aşağıda yer almaktadır;

- Doğu Türkistanlı göçmenlerin yaklaşık yüzde 87’sinin eğitim düzeyinin üniversite ve üzeri düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
- Araştırmada Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye’ye göç etmeden önceki işlerine yönelik bulgular incelendiğinde yüzde 32,7’sinin daha önce çalışmadığı, yüzde

35,6'sının ise işçi olarak çalıştığı ve şu anki çalışma durumu bakımından Doğu Türkistanlı göçmenlerin yüzde 75,2'sinin çalışmakta olduğu ifade edilmiştir.

- Doğu Türkistanlı göçmenlerin yaklaşık yüzde 80 oranında 35 yaş altında olduğu belirlenmiştir.
- Doğu Türkistanlı göçmenler ekonomi ve göçmen sorununun Türkiye'nin en önemli sorunları arasında yer aldığını belirtmişlerdir.
- Doğu Türkistanlı göçmenlerin Türkiye'ye göç etme nedenleri olarak Türkiye devletinin kendilerini kabul edeceğini düşünmeleri, soydaş olmaları, gidecek başka ülke olmaması, aynı dine mensup olmaları şeklinde ifade edilmiştir.
- Doğu Türkistan'da göçmenlerin Suriyeli göçmenlerden kendilerini farklı gördükleri temel özellikler yaşam tarzı, etnik köken ve kültürel farklılıklar şeklinde ortaya çıkmıştır.
- Türkiye'ye göç etme zamanı bakımından katılımcıların yüzde 49,5'inin 2002 öncesinde, yüzde 50,5'inin ise 2002 ve sonrasında göç ettiği belirlenmiştir.
- Doğu Türkistanlı göçmenlerin geldikleri bölgelerin durumu bakımından ifadeleri değerlendirildiğinde yüzde 8'inin çatışma bölgesinden, yüzde 63'ünün risk altındaki bölgelerden ve yüzde 28'inin güvenli bölgeden Türkiye'ye göç ettiği belirlenmiştir.
- Doğu Türkistanlı göçmenlerin Suriyeli göçmenlerle bir arada çalışmaktan rahatsızlık duyma durumları incelendiğinde önemli bir kısmının bu durumdan rahatsızlık duyduğu bulgusuna ulaşılmıştır.
- Doğu Türkistanlı göçmenler yaklaşık yüzde 90 oranında Suriyeli göçmenlerin evlerine ya da ülkelerine geri dönmelerini istediği sonucuna ulaşılmıştır.
- Suriyeli göçmenlerle Doğu Türkistanlı göçmenler arasında kültürel farklılıklar bulunduğu görülmektedir. Bununla birlikte Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerin kültürel entegrasyonunu konusunda yüksek düzeyde entegrasyonunu tamamlanmadığını düşünmektedirler.

Araştırmada ulaşılan bu sonuçlar doğrultusunda aşağıdaki önerilere yer verilebilir;

- Doğu Türkistanlı ya da Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye Entegrasyonu ile ilgili süreçlerin yeterince gerçekleşmediği, dolayısıyla sosyal ve kültürel farklılıklarının

öne çıktığı anlaşılmaktadır. Bu kapsamda; Ulus aşırı göçün hem kontrollü ve sağlıklı hem de entegre edilebilir bir durum haline gelebilmesi için göçmenlerin sınır kapılarından takip edilebilir bir şekilde giriş-çıkış yapmaları oldukça önem arz etmektedir. Sınır güvenliğinin tesisi, kaçak geçişlerin önlenmesi bu kapsamda önemli görülmektedir.

- Ülkeye çeşitli yollarla giriş yapan göçmenlerin hem iskânı hem istihdamı sağlanırken, göçmenlerin geldiği bölgenin özellikleri, kültürel yapıları, sosyal yaşamları gibi temel unsurlar değerlendirilmeli ve bu kapsamda iskân politikası oluşturulmalıdır.
- Kamp alanları gibi toplu alanlarda barınma imkânı sunulan göçmenler için hizmet merkezlerine erişim kolaylaştırılarak, ihtiyaçlarının tamamının karşılanabileceği kaliteli yaşam alanları sunulmalıdır. Bu durumun farklı iskân ve barınma arayışını ortadan kaldıracığı değerlendirilmektedir.
- Eğitim politikası kapsamında okula gönderilmeyen veya gidemeyenlerin tespiti yapılarak bu yönde gerekli tedbirler alınmalı, ayrımın olmadığı eşit eğitim politikası desteklenmelidir. Hukuken eğitimden yoksun bırakılan (erken yaşta evliliğe zorlanan ve eğitime mani olunan) çocukların ailelerine cezai yaptırım uygulanmalıdır.
- Türkiye’de varlığını sürdüren göçmenlerin siyasi, ekonomik, hukuki, sosyal ve kültürel anlamda sorunlarla karşı karşıya kaldığı görülmektedir. Gerek kültürel anlamda gerekse sosyal anlamda bireysel farklılıklardan kaynaklanan sorunlar, uyuma mani olan yahut süreci yavaşlatan etmenlerdir. Bu nedenle her alanda entegrasyon sürecinde devlet, halk ve STK’lar hep birlikte uyum içerisinde çalışıp medya kuruluşlarının lanse ettiği olumsuz algının önüne geçilmelidir.
- Doğu Türkistanlı göçmenler Türkiye’nin ekonomi ve göçmen sorunu olduğunu belirtmişlerdir. Bir göçmen olarak bu sorunu ifade etmeleri ayrıca bir öneme sahiptir. Kendilerinin de göçmen olarak geldiği Türkiye’de başka göçmenlerin bulunmasından rahatsızlık duydukları anlaşılmaktadır. Bunun nedenlerine yönelik detaylı araştırmaların yapılması ve düzenli göç politikalarının hayata geçirilmesi önem taşımaktadır.
- Doğu Türkistanlı göçmenlerin önemli bir kısmının eğitim düzeyinin üniversite ve üzeri olduğu görülmüştür. Bu bulgu göçmenlerin niteliği bakımından önemli veriler

sunmaktadır. Dolayısıyla niteliksiz göçmen yerine, eğitimli ve belirli bir donanıma sahip göçmenlerin Türkiye'ye geldiği söylenebilir. Bununla birlikte Doğu Türkistanlı göçmenlerin eğitim amaçlı olarak Türkiye'ye geldikleri de düşünülebilir. Eğitim seviyesi gözetilerek kabul edilen göçmenlerin entegrasyon sürecini kolay tamamlayacakları ve istihdam konusunda da daha az zorlukla karşılanacakları değerlendirilmektedir.

- Hem Doğu Türkistanlı hem de Suriyeli göçmenlerin birbirlerinden farklı özellikleri göz önüne alındığında bu iki grup arasında ortak noktaları ön plana çıkaracak sosyokültürel ve eğitsel çalışmalara daha fazla önem verilmesi gerektiğini önerebiliriz. Nitekim iki grup birbirinden farklı özelliklere sahip coğrafyalardan gelmiş olsalar bile ülkelerinden edilmenin ne demek olduğunu birebir deneyimlemektedirler. Bu durumda ayrıştırıcı tutumlardan çok bir araya getirici davranışlar desteklenmelidir.
- Doğu Türkistanlı göçmenlerin yüksek oranda Suriyeli göçmenlere yönelik olarak geri dönmelerini istedikleri anlaşılmaktadır. Bu durum da göçmenlerin birbirlerini istemedikleri anlamına gelmektedir. Suriyeli göçmenlerin çocukları ve aileleri için yapılan sosyal eğitsel desteklerin iki grup arasında entegrasyon sağlamaya yönelik revize edilmesi gerektiği önerilebilir.
- Suriyeli göçmenlere yönelik olarak Doğu Türkistanlı göçmenlerin bir arada yaşamak istemedikleri anlaşılmaktadır. Bu duruma yol açan nedenlerin incelenmesi ve derinlemesine araştırılması için sosyolojik ve nitel çalışmaların yapılması sağlanabilir.
- Risk altındaki bölgelerden gelen göçmenlere yönelik olarak toplum temelli psikolojik destek sağlayacak çalışmaların yürütülmesi önerilebilir. Bu çalışmalar ile toplumsal yaşama dair düzenin korunması amaçlanabilir.
- Göçmenlerin geldikleri coğrafyaların farklılaşması çeşitli yaşam tarzlarının ortaya çıkmasına yol açmakta ve bu durum Doğu Türkistanlı göçmenlerin ve Suriyeli göçmenlerin birbirini kabul etmelerini zorlaştırmakta ve kültürel farklılıklar doğmaktadır. Bununla birlikte ülke vatandaşları açısından da benzeri bir zorluk ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda göç ve göçmenlere yönelik olarak bir dizi politikaların üretilmesi ve bu politikaların olası bir göç dalgası, göç zamanı,

göçmenlerin kaldıkları süre içindeki entegrasyonu ve geri gönderilmeleri süreçlerini kapsayacak şekilde yapılması önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Abadan-Unat, N. (2022). Bitmeyen göç. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Aykaç, MD. (2007). “Uluslararası Göç: kadınlar için tehdit, fırsat ve yükler”, Uluslararası Göç ve Kadın Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay. s. 51.
- Acungil, Y. (2021). Göç ve Kentsel Uyum: Yerel Halkın Göçmen ve Mülteci Algısı. Ekin Yayınevi. İstanbul.
- Adiller, S. (2016). Ulus-Ötesi Göç ve Evlilik Bağlamında Kadın Göçü: Türkiye’nin Makedonyalı Ve Kosovalı Göçmen Gelinleri, Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Ağır, O. ve Sezik, MD. (2015). Suriye’den Türkiye’ye yaşanan göç dalgasından kaynaklanan güvenlik sorunları. Birey ve Toplum, 5(9), 95-125.
- Ak, B. U. (2021). Göç kavramı ve kuramları. Journal of Social and Humanities Sciences Research, 8 (72).
- Akan, Y. ve Arslan, İ. (2008). Göç Ekonomisi (Türkiye Üzerinde Bir Uygulama), Bursa, Ekin Yay.
- Akgür, Z. G. (1997). Türkiye’de Kırsal Kesimden Kente Göç ve Bölgelerarası Dengesizlik (1970-1993), Ankara, Kültür Bakanlığı Yay.
- Akın, MD. H. ve Bozbaş, G. (2020). Suriye’den Türkiye’ye Göçün Sosyolojik Sonuçları: Suriyeli Göçmenler Üzerine Uygulamalı Bir Saha Araştırması, Liberal Düşünce Dergisi, 25(97), ss.47-65.
- Akıncı, B., Nergiz, A. ve Gedik, E. (2015). Uyum süreci üzerine bir değerlendirme: Göç ve toplumsal kabul. Göç Araştırmaları Dergisi, 12, 58-83.
- Akkayan, T. (1979). Göç ve değişme. İstanbul. 21.
- Aksel, D. B. ve İçduygu, A. (2012). Türkiye’de düzensiz göç. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü Türkiye.
- Aksoy, Z. (2012). “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(20), 2012, s.294.

- Akşit, G. Bozok, MD. ve Bozok, N. (2015). Zorunlu göç, sorunlu karşılaşmalar: Hisar köyü, Nevşehir'deki Suriyeli göçmenler örneği. TC. Maltepe Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Dergisi, 1(2), 92-116.
- Akyıldız, İ. E. (2016). Göç teorilerinin karşılaştırmalı analizi. B.U.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 35 (2), 138.
- Altınkoz, O. (2017). Almanya'da Yaşayan Türkiye Kökenli Göçmenlerde, Göçmen Kimliğinin İnşasında Alman İmgesi, Yüksek Lisans Tezi. Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Ana Bilim Dalı Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Programı, Ankara.
- Amanvermez, B. (2023). Türkiye'de göçmen algısını belirleyen dinamikler ve olumsuz göçmen algısında yedek göçmen işgücünün rolü, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisadi Gelişme ve Uluslararası İktisat Ana Bilim Dalı İktisat Bilim Dalı, İstanbul.
- Antepli, A. (2023). Zorunlu göçe maruz kalan ve çift ebeveyn rolünü üstlenen dul göçmen kadınlar: İç göç ve dış göç pratiği. Gaziantep Üniversitesi Göç Enstitüsü Kadın Çalışmaları Ana Bilim Dalı, Gaziantep.
- Apak, H. (2014). Suriyeli Göçmenlerin Uyum ve Gelecek Beklentileri: Mardin Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Artuklu Üniversitesi.
- Arango, J. (2000). Explaining migration: A critical view. International Social Science Journal, 52 (165), 283-296.
- Asar, A. (2004). Türk yabancılar mevzuatında yabancı ve hakları. Ankara: Emek Ofset
- Ateş, F. (2021). Suriyeli Göçmen Girişimcilerin Deneyimlerinin ve Müşterilerin Göçmen Girişimcilerden Alışveriş Yapma Motivasyonlarının İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi. Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Girişimcilik Anabilim Dalı, Zonguldak.
- Ay, MD. (2019). Siyasal Göçün Sığınmacı Hali ve Uyum: Mardin Örneği, Yüksek Lisans Tezi. Mardin Artuklu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler, Mardin.

- Aydemir, S. ve Şahin, MD. C. (2018). Zorunlu-Kitlesel Göç Olgusuna Sosyolojik Bir Yaklaşım: Türkiye'deki Suriyeli Sığınmacılar Örneği, Dini Araştırmalar, 21 (53), ss.121 - 148
- Balibar, E. ve Wallerstein, I. (1995), Irk ulus sınıf belirsiz kimlikler. (çev. Nazlı Ökten), Metis Yayınları, İstanbul.
- Bartram, D. Poros, MD. V. Monforte, P. (2017). Göç meselesinde temel kavramlar. (Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay), Ankara, 13
- Bartram, D., Poros, MD. ve Monforte, P. (2019). Göç Meselesinde Temel Kavramlar. (Çev: İtir Atabeyoğlu Tuncay). Hece Yayınları. Ankara, 2. Baskı.
- Bayır, D. ve Aksu, F. (2020). Açık kapı politikasından güvenlik tehdidine Türkiye'de tesis sığınmacılar olgusu. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 8(2), 324-356.
- Biçen, N. (2018). Göç, uyum, sorunlar Zeytinburnu'nda yaşayan Doğu Türkistanlılar örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Biçim, H. (2020). Zorunlu Göç, Göçebelik ve Kentte Tutunma Tarzları: Batman Pazaryeri Mahallesi Örneği. Çizgi Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Bozkurt, V. (2011). Değişen Dünyada Sosyoloji: Temeller, Kavramlar, Kurumlar. Ekin Yayınevi, Bursa, 7. Baskı.
- Bulak, A.(2015). Göç Olgusuna Teorik Bir Bakış, Yüksek Lisans Tezi. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Anabilim Dalı, Ankara.
- Cambaz, H. Z., Aslan, A., & Karasu, S. (2018). Üniversite öğrencilerinin suriyeli mültecilere yönelik algı ve görüşlerine yönelik bir nitel araştırma. R&S-Research Studies Anatolia Journal, 1(3), 472-489.
- Castles, S. ve Miller, MD. (2008). Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri. (Çev: Bülent Uğur Bal ve İbrahim Akbulut). (Dijital Baskı). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları

- Castles, S. ve Miller, MD.J. (2008). Göçler çağı: Modern dünyada uluslararası göç hareketleri. Çev. Bal, B.U. ve Akbulut, İ. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Ceylan Güneş, A. (2021). 20. Yüzyılda Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Uzanan Kazak Göçlerinin Romana Yansıması, Yüksek Lisans Tezi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, B. (2015). Suriyeli mültecilerin Türkiye'ye sosyokültürel ve sosyoekonomik etkileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Creswell, J.W. (2007). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. 2nd Ed. Thousand Oaks, CA: Sage Publishers.
- Çağlar, A. (2011), Türkiye'de sığınmacılar: Sorunlar, beklentiler ve sosyal uyum, Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- Çağlar, A. ve Onay, A. (2015). Entegrasyon/Uyum: Kavramsal ve Yapısal Bir Analiz. iç. Göç ve Uyum (Ed. B. D. Şeker, I. Sirkeci ve MD. MD.Yüceşahin), Londra: Transnational Press London, s. 39 - 76.
- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi,5(8), 26-49
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iisbf/issue/37674/413560>. (Erişim 26.12.2023)
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, (17), 67-91.
- Çakırer-Özservet, Y. (2014). Zeytinburnu Kentsel Mekânında Soydaş Diasporasının Örgütlenmesi. FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi 3, 231-243.
- Çakırer-Özservet, Y. (2015). Zeytinburnu'nda Doğu Türkistan Türklerinin ulusötesi bellek eklemlenmesi. Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 3(1), 59-80.
- Çelik, F. (2006). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi. Erciyes üniversitesi İİBF Dergisi, Sayı: 27, ss. 149-170

- Çiftçi, H. (2018). Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşlarının Suriyeli Sığınmacılara Yönelik Tutum, Algı ve Empatik Eğilimlerinin Analizi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 7(3).
- De Haas, H. (2010). Migration and development: A theoretical perspective. *International Migration Review*, 44(1), 227-264.
- Dedeoğlu, S. ve Ekiz-Gökmen, Ç. (2011). Göç ve Sosyal Dışlanma: Türkiye’de Yabancı Göçmen Kadınlar. Efil Yayınevi, Ankara.
- Dedeoğlu, S., Karabıyık, E. ve Çetinkaya, Ö. (2016). Bereketli Topraklar Zehir Gibi Yaşamlar: Suriyeli Göçmen Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri Adana Ovası Mevcut Durum Araştırma Raporu. (Dijital Baskı). Altan Matbaa, Ankara.
- Demirhan, Y. ve Aslan, S. (2015). Türkiye’nin sınır ötesi göç politikaları ve yönetimi. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(1), 23-62.
- Demirtaş, MD. (2019). Suriyelilerin Türkiye’ye göç süreci ve ilişkiler ağı: Ulubey Mahallesi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Deniz, O. (2009). Uluslararası göçler ve Türkiye’ye yansımaları. İstanbul: Çantay Yayınları
- Doğan, İ. (2018). Göç ve Kültür. Bilge Sanat Yayıncılık. İstanbul.
- Duman, MD. (2020). Türkiye’nin Doğu Türkistan’a yönelik dış politikasına etki eden faktörler (1939’a kadar). *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 8(23), 395-408.
- Ekşi, N. (2020). 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu İle Bu Kanuna İlişkin İkincil Mevzuatta Yer Alan Temel Kavramlar. (Ed: Songül Sallan Gül, Saniye Dedeoğlu ve Özlem Kahya Nizam). Türkiye’de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı? içinde. (s. 174-203). Bağlam Yayınları, İstanbul
- Engelhardt, MD. (2020). Sığınmacı Devrimi: Son Göç Dalgası Dünyayı Nasıl Tümüyle Değiştirdi?. Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ercoşkun, B. (2015). Suriyeli Mültecilerin Türkiye’ye Sosyokültürel ve Sosyoekonomik Etkileri, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi Ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, İstanbul.

- Erder, S. (1998). “Köysüz ‘Köylü’ Göçü”, Görüş, Şubat-Mart, s. 25-26.
- Erder, S. (2015). İstanbul Bir Kervansaray (Mı?): Göç Yazıları. (Der: Nesrin Uçarlar). İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, MD. (2018). Suriyeliler barometresi: Suriyelilerle uyum içinde yaşamın çerçevesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Erdoğan, MD. (2020). Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler: Politikalar, Gerçekler ve Toplumsal Kabul. (Ed. Songül Sallan Gül, Saniye Dedeoğlu ve Özlem Kahya Nizam). Türkiye’de Mültecilik, Zorunlu Göç ve Toplumsal Uyum: Geri Dönüş mü, Birlikte Yaşam mı? içinde. (s. 72-86). Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 62(4), 1007–1061.
- Ermumcu, S. (2013). Sığınmacıların ve Mültecilerin Sosyal Güvenlik Hakkı. Çalışma İlişkileri Dergisi, 4(2), 58-76.
- Erturun, İ. (2023). Uluslararası Göçün Ortaya Çıkardığı Sosyal Sorunların Sosyal Politika Bağlamında Analizi, Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Programı, İzmir.
- Eseler, B. (2022). Doğu Akdeniz’de Yaşanan Suriyeli Mülteciler Meselesine Türkiye Özelinde Genel Bir Bakış, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi Protokol Dergisi, 3 (1).
- Eseler, B. ve Karanuh, Z.D. (2019). Kent güvenliği bağlamında Suriyeli sığınmacılar, 13. Kamu Yönetimi Sempozyumu Tam Bildiri Kitabı.

- European Commission (30.04.2020). Communication From The Commission To The European Parliament And The Council Fourth Annual Report on the Facility for Refugees in Turkey. COM(2020) 162. Brussels: European Commission
- Faist, T. (2000) The volumes and dynamics of international migration and transnational social spaces. Oxford: Oxford University Press.
- Faist, T. (2003). Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar, (Çev. Azat Zana Gündoğan), İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Fawcett, J. T. (1989). Networks, linkages, and migration systems. *International Migration Review*, 23, 671- 680.
- Gençler, A. (2004). Avrupa Birliği'nin Göç Politikası, Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Özel Sayısı, 49, s. 174.
- Goss, J. and Lindquist, B. (1995). Conceptualizing international labour migration: A structuration perspective. *International Migration Review*, 29 (2), 317-351.
- Göç İdaresi. (2019). Göç İstatistikleri. http://www.goc.gov.tr/icerik3/gecici-koruma_363_378_4713, adresinden alındı.
- Göç Terimleri Sözlüğü (2023). www.goc.gov.tr
- Gurak, D. and Caces, MD. F. (1992). Migration networks and the shaping of migration systems. *International Migration Systems*, 150-176.
- Güçer, MD., Karaca, S., & Dinçer, O. B. (2013). Sınırlar arasında yaşam savaşı Suriyeli mülteciler alan çalışması. *Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu*, 13-04.
- Gül, O.K. (2020). Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye hazin bir göç hikâyesi. *Uygur Akademisi*. <https://akademiye.org/tr/?p=4119> (Erişim 01.02.2024)
- Güldeş, MD. (2008). Doğu Türkistanlı Uygur Türklerinin Türkiye'de kurdukları dernekler ve yayın faaliyetleri, Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güllüpcinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, (4), 65.

- Güllüpnar, F. (2013). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve uluslararası göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), 53-85.
- Gün, MD. (2023). Göçmenin gözünden göçmen: Entegrasyon bağlamında Fransa'daki Türk göçmenlerin Türkiye'deki Suriyeli göçmenlere bakışı ve önerileri. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Ankara.
- Hacettepe Enstitüsü. (2006). Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması [TGYONA]. Ankara, Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Harunoğulları, MD. (2018). Sınır Ötesinde Yeni Bir Yaşam Suriyeli Sığınmacılar ve Göçün Coğrafi Etkileri: Kilis Örneği. Aygöl, H. H., ve Eke, E., (Ed.) 21. Yüzyılda Uluslararası Göç ve Mülteciler Bir Türkiye Perspektifi .İstanbul: Nobel Yayınları.
- Hoşgör, Ş. (1998), "Türkiye'de Kantitatif Yöntemlerle Dolaylı Göç Tahminleri, Sorunları ve Yaklaşımlar," Konferans: Türkiye'de İçgöç; 6-8 Haziran 1997, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, Ocak 1998, s. 104-124.
- IOMD. (2003), *World Migration 2003 Challenges and Responses for People on the Move*, Geneva.
- IOMD. (2009) Göç Terimleri Sözlüğü, Cenevre: IOM, Yayın No: 18.
- İçduygu, A. (2014). Bir Siyaset Siyasa Alanı Olarak Son Yüzyılda Göç: Son Yüzyılda Dünya ve Türkiye. Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2023: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere, Mire Koç Raporları. İstanbul: Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi.
- İnan, C. E. (2016).Türkiye'de Göç Politikaları: İskân Kanunları Üzerinden Bir İnceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (3), 15.
- İnce, C. (2019). An evaluation on migration theories and Syrian migration. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 2579-2615.
- İzbırak, R. (1986). Coğrafya terimleri sözlüğü. İstanbul, 139.
- Kanalga, R. (2022). Türkiye'deki Doğu Türkistan Muhacirlerinin Faaliyetleri (1950-1980). Doktora Tezi. Hacı Bayram Veli Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı Ankara.

- Kara, A. (2012). Kazakların Altalardan Anadolu'ya Uzanan Göçü. <https://www.abdulvahapkara.com/karavahap-2/> (Erişim 05.02.2024)
- Kara, A. (2018). XX. yüzyılın ilk yarısında Doğu Türkistan'dan Türkiye'ye Kazak göçü ve Elishan Batur'un bu göçteki liderliği. *Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Dergisi*, 205-216.
- Kara, A. (2021). Doğu Türkistan'dan Anadolu'ya Kazak göçü. (Derl. Çağla Gül Yesevi). *Türk Dünyası ve göç vatandan yeni vatanlara*. İstanbul Küre Yayınları.
- Karasu, A. MD. (2018b) Türkiye'deki Suriyeli sığınmacıların kentlerde neden oldukları güvenlik riskleri. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Birimler Fakültesi Dergisi*. 36(2), 51-73
- Karasu, A.MD. (2018a) Türkiye'ye yönelik dış göçler, Suriyeli sığınmacı göçü ve etkileri. *Paradoks Ekonomi Sosyoloji ve Politika*, 14 (1), 21-41.
- Kardeş, S., Banko, Ç., & Akman, B. (2017). Sosyal medyada Suriyeli sığınmacılara yönelik algı: bir sözlük değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 4(2), 185-200.
- Karpat, K. (2003), *Türkiye ve Orta Asya*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Karpat, K. (2015). Önsöz, Türkiye'nin göç tarihi (Der. MD. Murat Erdoğan, Ayhan Kaya). İstanbul, XXIV.
- Kaya, B. (2023). Küreselleşme çağında göç: Değerler ve çıkarlar ikileminde AB ve Türkiye göç politikalarının Suriyeli göçmenler üzerinden analizi, Düzce Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı Göç Çalışmaları Bilim Dalı, Düzce.
- Kaygusuz, D. (2021). Uluslararası ilişkilerde göç olgusu ve göçün güvenlikleştirilmesi. *Akademik Düşünce Dergisi*, (3), 60-76.
- King, R and Skeldon, R. (2010). Mind The Gap!' Integrating Approaches to Internal and International Migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 36(10), 1619-1646

- Kurekova, L. (2011) Theories of Migration: Conceptual Review And Empirical Testing in the Context of the EU Eastwest Flows, Paper prepared for Interdisciplinary Conference on Migration. Economic Change, Social Challenge, April 6-9, 2011, University College London.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3 (1), 49-50.
- Mabogunje, A. L. (1970). Systems approach to the theory of rural-urban migration. *Geographical Analysis*, (2), 1-18.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. and Taylor, J. E. (1993). Theories of international migration: A review and appraisal. *Population and Development Review*, 19(3), 431-466.
- Mavric, B. (2016). İstanbul'daki Afrikalı Göçmenlerin Sosyo-Ekonomik Durumlarına Yönelik Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul Araştırmaları Anabilim Dalı, İstanbul.
- Mutluer, MD. (2003). Uluslararası Göçler ve Türkiye, İstanbul, Çantay Kitabevi.
- Mülteci-Göçmen (2023). www.unhcr.org
- Oltmer, J. (2016). Globale Migration Geschichte und Gegenwart -2. Überarbeitete und aktualisierte Auflage. Verlag C.H.Beck.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri- Halk Sağlığı- Özel Konular*, 3(1), 1-8.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri- Halk Sağlığı- Özel Konular*, 3(1), 1-8.
- Oral, B. ve Çetinkaya, F. (2017). Sosyolojik Bir Olgu Olarak Göç, Tanımı, Nedenleri ve Göç Kuramları. *Türkiye Klinikleri- Halk Sağlığı- Özel Konular*, 3(1), 1-8.
- Orhan, O. (2014). Suriye'ye komşu ülkelerde Suriyeli mültecilerin durumu: Bulgular, Sonuçlar ve Öneriler. ORSAM Yayını, Rapor No: 189, Ankara: Nisan 2014
- Orhan, O. ve Gündoğar, S. Ş. (2015). Suriyeli sığınmacıların Türkiye'ye etkileri. ORSAM Yayını, Rapor No: 195, Ankara: Ocak 2015.

- ORSAM (Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi) (2015) “Suriyeli Sığınmacıların Türkiye’ye Etkileri”, Rapor No: 196.
- Öksüz, S. (2019). Nedenleri ve Sonuçları Bakımından Türkiye’de Düzensiz Göç: 2000 - 2015 Yılları Arasında Bir Değerlendirme, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi Anabilimdalı, İstanbul.
- Özcan, E. D. E. (2017). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. İş ve Hayat, 2(4), 183-215.
- Özdal, B. (2018). Uluslararası Göç ve Nüfus Hareketleri Bağlamında Türkiye (Birinci Basım). Bursa: Dora Yayınları.
- Özdemir, E. (2017). Suriyeli mültecilerin Türkiye’deki algıları. Savunma Bilimleri Dergisi, 16(1), 116-136.
- Özdemir, H. (2012). Türkiye’de İç Göçler Üzerine Genel Bir Değerlendirme. Akademik Bakış Dergisi, 30 (11), 1-18.
- Özgöker, U. ve Doğan, G. (2019). Uluslararası Göç ve Mülteci Krizi. İstanbul: Der Yayınları.
- Özgür-Baklacioğlu, N. (2010). Dış Politika ve Göç: Yugoslavya’dan Türkiye’ye Göçlerde Arnavutlar. Derin Yayınları, İstanbul
- Özpınar, E. (2016). Türkiye’deki Suriyeliler: İşsizlik ve Sosyal Uyum, Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı
- Öztaş, C. ve Zengin, E. (2005). “Göç ve Azerbaycan”, Uluslararası Göç Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul, Zeytinburnu Belediyesi Kültür Yay. ss. 65-75.
- Özyakışır, D. (2012). İç göç hareketleri ve geriye (tersine) göçün belirleyicileri: TRA 2 bölgesinden (Ağrı, Kars, Iğdır, Ardahan) İstanbul’a gerçekleşen göç üzerine bir saha araştırması, Doktora Tezi. Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Ana Bilim Dalı, Erzurum.
- Özyakışır, D. (2013). Göç (Kuram ve Bölgesel Bir Uygulama), Ankara, Nobel Yay.
- Pazarlıoğlu, MD. V.(2005). İzmir örneğinde iç göçün ekonometrik analizi. Yönetim ve Ekonomi, 14 (1), s.121.

- Pazarlıoğlu, MD.V. (2001). 1980-1990 Döneminde Türkiye’de İç Göç Üzerine Ekonometrik Model Çalışması”, V. Ulusal Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Perruchoud, R. and Cross, J. R. (2013). Göç terimleri sözlüğü. 88.
- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23 (3), 259-263.
- Piore, MD. J. (1979). *Birds of Passage: Migrant Labor in Industrial Societies*.
- Piore, MD. J. (1986). The Shifting Grounds for Immigration. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 485 (1) s.23-33, <http://ann.sagepub.com/cgi/content/abstract/485/1/23> (Erişim 16.11.2023)
- Portes, A. (1999). Immigration Theory for a New Century: Some Problems and Opportunities. Charles Hirschman et al. (der.) *The Handbook of International Migration içinde*, The Russell Sage Foundation. İş ve Hayat 214
- Portes, A. (2001). Introduction: The Debates and Significance of Immigrant Transnationalism. *Global Networks*, 1(3), 181-194.
- Pryor, R. J. (1981). Integrating International and Internal Migration Theories”, Kritz, MD.MD., Keely, C.B. and Tomasi, S.MD. (der.), *Global Trends in Migration: Theory and Research on International Population Movements içinde*, New York: Center for Migration Studies, 110-29.
- Ravenstein, E. G. (1885). The laws of migration. *Journal of the Statistical Society of London*, 48 (2), 167-235
- Ravenstein, E. G. (1889). The laws of migration. *Journal of the Royal Statistical Society*, 52 (2), 241-305.
- Sağlam, E. (2020). Diaspora Politikalarına Yönelik Çağdaş Kuramsal Yaklaşımlar ve Türk Diaspora Politikası. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 16 (27), 145-175.
- Saydam, A. (1997). *Kırım ve Kafkas göçleri (1856-1876)*. Ankara.

- Sayın, H. (2010). Uluslararası hukuk ve Türk hukuku bakımından göçmen kaçakçılığı, insan ticareti, cinsel sömürü suçları ve bunlarla mücadelede uluslararası işbirliği. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sayın, H. (2017). Uluslararası güvenlik ve göçmen kaçakçılığı. İktisadiyat, 1(1), s. 133-144.
- Sayın, H. (2019). Katmerli bir yabancılaşma olarak göçmenlik üzerine kavramsal bir açıklama denemesi. Uluslararası İktisadi ve İdari İncelemeler Dergisi. Bor Özel Sayısı: 49-66.
- SETA, (Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı) (2016). Türkiye’deki Suriyeli Çocukların Eğitimi Temel Eğitim Politikaları, (Analiz Raporu). İstanbul.
- Stalker, P. (2000). Workers without frontiers, the impact of globalization on international migration. International Labor Office, Geneva.
- Stark, O. (1991). The migration of labor. Cambridge
- Stark, O. and Bloom, D. E. (1985). The new economics of labor migration. The American Economic Review, 75(2).
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening opportunities: A Theory relating mobility and distance. American Sociological Review, 5 (6), 846. 17
- Şahin, İ. ve Düzgün, O. (2015). Türkiye’ye Gerçekleştirilen Ortadoğu Kaynaklı Zorunlu Göçlerin Sosyo-Ekonomik Etkileri 1979-2014. Tesam Akademi Dergisi, 2 (2), 167-195.
- Taş, P. (2021). Türkiye’de Suriyeli Göçmenlerin Toplumsal Uyumuna Yönelik Yapılan Çalışmaların Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. KMÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Karaman.
- Taşçı, H. (2012). Göçün mekânı: Esenler ve mekânın değişimi, göç kentleşme ve aidiyet ekseninde esenler’i anlamak, İstanbul, 155.
- Tekeli, İ. (2008). Göç ve Ötesi. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul
- Todaro, MD. P. (1969). A model of labor migration and urban unemployment in less-developed countries. The American Economic Review, 59, s. 138-48, <http://www.jstor.org/view/00028282/di950409/95p0344o/0>,

- Tok, N. ve Korkut, R. (2012). Küreselleşme ve Yerinden Olma Sorununun Çevresel Güvensizliklere Bağlı Değişen Tabiatı Bağlamında İklim Mültecileri. Akademik Bakış Dergisi, 32, s. 9-10.
- Toksöz, G. (2006) Uluslararası emek göçü. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Tol-Göktürk, E. D. (2006). Dünden Yarına Yurttaşlık, 21. Yy'da Yurttaşlık, Ulusal Devlet ve Küreselleşme. İstanbul: SAV Sosyal Araştırmalar Vakfı.
- Topbaş, F. (2007) İç Göçün Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Model Çalışması: 2000 Türkiye Örneği, Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.
- Tuna, A. (2012). Doğu Türkistan'da asimilasyon ve ayrımcılık. İstanbul: İHH İnsani Yardım Vakfı, Araştırma Yayınlar Birimi,
- Tunç, A. Ş. (2015). Mülteci davranışı ve toplumsal etkileri: Türkiye'deki Suriyelilere ilişkin bir değerlendirme, TESAM Akademi Dergisi, 2(2), 29 - 63.
- Türkyılmaz, A. S. (1998). Doğu ve Güneydoğu Anadolu'dan terör nedeniyle göç eden ailelerin sorunları. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayını.
- UNHCR. (2018). <https://www.unhcr.org/tr/suriye-acil-durumu> adresinden alındı.
- Uzun, Z. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Girişimcilik Deneyimleri: Gaziantep Örneği. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Uzun, Z. (2019). Türkiye'deki Suriyeli Göçmenlerin Girişimcilik Deneyimleri: Gaziantep Örneği. (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Ankara.
- Ünal, S. (2014). Türkiye'nin beklenmedik konukları: "öteki" bağlamında yabancı göçmen ve mülteci deneyimi. Journal of World of Turks, 6(3), 65-89.
- Ünsal, A. (2019). Uluslararası göç kavramı ve uluslararası göçün ülke ekonomileri üzerinde muhtemel etkileri. Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi, (18), 50-61.

- Vural, D. G. (2007). Uluslararası Göçmen Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti, Yüksek Lisans Tezi. Süleyman Demirel Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Isparta.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013). Kanun no: 6458.
- Yalçın, C. (2004). Göç sosyolojisi. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Yenigül, S. B. (2004). Göçün kent mekânı üzerine etkileri. G.Ü. Fen Bilimleri Dergisi, 18 (2), s. 274
- Yenigün, B. (2010). Göçmen Kaçakçılığı Suçu, Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü Hukuk Anabilim Dalı Kamu Hukuku Bilim Dalı, İstanbul.
- Yeşil, F. (2013). İnsancıl hukuk açısından Suriye iç savaşı. Yasama Dergisi, (24), 103-114.
- Yıldırım Mat, T. (2020). Uluslararası Hukuk ve Göç. In A. Cihan, İ. Ermağan, & H. Genç (Eds.), Dünyada Göç Yönetimi ve Türkiye'nin Göçmenleri: Göçü Nasıl Yönetmeli. İstanbul: Akademik Kitaplar, 19–48.
- Yılmaz, D. & Günay, MD. A. (2022). Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı. Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 13 (1) , 117-139.
- Yılmaz, H. (2013). Türkiye’de Suriyeli Mülteciler - İstanbul Örneği – Tespitler, İhtiyaçlar ve Öneriler. İstanbul: Mazlumder, https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/1533/20yüzde20suriyeli_multeciler_raporu_2013.pdf?sequence=1&isAllowed=y (Erişim: 25.07.2023)
- Yonca, A. V. (2014), “Türkiye’deki Suriyeli Mülteciler”, Ed. Servet Karaca ve Uğur Doğan, Suriyeli Göçmenlerin Sorunları Çalıştayı Sonuç Raporu, Mersin Üniversitesi Bölgesel İzleme Uygulama Araştırma Merkezi.
- Yönlü, K. Y. (2018). Göç Sosyolojisi: Batı Eksenli Dünya Düzeni ve Türkiye’ye Gelen Dış Göç Dinamiği. İstanbul: İstanbul Doğu Kitabevi
- YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Korunma Kanunu) (2013). T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Yayınları, No: 3, Aralık 2013.

- Yücadağ, G. (2020). Alman edebiyatında göç ve göçmen algısı ("Transit", "Selim Oder die Gabe der Rede", "Eduards Heimkehr" ve "Eine Handvoll Rosinen" romanlarında göç ve göçmen sorunsalı), Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı, Sakarya.
- Zafer, B. A. (2015). 1878-1914 Yıllarında Balkanlar ve Kafkasya'dan Gelen İkinci Kuşak Göçmen Kadınların Kültürleşme Süreci (Bursa Vilayeti İnegöl Kazası Örneği), Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Bursa.
- Wood, W. B. (1994). Forced Migration: Local Conflicts and International Dilemmas, *Annals of the Association of American Geographers*, 84(4), 1994, s.607.

EKLER

EK-1: Anket Soruları

Sayın katılımcı;

“Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Suriyelilere Yönelik Algısı: Zeytinburnu Örneği” başlıklı yüksek lisans tez çalışması Dr.Öğr.Üyesi Pelin YANTUR danışmanlığında, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Yusuf AKYÜREK tarafından yürütülmektedir.

Size sunulmuş olan anket formu İstanbul ili Zeytinburnu İlçesinde yaşayan Doğu Türkistanlı Göçmenlerin Suriyelilere yönelik algısını anlamak için hazırlanmış gönüllü katılımcıların cevaplandığı bilimsel bir çalışmanın parçasıdır. Çalışma hakkında gerekli bilgilendirmeler anket öncesinde araştırmacı tarafından sözlü olarak yapılacaktır. Çalışmada elde edilecek kişisel veriler tamamen gizli tutulacaktır.

Araştırma kapsamında elde edilecek olan veriler sadece akademik amaçlarla kullanılacak olup cevaplarınız gizlilik ilkesine uygun olarak değerlendirilecektir. Verdiğiniz tüm bilgilerin gizliliği esastır. Lütfen soruları içtenlikle ve doğru bir şekilde cevaplayınız. Anket sonuçlarının tarafınıza iletilmesini istiyorsanız lütfen araştırmacıya bildiriniz. Açıklanan hususlar dışında da bilgiye ihtiyaç duyulması halinde sizinle paylaşılan iletişim bilgileri ile araştırmacıya ulaşabilirsiniz.

Değerli katkılarınızdan ötürü teşekkür ederim.

1. Cinsiyetiniz

Kadın

Erkek

2. Yaşınız

18 - 24

25 - 34

35 - 44

45 ve üstü

3. Uyuşunuz

.....

4. Medeni Haliniz

Evli
Bekar

5. Eğitim Durumunuz

Okur-yazar değil
Okur -yazar
İlkokul mezunu
Ortaokul mezunu
Lise mezunu
Fakülte ve yüksekokul öğrencisi
Fakülte veya yüksekokul mezunu
Lisansüstü uzmanlık vb.

6. Göç etmeden önceki işiniz?

Çalışmıyordum
Emekli
İşçi
Memur
Diğer

7. Şu an çalışıyor musunuz?

Evet
Hayır

8. Gelir düzeyiniz nedir?

5.500 TL veya daha az
5.501 TL - 7.000 TL
7.001 TL - 10.000 TL
10.000 TL ve üzeri

9. Gelmiş olduğunuz bölgenin güvenlik açısından durumu nasıldı?

Güvenli Bölge
Çatışma Bölgesi
Risk Altındaki Bölge
Diğer

10. Türkiye'ye gelmenize vesile olan olay ya da kişiler oldu mu?

Evet
Hayır

11. Türkiye'ye geldikten sonra hayatınızın olumlu yönde değiştiğini düşünüyor musunuz?

Evet, hayatım değişti
Hayır, hayatımda bir değişiklik olmadı

12. Bundan sonraki yaşantınıza Türkiye’de devam etmeyi düşünüyor musunuz?

Evet
Hayır

13. İmkânınız olsa başka bir ülkede yaşamayı düşünür müsünüz?

Evet, başka bir ülkeye gitmeyi düşünürüm
Hayır, başka bir ülkeye gitmeyi düşünmem

14. Türkiye’ye hangi yıl göç ettiğiniz?

1970-1980
1981-1990
1991-2002
2002 ve sonrası
Diğer.....

15. Göç etmek için Türkiye’yi seçme nedeniniz nedir?

Yakın olduğu için
Türkiye devletinin kabul edeceğini düşündüğümüz için
Dindaş olduğumuz için
Soydaş olduğumuz için
Gidecek başka ülke olmadığı için
Diğer

16. Daha önce göç tecrübesi yaşadınız mı?

Evet
Hayır

17. Sizce Türkiye’nin en önemli sorunu nedir?

Çevre sorunları
Ekonomi
Göçmen sorunu
İşsizlik
Güvenlik
Diğer:

18. Türkiye’ye göç eden insanların etnik kimliği göçe karşı tutumunuzu etkiler mi? (Türk, Kürt, Arap, Çerkez, vb.)

Etkiler
Etkilemez

19. Türkiye'ye göç eden insanların dini kimliği göçe karşı tutumunuzu etkiler mi? (Müslüman, Hristiyan, Yahudi, vb.)

Etkiler
Etkilemez

20. Türkiye'ye göç eden insanların mezhebi göçe karşı tutumunuzu etkiler mi? (Sünni, Şii, Alevi, Nusayri, Ezidi, vb.)

Etkiler
Etkilemez

21. İnsanların hangi sebeplerden dolayı göç etmesini makul bulursunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz)

Doğal afet
Savaş
Salgın hastalık
İşsizlik
Etnik ve dinsel ayrımcılık
Ekonomik nedenler
Diğer:

22. Sizce Doğu Türkistanlıları Suriyeli göçmenlerden ayıran en temel özellik nedir?

Etnik Köken
Mezhepsel farklılık
Kültür
Aile yapısı
Yaşam tarzı
Diğer:

23. Soy bağı sizden farklı olan göçmen gruplarla etkileşiminizin iyi olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, etkileşimimizin iyi olduğunu düşünüyorum
Hayır, etkileşimimizin iyi olduğunu düşünmüyorum

24. Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerle kültürel bağlamda farklılıklarınız olduğunu düşünüyor musunuz?

Evet, kültürel farklılıklarımız var
Hayır, kültürel farklılıklarımız yok

25. Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerin kültürel entegrasyonunu tamamladığını düşünüyor musunuz?

Evet, kültürel entegrasyonunu tamamladığını düşünüyorum
Hayır, kültürel entegrasyonunu tamamladığını düşünmüyorum

26. Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmen grupların ülkelerine dönmelerini ister misiniz?

Evet, dönmelerini isterim
Hayır, dönmelerini istemem

27. Doğu Türkistanlı göçmenler olarak Suriyeli göçmenlerle bir arada çalışmaktan rahatsızlık duyar mısınız?

Rahatsız olmam
Kararsızım
Rahatsız olurum

28 Doğu Türkistanlı göçmenler olarak çocuklarınızın Suriyeli göçmenlerin çocuklarıyla arkadaşlık etmesinden rahatsızlık duyar mısınız?

Evet, rahatsız olurum
Hayır, rahatsız olmam